

Ina Jääskeläinen

”...ne on kaikki sellasta pääomaa joka sit on ihmisessä...”

**SUOMALAISTEN VAIHTO-OPISKELIJOIDEN
NÄKEMYS KULTTUURIENVÄLISEN KOMPETENSSIN
KEHITTÄMISEEN**

**Kasvatustieteen
pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2013
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Jääskeläinen, Ina. ”...ne on kaikki sellasta pääomaa joka sit on ihmisessä...” Suomalaisen vaihto-opiskelijoiden näkemys kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseen. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden laitos, 2013. 119 sivua. Julkaisematon.

Tämän tutkielman tarkoitus oli tarkastella suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden näkemyksiä kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana. Tutkimuksessa haluttiin selvittää millaisen oppimisympäristön kulttuurienväliset kohtaamiset tarjoavat vaihto-opiskelijalle ja millaista informaalia oppimista vaihto-opiskelijat kokivat oppineensa opiskelijavaihdon aikana. Tämän lisäksi tutkielmassa haluttiin selvittää millaista ohjausta ja tukea vaihto-opiskelijat saivat opiskelijavaihtoonsa liittyen.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli Jyväskylän yliopistosta vuosina 2007-2012 opiskelijavaihtoon lähteneet korkeakouluopiskelijat. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin käyttämällä kahta eri laadullista tutkimusmenetelmää; haastattelemalla osaa vastaajista ja keräämällä osalta vaihtotarinoita. Teemahaastatteluja tehtiin 7 ja vaihtotarinoita kerättiin 9. Aineisto analysoitiin laadullisin menetelmin teemoittelemalla ja luokittelemalla, käyttäen sisällönanalyysejä välineinä viitekehystenä.

Tutkimustulosten mukaan opiskelijavaihdon oppimiskokemusten erityinen luonne syntyi, kun vaihto-opiskelijan muuttaessa ulkomaille tämä kohtasi uuden kulttuurin ja kansainvälisen ympäristön lisäksi uuden elämäntilanteen. Elämänmuutos vaihto-opiskelijan elämässä tarkoitti sitä, että opiskelija joutui sopeutumaan toiseen maahan ja sen kulttuuriin. Elämänmuutoksen ohella uusien kulttuurien kohtaaminen pakotti opiskelijan tilanteeseen, jossa tapahtui huomattava määrä informaalia oppimista.

Vaihto-opiskelijoiden toimiessa erilaisten kulttuurien välillä he oppivat paljon kulttuurien välisistä yhteneväisyyksistä ja eroista sekä ihmisten erilaisuudesta, ja kehittivät näin ollen kulttuurienvälisiä tietotaitoja. Kulttuurienvälisissä tilanteissa opiskelijat harjoittivat kansainvälisessä ympäristössä vaadittavia vuorovaikutustaitoja, kuten sosiaalisia taitoja, kielitaitoja ja verkostoitumiseen tarvittavaa osaamista. Kulttuurienvälisen tietotaidon ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen ohella opiskelijoissa tapahtui huomattava määrä henkistä kasvua, sillä toimiminen kulttuurienvälisissä tilanteissa ja sopeutuminen opiskelijavaihdon tuomaan elämänmuutokseen antoi selviytymisen ja itsenäistymisen kokemuksia ja paransi opiskelijoiden itsetuntoa. Vaihto-opiskelijoiden kokemukset tuesta ja ohjauksesta keskittyivät enimmäkseen ennen opiskelijavaihtoa saatuun ohjaukseen. Opiskelijat kokivat erityisesti vaihdossa olleiden opiskelijoiden tarjoaman vertaistuen tärkeäksi. Opiskelijoiden aktiivisuus ja heidän tarve ohjaukseen vaihdon ongelmatilanteissa vaikuttivat ohjauksen saamiseen.

Asiasanat: Informaali oppiminen, opiskelijavaihto, kulttuurienvälinen viestintä, kulttuurienvälinen kompetenssi

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 KULTTUURIENVÄLINEN KOHTAAMINEN	8
2.1 Kulttuurienvälinen viestintä	8
2.2 Kulttuurienvälinen kompetenssi	12
3 INFORMAALI OPPIMINEN OPISKELIJAVAIHDOS- SA.....	18
3.1 Informaali oppiminen	18
3.2 Oppiminen opiskelijavaihdossa	23
4 KANSAINVÄLINEN OPISKELIJAVAIHTO.....	28
4.1 Vaihto-opiskelija ja opiskelijavaihto.....	28
4.2 Opiskelijavaihdon tavoitteet	32
4.3 Tuen ja ohjauksen merkitys opiskelijan kansainvälistymiselle.....	36
5 TUTKIMUSONGELMA.....	40
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	41
6.1 Kohdejoukon kuvaus.....	42
6.2 Tutkimusaineiston keruu.....	44
6.3 Aineiston analyysin kuvaus.....	51
6.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	56
7 KULTTUURIEN KOHTAAMINEN.....	60
7.1 Kulttuurien kohtaaminen opiskelijavaihdossa.....	60
7.2 Vuorovaikutustilanteet opiskelijavaihdossa.....	64
8 OPPIMINEN OPISKELIJAVAIHDOS- SA.....	71
8.1 Vaihto-opiskelijoiden tavoitteet vaihtojaksolle.....	71
8.2 Kulttuurien välinen tieto ja taito opiskelijavaihdossa.....	74
8.3 Oppiminen vuorovaikutustilanteissa.....	76

8.4 Henkinen kasvu opiskelijavaihdon aikana.....	80
9 VAIHTO-OPISKELIJOIDEN TUKI JA OHJAUS.....	85
9.1 Tuki ja ohjaus ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen.....	85
9.2 Vaihto-opiskelijoiden ohjauksen kehittäminen.....	89
10 POHDINTA.....	91
10.1 Tulosten yhteenveto.....	91
10.2 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja luotettavuus.....	100
10.3 Jatkotutkimuskysymykset.....	104
LÄHTEET.....	105
LIITTEET.....	116
Liite 1: Tutkimuspyyntö.....	116
Liite 2: Teemahaastattelurunko.....	117
Liite 3: Kirjoitelmapyyntö.....	119

1 JOHDANTO

”Miksi ihmeessä sä sinne lähdet?” oli lause, jonka entinen työkaverini sanoi noin kahta viikkoa ennen kuin lähdin kuuden kuukauden opiskelijavaihtoon. Äimistyneenä kysymyksen vähättelevästä sävystä änkytin vastaukseksi, että lähdän opiskelemaan ja näkemään maailmaa. Opiskelijavaihdosta palatessa en ollut vain opiskellut ulkomailla ja nähnyt maailmaa, vaan muuttunut niin paljon ihmisenä, että en pysty edes kuvittelemaan millainen ihminen olisin nykyään ilman vaihtokokemustani. Omien työ- ja opiskeluvaihtokokemusten jälkeen olen huomannut, että opiskelijavaihdon hyötyä ei tunnusteta, esimerkiksi työelämässä, sillä henkilöiden, joilla ei ole omia kokemuksia uuteen kulttuuriin sopeutumisesta, on vaikea nähdä kansainvälisen kokemuksen arvoa ja vaikutusta vaihto-opiskelijoiden osaamiselle. Ulkopuolisten ihmisten lisäksi myös vaihto-opiskelijoiden itsensä on vaikea ymmärtää opiskelijavaihdon aikana kertyneitä oppimiskokemuksia ja niiden tuomia etuja. Näin ollen on mahdollista, että opiskelijavaihto jää opiskelijalle mukavaksi ajanjaksoksi, jota voi myöhemmin muistella haikeana.

Kansainvälistyminen ja kulttuurienvälinen viestintä ovat ajankohtaisia aiheita Suomessa, sillä toiminta alati kansainvälistyvässä työelämässä edellyttää kaikilta korkeakoulututkinnon suorittaneilta sosiaalisten taitojen lisäksi vuorovaikutustaitoja, hyvää kielitaitoa ja monipuolista kulttuurista osaamista (Demos Helsinki & Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 6–8; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 30; Tynjälä, Slotte, Nieminen, Lonka & Olkinuora 2004, 100). Tämän takia opiskelijavaihtoon lähtevien korkeakouluopiskelijoiden määrää on nostettu, jotta mahdollisimman monella valmistuneella opiskelijalla olisi valmiudet toimia kansainvälisissä ympäristöissä (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 30).

Opiskelijavaihdon arjessa tapahtuu valtava määrä arvokasta informaalia oppimista, jolla tarkoitetaan yksilön jokapäiväisiä kokemuksia ja näistä nousevaa hiljaista tietoa ja osaamista (Commission of the European Communities 2000, 8; Jarvis 2010, 1; 43; 63; Lave & Wenger 1991, 52; Merriam, Caffarella & Baumgartner 2007, 24; 430; Tuomisto 2000, 32; Valleala 2007, 59). Ulkomailla suoritettu vaihtojakso voi kehittää opiskelijoiden kulttuurienvälisen kommunikoinnin kompetenssia (Penington &

Wildermuth 2005, 166), eli opiskelijan kykyä olla vuorovaikutuksessa tietyssä ympäristössä tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti niin, että viestijä pystyy täyttämään omat vuorovaikutuksen tavoitteensa loukkaamatta osallistujien maailmankatsomusta ja kulttuuri-identiteettiä (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 1998, 241–242; 2005, 241–242; Deardorff 2006b, 244; Lustig & Koester 2003, 63–64).

Monikulttuurisuus ja globalisaatio luovat siis tarvetta teorialle ja käytännön taidoille, sillä kulttuurienvälistä kompetenssia tarvitaan niin kotimaassa, kuin ulkomailla (Salo-Lee 2006, 129). Vaihto-opiskelijoiden informaalista oppimisesta on tehty jonkin verran aiempaa tutkimusta (Comp 2008; Garam 2003; 2005; Murphy-Lejeune 2003; Penington & Wildermuth 2005), mutta tutkimuksen fokusta ei ole kohdennettu tarpeeksi kompetenssien ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseen. Vaatimukset opiskelijoiden kansainvälistymisestä tarvitsevat tueksi uudempaa tutkimusta juuri kulttuurienvälisestä kompetenssista, jotta opiskelijoiden oppiminen pystyttäisiin tunnistamaan ja tunnustamaan.

Tämän tutkielman tarkoitus on pureutua tähän ajankohtaiseen aiheeseen ja tarkastella suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden näkemyksiä kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä opiskelijavaihdon aikana. Tutkimuksessa halutaan selvittää millaisen oppimisympäristön opiskelijavaihto tarjoaa vaihto-opiskelijalle, millaista informaalista oppimista vaihto-opiskelijat kokevat oppineensa kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana sekä millaista ohjausta ja tukea vaihto-opiskelijat saavat vaihtoonsa liittyen. Ohjauksen ja vaihto-opiskelijan itsereflektion avulla kohtaamiset ulkomailla edistäisivät kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä ja oppimisen tiedostamista (Jarvis 2012, 112; Roberts 2003, 114; Tuomisto 2000, 51–52). Tutkielman tuloksia on näin ollen mahdollista hyödyntää esimerkiksi vaihto-opiskelijoiden saaman ohjauksen kehittämisessä.

Tutkimuksen kohdejoukkona oli Jyväskylän yliopistosta vuosina 2007-2012 opiskelijavaihtoon lähteneet korkeakouluopiskelijat. Laadullinen menetelmä sopi tämän tutkimuksen toteutukseen, sillä tutkielmassa haluttiin selvittää vastaajien kokemuksia ja näkemyksiä tutkittavasta aiheesta, joten tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin haastattelemalla osaa vastaajista ja keräämällä osalta vaihtotarinoita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161; 164; Laitinen & Uusitalo 2008, 121; Perttula 2006, 137). Aineisto analysoitiin laadullisin menetelmin teemoittelemalla ja luokittelemalla, sekä käyttämällä sisällönanalyysia prosessin väljänä viitekehyksenä.

Tutkielman teoreettinen viitekehys on jaettu kolmeen kappaleeseen, jossa ensimmäisenä käsitellään kulttuurienvälistä viestintää ja kulttuurienvälistä kompetenssia. Tämän jälkeen pureudutaan informaalin oppimisen käsitteeseen ja pohditaan opiskelijavaihdossa tapahtuvaa oppimista. Teoriaosuuden viimeisessä kappaleessa kuvaillaan vaihto-opiskelijoita, opiskelijavaihdolle asetettuja tavoitteita ja ohjauksen merkitystä opiskelijan kansainvälistymiselle. Viidennessä kappaleessa selvitetään tutkimuksen toteutuksen prosessia. Tutkimuksen tulokset esitellään kolmessa luvussa, joista ensimmäisessä käsitellään kulttuurien kohtaamista. Tämän jälkeen tarkastellaan opiskelijavaihdossa tapahtunutta informaalia oppimista. Lopuksi esitellään vaihto-opiskelijoiden saamaa ohjausta ja tukea. Viimeisenä pohdinnassa kootaan yhteen päätutkimustulokset ja tarkastellaan niitä teoreettisen viitekehysten valossa, sekä pohditaan tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä ja esitetään jatkotutkimuskysymyksiä.

2 KULTTUURIENVÄLINEN KOHTAAMINEN

Opiskelijavaihdossa vaihto-opiskelijoiden elämä täyttyy mitä todennäköisimmin kohtaamisista erilaisten ihmisten ja uusien kulttuurien kanssa. Uusi ystäväpiiri vaihtokohteessa on kansainvälinen ja vuorovaikutuksessa käytetään yhteistä kieltä, joka on yleensä jokin muu kuin opiskelijan oma äidinkieli. Omien opiskelijavaihtokokemusten pohjalta voin todeta, että vaihdossa tapahtuu kulttuurienvälisiä kohtaamisia päivittäin ja juuri nämä kohtaamiset erilaisten ihmisten kanssa ovat useimmiten opiskelijavaihdon mielenpainuvimpia hetkiä. Erilaisten kulttuurien edustajia on lähes mahdotonta välttää opiskelijavaihdon aikana, joten kulttuurienvälisen viestinnän lomassa vaihto-opiskelijan on mahdollista myös kokea ja oppia aidosti kansainvälisessä ympäristössä.

Teoriaosan ensimmäisessä kappaleessa käsitellään erilaisten kulttuurien kohtaamista, kulttuurienvälistä viestintää ja kulttuurienvälistä kompetenssia. Ensimmäisessä alaluvussa pohditaan kulttuurien kohtaamiseen vaikuttavia tekijöitä kulttuurin, viestinnän ja kulttuurienvälisen viestinnän käsitteiden kautta. Tämän jälkeen kulttuurienvälisen kompetenssin avulla kuvaillaan niitä taitoja ja tietoja, joita tarvitaan erilaisten kulttuurien kanssa toimiessa.

2.1 Kulttuurienvälinen viestintä

Kulttuuria verrataan usein jäävuoreen, sillä kuten jäävuoresta, niin myös kulttuurista on vain pieni osa näkyvässä ulkopuolisen nähtäväksi. Kulttuurin konkreettisia ja näkyviä piirteitä ovat käytöstavat, kieli ja perinteet, kun taas abstraktit piirteet, kuten kulttuurin arvot, maailmankuva, olettamukset ja ajatusmaailma, ovat näkymättömissä. (Claes 2003, 16; Hall 1976, 2; Montgomery 2010, 8; Ting-Toomey 1999, 9.) Kulttuuri voidaan ymmärtää objektiivisesti, jolloin tarkoitetaan kulttuurin institutionaalisia rakenteita, kuten poliittisia ja taloudellisia järjestelmiä. Tämän lisäksi kulttuuri voidaan ymmärtää subjektiivisesti, jolloin tarkoitetaan yhteisön vuorovaikutuksessa opittuja ja jaettuja uskomuksia, käyttäytymistä ja arvoja, eli yhteisön maailmankuvaa. (Bennett 1998, 2;

Bennett & Bennett 2004, 149–150.) Kulttuurin käsitettä voidaan kuvailla myös selkäreppuna, jossa on kantajansa henkilökohtaiset piirteet, ryhmien piirteitä joihin kantaja kuuluu ja ihmisille yleisiä piirteitä (Salo-Lee 2003a, 10).

Kulttuuri on siis hyvin laaja käsite ja se voidaan määritellä monin eri tavoin, mutta tässä tutkielmassa kulttuuri määritellään sopeutumisen mahdollistavana, sosiaalisesti opittuna ja sukupolvelta toiselle polveutuvana kokonaisvaltaisena symbolijärjestelmänä, jonka kautta muita kulttuureita havainnoidaan ja joka erottaa ihmiset toisistaan (Bennett 1998, 7; Berry, Poortinga, Breugelmans, Chasiotis & Sam 2011, 228; Hofstede & Hofstede 2005, 3–4; Lustig & Koester 2003, 27; Montgomery 2010, 8; Salo-Lee 1996, 6–7; Triandis 2003, 19). Yksilö syntyy ympäristöön ja sen kulttuuriin, jonka myös yksilö omaksuu sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden kulttuurin jäsenten kanssa (Jarvis 2012, 12).

Näihin nojautuen kulttuuri ymmärretään tässä tutkielmassa ihmismieleen tallennetuksi ohjelmistoksi jollaista Hofsteden ja Hofsteden (2005, 2–3) mukaan jokainen ihminen kantaa mukanaan. Ohjelmisto sisältää elämän aikana opittuja tapoja ajatella, tuntea ja toimia, jotka puolestaan määrittelevät osaltaan sen miten ihminen käyttäytyy. Ihmismielen ohjelmisto kehittyy niissä sosiaalisissa ympäristöissä, joissa jokainen yksilö kasvaa ja elää. (Hofstede & Hofstede 2005, 2–3.) Kulttuuri ei ole näin ollen pysyvä ja muuttumaton ominaisuus, vaan se on dynaaminen ja mukautuvainen (Chen & Starosta 1998, 30; Lustig & Koester 2003, 34; Samovar & Porter 2003, 8–11). Ihminen ei myöskään ole vain yhden kulttuurin jäsen, sillä jokainen toimii päivittäin erilaisissa kulttuureissa, kuten kotona, työpaikalla ja harrastuksen parissa, ja kuuluu näin ollen samanaikaisesti useampaan kulttuuriin (Bennett 1998, 3; Kaikkonen 1999, 26; Lustig & Koester 2003, 19; Salo-Lee 1996, 6–7).

Kulttuurienvälinen viestintä. Erilaisten ihmisten kohdatessa kulttuuri kulkee käsi kädessä kielen ja viestinnän kanssa, sillä kulttuuri opitaan ja sitä ylläpidetään näiden avulla. Ihmisen kulttuurinen tausta vaikuttaa siihen mitä hän havainnoi ja miten hän tulkitsee näitä havaintoja. (Bennett 1998, 7; Berry ym. 2011, 360; Lustig & Koester 2003, 10; 51; Salo-Lee 1996, 6–7.) Kulttuurienvälinen viestintä koostuu näin ollen näistä havainnoista sekä verbaalista ja nonverbaalista viestinnästä. Verbaalilla viestinnällä tarkoitetaan puhetta ja kielen käyttöä, kun taas nonverbaali viestintä sisältää kehonkielen, liikkeen, kasvojen ilmeet sekä käsitykset ajasta ja paikasta. Havaintojen merkitykset vaihtelevat kulttuureittain ja niihin vaikuttavat kulttuuriarvot,

maailmankatsomus ja uskonto sekä sosiaaliset järjestelmät, kuten perhe. Erilaisten kulttuurien kohdatessa konfliktit ovat mahdollisia, mutta merkitysten eroavaisuuksista huolimatta kulttuurienvälisessä viestinnässä ei tapahdu yhtä paljon väärinymmärryksiä kuin ennen on luultu. (Chen & Starosta 2005, 28; Lustig & Koester 2003, 177–178; 205–206; Salo-Lee 2003b, 123; Samovar & Porter 2003, 11–15; Ting-Toomey 1999, 84; 114.)

Ihmisen kuuluessa samanaikaisesti useampaan kulttuuriin kulttuurienvälistä viestintää tapahtuu jatkuvasti myös oman kansallisen kulttuurin sisällä (Bennett 1998, 7; Lustig & Koester 2003, 30; Salo-Lee 1996, 6–7). Kulttuurienvälisen viestinnän monitahoisuudesta johtuen siihen kohdistuva tutkimus perustuu käsitykselle ihmisten erilaisuudesta ja kulttuurin vaikutuksesta yksilöiden asenteisiin, joten kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksessa pyritään selvittämään miten erilaiset yksilöt ymmärtävät toisiaan, vaikka he eivät jaa samoja kulttuurisia kokemuksia (Bennett 1998, 1; Chen & Starosta 2005, 28).

Kulttuurienvälisen viestijän taidot. Erilaisuudesta huolimatta kulttuurienvälinen viestintä ja monikulttuurisuus voivat olla keinoja luoda dialogin kautta yhteisymmärrystä ja luovuutta sekä edistää empatiaa, avoimuutta ja vastuuta (Salo-Lee 2004, 124–125; 2006, 129). Dahl (2006, 7) kuvaileekin kulttuurienvälistä viestintää siltojen rakentamisena erilaisten ihmisten kanssa erilaisissa tilanteissa, joihin jokainen viestintään osallistuja tuo oman historiansa erityisine elämäkokemuksineen ja kulttuuritaustoineen. Tästä johtuen viestinnän onnistumisen kannalta on olennaista, että osapuolet tulevat tietoisiksi erilaisten kulttuurien vaikutuksesta vuorovaikutukseen (Chen & Starosta 1998, 244–245; 2003, 346). Kulttuurien kohdatessa kulttuurit ymmärretään Chenin ja Starostan (2003, 346) mukaan kulttuurienvälisen tietoisuuden ensimmäisellä tasolla pääosin stereotyyppien perusteella. Seuraavalla tasolla tullaan ensin tietoiseksi suorien tai toisten kokemusten kautta siitä, miten merkittävät ja hienovaraiset kulttuuriset piirteet eroavat henkilön omasta kulttuurista. Tämän jälkeen ymmärretään, että ihmisten eroavaisuudet johtuvat kulttuurista ja toisten teot nähdään hyväksyttävänä toisessa kulttuurissa. Kolmannella ja viimeisellä tasolla kulttuurienvälinen tietoisuus vaatii taitoa nähdä kulttuuri empatian avulla sisäpiirin jäsenen näkökulmasta. (Chen & Starosta 2003, 346.)

Kulttuurienvälinen viestintä on Bennettin ja Bennettin (2004, 149) mukaan ensinnäkin ajattelutapa, eli tietoisuutta toimia kulttuurisessa kontekstissa, ja toiseksi

taitoa toimia erilaisten kulttuurien keskellä. Kulttuurienväliseen ajattelutapaan kuuluu tietoisuus omasta kulttuurista, tieto kulttuurisista eroista ja selkeä ymmärrys kuinka kulttuurisia yleistyksiä voi käyttää ilman stereotyyppistä leimaamista. Kulttuurienvälinen ajattelutapa on myös motivaatiota ja uteliaisuutta toimia erilaisten kulttuurien parissa. Kulttuurienvälisiä taitoja on puolestaan kyky analysoida vuorovaikutusta, ennakoida väärinymmärryksiä ja sopeuttaa oma käytös muiden käytökseen. (Bennett & Bennett 2004, 149.) Vuorovaikutukseen osallistuvien käytöksen ja vuorovaikutustaitojen lisäksi kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikuttaa viestintätilanteen tunnelataus, kielelliset eroavaisuudet, vuorovaikutuksessa ilmenevät uskomukset, stereotypiat ja väärinymmärrykset (Chen & Starosta 1998, 28; Lustig & Koester 2003, 22).

Kulttuurisensitiivisyys. Kuten yllä todettiin, kulttuurienvälinen viestintä voi olla keino luoda yhteisymmärrystä ja rakentaa siltoja erilaisten ihmisten välille (Dahl 2006, 7; Salo-Lee 2004, 124–125; 2006, 129), mutta kulttuurisensitiivisyyden avulla se voi myös mahdollistaa kulttuurienvälisen dialogin ja oppimisen erilaisten kulttuurien välille (Salo-Lee 2006, 129). Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa uteliaisuutta ja herkkyyttä havaita vieraan kulttuurin erilaisia ominaisuuksia ja joustaa omista käsityksistä. Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa myös kykyä nähdä uusi kulttuuri objektiivisesti ja antaa arvoa sekä omalle että vieraille kulttuurille (Halinoja 1996, 117), mikä mahdollistaa onnistuneen vuorovaikutustilanteen lisäksi monikulttuurisen ajattelutavan saavuttamisen (Bennett & Bennett 2004, 153; Chen & Starosta 1998, 230).

Kulttuurisensitiivisyys on Bennettin ja Bennettin (2004, 153) mukaan kuusiosainen kehitysprosessi, jossa henkilö muuttuu kognitiivisella tasolla käytökseltään ja asenteiltaan etnosentrisestä toimijasta etnorelativistiksi. Etnosentrisen henkilö kieltää kulttuuristen erojen olemassaolon ja kokee oman kulttuurinsa keskeiseksi osaksi todellisuutta, kun taas etnorelativistinen henkilö etsii aktiivisesti kulttuurisia eroja ja pystyy näkemään oman kulttuurinsa muiden kulttuurien kautta. Kehitysprosessi alkaa etnosentrisyydestä ja sen ensimmäisessä vaiheessa kieltäytyään näkemästä kulttuurisia eroavaisuuksia ja eristäytyään erilaisuudesta. Seuraavassa vaiheessa omaa maailmankuvaa suojellaan muilta kulttuureilta halveksimalla kulttuurisia eroja ja näkemällä oma kulttuuri ainoana oikeana. Kulttuurisensitiivisyyden kehittyessä kulttuuriset erot minimoidaan ja piilotetaan yhtäläisyyksien varjoon, jotta oman maailmankuvan ydin säilyisi. Etnosentrisyydestä siirrytään etnorelativismiin, kun

kulttuuristen erojen olemassaolo hyväksytään ja niihin sopeudutaan. Tällöin on mahdollista tuntea empatiaa kulttuurisia eroja kohtaan ja muuttua itse monikulttuuriseksi. Kulttuurisensitiivisyyden kehitysprosessin viimeisessä vaiheessa henkilö soveltaa etnorelativismin osaksi omaa identiteettiä ja kokee kulttuuriset erot olennaisena ja positiivisena asiana elämässään. (Begley 2003, 407; Bennett 1998, 16–17; Bennett & Bennett 2004, 153–157; Chen & Starosta 1998, 231; Hofstede & Hofstede 2005, 5–6; 326.)

Kulttuurienvälisessä viestinnässä olennaisinta on halu kohdata uusia ihmisiä ja kommunikoida heidän kanssaan. Joustavuus, itsevarmuus, stressinsietokyky, empatia ja oman kulttuurin tiedostaminen ovat keskeisiä kulttuurienvälisiä viestintätaitoja. Ihminen pystyy ymmärtämään uusia tapoja ja arvoja todennäköisemmin, jos hän tuntee kulttuureita ja niiden tapoja. Näin ollen kansainvälisyyteen orientoituvan henkilön tulisi olla ulospäinsuuntautunut ja empaattinen ihminen, joka omaa hyvät vuorovaikutustaidot. (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 2003, 346; Halinoja 1996, 124.) Kulttuurienvälisen viestinnän yksi oleellisimpia tutkimuskohteita on kulttuurienvälinen kompetenssi (Salo-Lee 2006, 129), jota käsitellään seuraavassa kappaleessa.

2.2 Kulttuurienvälinen kompetenssi

Ihmisten kyky saavuttaa päämääränsä sosiaalisessa elämässä ja sen erilaisissa toimintaympäristöissä on riippuvainen yksilön kyvystä ja kompetenssista toimia vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja tästä johtuen kompetenssin puute vuorovaikutuksessa voi johtaa epäselvyyksiin tai pahimmassa tapauksessa konflikteihin. Kompetenssilla tarkoitetaan taitoa, kykyä ja valmiutta hallita tietty aihealue ja kehittyä siitä eteenpäin. Vuorovaikutuksessa kompetenssi mahdollistaa yksilön tehokkuuden saavuttaa viestinnän päämäärät tarkoituksenmukaisten vuorovaikutustaitojen avulla. (Illeris 2009, 84; Jarvis 2009, 107; Rickheit, Strohner & Vorweg 2010, 15; 24–25; Salo-Lee 2006, 130; Wiseman 2002, 209.) Kompetenssi tarkoittaa myös yksilön valmiutta ja potentiaalia toimia ja ajatella asianmukaisesti tuntemattomissa, mahdollisesti vasta tulevaisuudessa tapahtuvissa tilanteissa (Illeris 2009, 97–98). Vuorovaikutuksen tehokkuus puolestaan on riippuvainen kommunikoijien taidoista

havaita vuorovaikutuksen tarkoitus, tulkita toistensa viestejä ja minimoida väärinymmärrysten määrää (Gudykunst 1998, 26; Salo-Lee 2007, 76). Yksilön kannalta nähtynä kompetenssi voi tarkoittaa inhimillistä resurssia tai pääomaa, jonka yksilö omaa, mutta se voi olla myös formaalia, tutkintoihin perustuvaa pätevyyttä tai potentiaalista pätevyyttä, joka sisältää yksilön kapasiteetin suoriutua tehtävästä (Gadotti 2009, 21; Illeris 2009, 84; Jarvis 2009, 107; Ruohotie 2005, 32–33). Erilaisten kulttuurien kohdatessa kulttuurienvälinen kompetenssi on olennainen osa vuorovaikutuksen onnistumista (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 1998, 241–242; Lustig & Koester 2003, 63).

Kulttuurienvälinen kompetenssi. Kulttuurienvälinen kompetenssi on kontekstisidonnainen taito, jolla tarkoitetaan kykyä olla vuorovaikutuksessa tietyssä ympäristössä tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti niin, että viestijä pystyy täyttämään omat vuorovaikutuksen tavoitteensa kunnioittamalla ja vahvistamalla osallistujien maailmankatsomusta ja kulttuuri-identiteettiä. Tämä tarkoittaa siis taitoa tunnistaa, kunnioittaa, sietää ja yhdistää kulttuurisia eroavaisuuksia ja sen ilmeneminen vaatii tietoa, asennetta ja oikeanlaista käytöstä. Kulttuurienvälisesti kompetentti ihminen tietää siis kuinka toimia ihmisten kanssa tietyssä ympäristössä ja tätä kykyä käyttäen täyttää myös omat vuorovaikutuksen päämäärät. (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 1998, 241–242; 2005, 241–242; Deardorff 2006b, 244; Lustig & Koester 2003, 63–64.)

Kulttuurienvälinen kompetenssi vaatii ammattitaitoa ja kulttuuritietämystä (Bennett 1998, 6; Deardorff 2006b, 244; Lustig & Koester 2003, 68; Salo-Lee 2006, 136–138) ja yksi sen tärkeimmistä elementeistä on tietoisuus niin omasta kuin muiden kulttuureista (Bennett 1998, 6; Cambina-Bacote 2002, 182–183; Deardorff 2006a, 247; Kaikkonen 1999, 18; Salo-Lee 2006, 136–138). Cambina-Bacoten (2002, 182–183) mukaan olennaista on tietoisuus ja tieto eri kulttuureista, sekä halu oppia lisää uusista kulttuureista ja motivaatio tutustua uusiin ihmisiin ja erilaisiin kulttuureihin. Tästä johtuen kulttuurienvälinen kompetenssi on mahdollista saavuttaa sitä todennäköisemmin, mitä enemmän ymmärretään kulttuurien subjektiivisuutta, eli sen opittuja ja jaettuja uskomuksia sekä käytöstapoja ja arvoja (Bennett 1998, 2).

Kulttuurienvälisen kompetenssin ulottuvuudet. Kulttuurienvälinen kompetenssi ei kuitenkaan ole pelkästään tietämystä erilaisista kulttuureista, vaan se on oppimisprosessi, joka kehittyy teorian ja käytännön avulla (Bennett 1998, 6; Salo-Lee

2006, 136–138). Kulttuurienvälinen kompetenssi sisältää Chenin ja Starostan (1998, 244–245; 2005, 244) mukaan kulttuuritietoisuuden lisäksi kolme muuta ulottuvuutta; henkilökohtaiset ominaisuudet, vuorovaikutustaidot ja psykologisen sopeutumiskyvyn. Kulttuurinen tietoisuus tarkoittaa Chenin ja Starostan (1998, 244–245; 2005, 252–254) mukaan tietoa vieraan kulttuurin tavoista, arvoista, sosiaalisista normeista ja järjestelmistä. Henkilökohtaiset ominaisuudet sisältävät erilaisia osatekijöitä, kuten itsetietoisuuden ja avoimuuden, joten positiivinen itsetuntemus, itsetietoisuus ja sosiaalinen rentous ovat oleellisia kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen onnistumisessa (Chen & Starosta 1998, 244–245; 2005, 244–245). Vuorovaikutustaidoilla Chen ja Starosta (1998, 244–245; 2005, 246–249) tarkoittavat kielitaitoa, sosiaalisia taitoja, joustavuutta ja vuorovaikutuksen hallintaa sekä siihen osallistumista. Psykologinen sopeutuminen puolestaan tarkoittaa kykyä sietää ja käsitellä stressiä, turhautuneisuutta, erilaisuutta ja epäselvyyksiä (Chen & Starosta 1998, 244–245; 2005, 249–251).

Kulttuurienvälisesti kompetentti toimija. Kulttuurienväliseen kompetenssiin vaikuttaa myös toimijoiden erilaiset taustat ja heidän kyky empatiaan ja taito kuunnella. Arasaratnamin ja Doerfelin (2005, 157–158) mukaan kompetentti kulttuurienvälinen toimija on ihmiskeskeinen ja sensitiivinen erilaisuudelle, joka omaa hyvät vuorovaikutustaidot ja kokemusta erilaisten kulttuurien kanssa toimimisesta. Kompetentti henkilö on myös avoin, kiinnostunut ja motivoitunut tutustumaan uusiin kulttuureihin ja niiden erilaisiin merkityksiin (Arasaratnam & Doerfel 2005, 157–158; Lustig & Koester 2003, 69–70). Kulttuurienväliseen kompetenssiin ja sen kehittymiseen liittyy henkilökohtaisten piirteiden lisäksi myös tilanteeseen vaikuttavat tekijät (Bennett 1998, 6; Salo-Lee 2006, 136–138).

Kulttuurienvälinen kompetenssi on siis niin tietoa, taitoa ja asenteita kuin viestijän omia sosiaalisissa tilanteissa kerryttämiä arvoja. Byramin, Nicholisin ja Stevensin (2001, 5) mukaan kulttuurienvälisen kompetenssin ydin on kuitenkin kulttuurienvälisen toimijan asenteissa. Asenteilla he tarkoittavat avoimuutta, uteliaisuutta ja valmiutta pidättäytyä kulttuureihin liittyvistä epäluuloista, ja ennen kaikkea kykyä tarkkailla omaa kulttuuria ulkopuolisen silmin. Asenteiden lisäksi kulttuurienvälisen kompetenssin toinen tärkeä osa on tieto. Tällä ei välttämättä tarkoiteta tietoa yksittäisistä kulttuureista, vaan ennemminkin tietoa sosiaalisten ryhmien toiminnasta ja erilaisten ihmisten kanssakäymisestä. Viimeisenä kulttuurienvälinen kompetenssi on taitoa toimia kulttuurienvälisessä viestinnässä.

Asenteet, tieto ja taito eivät kuitenkaan ole kulttuurienvälisen kompetenssin yksittäisiä komponentteja, vaan jokaista tarvitaan esimerkiksi väärinkäsitysten selvittämisessä ja toisten näkökulmien huomioimisessa. (Byram ym. 2001, 5–6; Wiseman 2002, 209.)

Yksittäisten luonteenpiirteiden sijaan Hellqvist, Keruhel, Kurppa, Laukkala ja Marroquin (2003, 130–132) kuvailevat kulttuurienvälistä kompetenssia suurena kokkona, jossa on monia toisiinsa vaikuttavia tekijöitä. Kokossa roihuava tuli symboloi kulttuurienvälistä viestintää, sillä se tuo valoa ja energiaa ja yhdistää ihmisiä tuomalla heidät tulen ympärille. Tulessa on mahdollista myös polttaa ennakkoluuloja ja stereotyyppioita. Viestinnän aloittamisen voi kuvata tulen sytyttämisellä, sillä siihen tarvitaan motivaatiota ja halua, sekä yleistä ja ympäristöön liittyvää tietoa tulen sytyttämisestä. Kuten viestintä, myös tulen sytyttäminen vaatii käytännön taitoa, kärsivällisyyttä ja tilannetajua. Ihmiset tulen ympärillä ovat viestintään osallistuvia ihmisiä, joilla kaikilla on erilaisia kokemuksia, vaihteleva määrä tietoa ja erilainen kieli- ja kulttuuritausta. Heitä kuitenkin yhdistää tarve viestiä keskenään. Tapaamispaikkana kokko tuo ihmisiä yhteen ja se symboloi tasa-arvoa ja voimatasapainoa kulttuurienvälisessä viestinnässä. Kokon ympärillä kaikilla tulisi olla aikaa viestiä rauhassa ja muistaa muut viestintään osallistuvat osapuolet. Todellisessa kohtaamisessa jokainen voi oppia niin omasta kuin muiden kulttuurista ja identiteetistä ja pyrkiä ymmärtämään niitä. Halot puolestaan symboloivat viestinnän verbaalia ja nonverbaalia sisältöä ja kieltä. Tähän kuuluu myös tunne- ja tilanneäly. Vaara kuvastaa stressiä akkulttuuraatiosta, eli sopeutumisesta uuteen kulttuuriin, joka voi johtaa viestinnän välttelyyn. Tulen ylläpitäminen puolestaan kuvastaa viestintäprosessia, sillä kulttuurienvälisen kompetenssi on jatkuva prosessi, jota tulee hoitaa ja ylläpitää. Tulen sammumisen lisäksi kokkoa tulee myös suojella ulkopuolisilta uhkilta, kuten syrjinnältä ja sodalta. (Hellqvist ym. 2003, 130–132.)

Kulttuurienvälinen tehokkuus. Kompetenssi käsitteen rinnalla käytetään myös sanaa tehokkuus (Salo-Lee 2005, 124), johon viittaa myös kulttuurienvälisesti tehokkaan ihmisen profiili (Thomas, Kealey, Protheroe & MacDonald 2000, 9–11). Thomas ym. (2000, 9–11) mukaan kulttuurisesti tehokkaalla henkilöllä on kyky viestiä kunnioitusta ja luottamusta herättäen toisesta kulttuurista tulevien ihmisten kanssa. Tällä on myös kyky sopeuttaa ammatilliset taitonsa kulttuurissa vallitseviin olosuhteisiin nähden. Lisäksi kulttuurisesti tehokas henkilö pystyy sopeutumaan henkilökohtaisesti niin, että hän kokee vieraassa kulttuurissa toimimisen luontevaksi. Kulttuurisesti

tehokkaan henkilön piirteitä on hyvät sopeutumistaidot, vaatimaton ja kunnioittava asenne sekä kulttuuri-käsitteen ymmärtäminen. Näiden lisäksi henkilön tulisi omata isäntämaan ja sen kulttuurin tuntemusta, taitoa organisoida ja toimia kulttuurienvälisenä viestijänä sekä kyvyn rakentaa uusia suhteita vieraiden ihmisten kanssa. Kulttuurisesti tehokkaalla henkilöllä tulisi olla myös itsetuntemusta ja henkilökohtaista ja ammatillista sitoutumista toimia kulttuurienvälisenä viestijänä. (Salo-Lee 2005, 125; 2007, 79; Thomas ym. 2000, 9–11.)

Kulttuurienvälisen kompetenssin kehittyminen. Kulttuurienvälinen kompetenssi ja sen kehitys ei ole Cambina-Bacoten (2002, 181) mukaan yksittäinen tapahtuma, vaan jatkuva prosessi, joka on riippuvainen yksilön kulttuurienvälisistä kokemuksista. Kompetenssin kehittyminen vaatii vuorovaikutustaitoja ja käytännön harjoittelua monikulttuurisissa tilanteissa (Cambina-Bacote 2002, 182–183; Lustig & Koester 2003, 171). Näin ollen on mahdollista todeta, että kulttuurienvälinen dialogi on kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen kannalta oleellisinta (Bennett 1998, 6; Salo-Lee 2006, 136–138). Bhawuk ja Triandis (1996, 19) jakavat kulttuurienvälisen kompetenssin ja sen kehityksen teorian ja käytännön mukaan neljään asteeseen. ”Maallikolla” ei ole merkittävää tuntemusta vieraasta kulttuurista. ”Noviisit” puolestaan ovat asuneet vieraassa kulttuurissa sekä kehittäneet kulttuurienvälistä herkkyyttä käytännössä, mutta he eivät ole saaneet siihen varsinaista koulutusta. ”Asiantuntijalla” on paljon tietoa kulttuurienvälisistä teorioista, mutta ei käytännön kokemusta kulttuurienvälisestä toiminnasta. ”Edistynyt asiantuntija” eroaa jälkimmäisestä siinä mielessä, että hänellä on teoriaperustaisen tiedon lisäksi käytännön kulttuurienvälistä kokemusta ja/tai koulutusta ja kulttuurienvälinen käyttäytyminen on automatisoitunut. Tästä johtuen asiantuntijatasolle on mahdollista päästä vain jos omaa teoriapohjaista kulttuurienvälistä koulutusta. (Bhawuk & Triandis 1996, 19; Salo-Lee 2005, 129.)

Howellin (1982, 29–33) mittari kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiselle jakaa oppimisprosessin myös neljään osaan, mutta toisin kuin Bhawuk ja Triandis (1996, 19), hän näkee kompetenssin kehittyvän tilanteissa, joissa kulttuurit kohtaavat. ”Tiedostamaton epäpätevyys” tarkoittaa Howellin (1982, 29) mukaan sitä, että toimiessaan kulttuurienvälisissä tilanteissa henkilö ymmärtää väärin toisen käyttäytymistä, mutta ei ole siitä tietoinen. ”Tiedostettu epäpätevyys”-vaiheessa henkilö on selvillä kulttuurienvälisistä väärinkäsityksistä, mutta ei pysty selvittämään tai korjaamaan niitä. Käyttäytymistä pystytään muuttamaan seuraavassa, ”tietoinen

kompetenssi”-vaiheessa, kun henkilö on tekemisissä vieraasta kulttuurista tulevan kanssa. Viimeisessä vaiheessa kulttuurisesti sopiva käyttäytyminen on omaksuttu osaksi omaa käyttäytymistä, eikä erilaisia tapoja kohdata kulttuureja tarvitse ajatella, joten viestintäkäyttäytymisestä on tullut ”tiedostamaton kompetenssi”. (Howell 1982, 29–33; Salo-Lee 2005, 130; Triandis 2003, 23.)

Korkeakouluissa kulttuurienvälistä kompetenssia on mahdollista kehittää esimerkiksi sisällyttämällä oppilaitosten opetussuunnitelmiin kursseja kulttuurienvälisestä kommunikoinnista tai luomalla opiskelijoille ja opettajille mahdollisuuksia kohdata erilaisia kulttuureja epävirallisesti (Garam 2012b, 14; Salo-Lee 2007, 81). Luokkahuonemuotoinen opetus voi parantaa opiskelijoiden tietämystä erilaisista kulttuureista, mutta se ei Peningtonin ja Wildermuthin (2005, 166; 168) mukaan vaikuta opiskelijoiden käytökseen tai uskomuksiin, sillä luokkahuonetilanteesta yleensä puuttuu omakohtainen kokemus erilaisten kulttuurien kohtaamisesta.

Siitä huolimatta, että tässä alaluvussa on kuvailtu kulttuurienvälistä kompetenssia erilaisina taitoina, tietoina ja asenteina, se ei kuitenkaan ole nykykäsityksen mukaan pelkästään lista taitoja, joita kansainvälistyvän henkilön tulisi osata (Salo-Lee 2004, 5). Sen sijaan kulttuurienvälisesti tehokkaan henkilön ”olennaisimmiksi ominaisuuksiksi ja taidoiksi erilaisissa kulttuurienvälisissä kohtaamistilanteissa on havaittu toisen huomioon ottaminen, käytöksen joustavuus sekä viestintä- ja kulttuuriherkkyys” ja kyky sopeutua erilaisiin tilanteisiin ja toimia erilaisten ihmisten kanssa menestyksekkäästi (Salo-Lee 2004, 5). Ei ole myöskään yhtä ainoaa tapaa olla kompetentti, sillä kompetenssin käytön tarkoitukset ovat yksilöllisiä ja kontekstisidonnaisia, vaan tärkeintä on ymmärtää useita eri tapoja olla kulttuurienvälisesti kompetentti (Lustig & Koester 2003, 64).

3 INFORMAALI OPPIMINEN OPISKELIJAVAIHDOS

Vaihto-opiskelija lähtee opiskelijavaihtoon ensisijaisesti opiskelemaan paikallisessa korkeakoulussa, mutta tästä huolimatta huomattava osa oppimisesta tapahtuu formaalin opetuksen ulkopuolella opiskelijan elässä vaihdon arkea. Opiskelijavaihtoon lähdetään harvoin pelkästään opiskelemaan ulkomaisessa korkeakoulussa, sillä opiskelun ohella vaihto-opiskelijat haluavat opiskelijavaihdossaan tutustua uusiin ihmisiin, uusiin kulttuureihin ja parantaa kielitaitoa. Oman opiskelijavaihdon aikana huomasin, että siitä huolimatta, että opinnot kohdemaassa olivat kiinnostavia, niin tärkeimmät oppimiskokemukset koin vaihtoyliopiston ulkopuolella. Opiskelijavaihdon tuoma elämänmuutos, uudessa kulttuurissa toimiminen ja erilaisten ihmisten kohtaaminen opettivat paljon sellaisia taitoja, tietoja ja asenteita, joita oli vaikea kuvailla sanoin opiskelijavaihdon jälkeen.

Teoriaosuuden toisessa kappaleessa käsitellään opiskelijavaihdossa tapahtuvaa informaalia oppimista. Ensimmäisessä alaluvussa selvitetään formaalin ja informaalin oppimisen käsitteiden eroa sekä arkipäiväoppimiselle tyypillisiä piirteitä. Toinen alaluku keskittyy opiskelijavaihdossa tapahtuvaan informaaliin oppimiseen ja sen kuvailuun.

3.1 Informaali oppiminen

Oppiminen on yksilöllinen prosessi, johon liittyy niin oppijan oma elämä ja elämäkokemukset kuin häntä ympäröivä sosiaalinen maailma. Se on kokonaisvaltainen tapahtuma, sillä aktiviteetit, toiminnot ja tehtävät eivät esiinny eristyksissä toisistaan, vaan ne ovat osa suurempaa toiminnan kokonaisuutta. Oppimiseen liittyy myös kokemuksellisuus jokapäiväisessä elämässä, joten se mitä henkilö haluaa oppia ja kykenee oppimaan sekä ne keinot millä oppimista voi tapahtua riippuvat paljon siitä millainen ympäröivä yhteiskunta on kyseisenä ajanjaksona. (Jarvis 2010, 38; 2012, 12; Larsson 1996, 11; Merriam ym. 2007, 1; 5; Lave & Wegner 1991, 53; Valleala 2007,

59.) Aikuisen ihmisen oppimiseen vaikuttaa elämäkokemuksen lisäksi myös kokemustausta oppimisesta elämän eri ikävaiheissa (Valleala 2007, 55). Oppiminen kumpuaa näin ollen arkipäivän tilanteissa esiintyvistä ”tiedoista, taidoista, ymmärryksestä, kommunikaatiosta ja osallistumisesta” (Aittola 2000, 67).

Kaikkeen oppimiseen liittyy Illerisin (2009, 86–87) mukaan kaksi hyvin erilaista prosessia, joiden lopputulokset vaihtelevat yksilöiden välillä henkilökohtaisten oppimisprosessien mukaan. Oppimiseen vaikuttaa ensinnäkin oppijan ja tämän sosiaalisen, kulttuurisen ja materiaalsen ympäristön välinen jatkuva ulkoinen vuorovaikutus. Toiseksi oppimisprosessiin liittyy oppijan tietoisuus ja tämän sisäinen psykologinen prosessi, jossa hän yhdistelee erilaisia ärsykeitä aikaisemmin opittuun tietoon, luo oppimistuloksen ja näin ollen mahdollistaa uuden oppimisen. (Illeris 2007, 2–3; 16; 2009, 86–87; 92.)

Informaali oppiminen. Nykykäsityksen mukaan oppiminen jaetaan formaaliin ja informaaliin oppimiseen (Commission of the European Communities 2000, 8; Jarvis 2010, 1; 43; 63; Merriam ym. 2007, 24; 430; Tight 1996, 71; Tuomisto 2000, 32; Vaherva 2000, 158–159). Formaali oppiminen tapahtuu instituutioissa ja se johtaa useimmiten viralliseen pätevyYTEEN tai tutkintoon. Informaali oppiminen puolestaan on kaikkea sitä, mitä tapahtuu formaalin oppimisen ulkopuolella, jolloin se myös täydentää formaalia oppimista. Toisin kuin formaali oppiminen, informaali oppiminen ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista, vaan sitä tapahtuu päivittäin arkielämässä tekemällä ja kokeilemalla. (Commission of the European Communities 2000, 8; Ellström 1996, 142; Jarvis 2010, 1; 43; 63; Merriam ym. 2007, 24; 430; Tight 1996, 71; Tuomisto 2000, 32; Vaherva 2000, 158–159.)

Informaali oppiminen viittaa näin ollen yksilön jokapäiväisiin kokemuksiin ja näistä nousevaan hiljaiseen tietoon ja osaamiseen. Ihminen on aina osa yhteiskuntaa, ryhmää tai perhettä, joten oppimista tapahtuu tiedostaen tai tiedostamatta niissä ympäristöissä joissa kukin yksilö kulloinkin toimii. (Commission of the European Communities 2000, 8; Jarvis 2010, 1; 43; 63; Lave & Wenger 1991, 52; Merriam ym. 2007, 24; 430; Tuomisto 2000, 32; Valleala 2007, 59.) Informaali oppiminen on elämänpitäinen prosessi, jonka ”avulla yksilö hankkii ja lisää tietojaan ja taitojaan sekä muuttaa asenteitaan ja näkemyksiään päivittäisistä kokemuksistaan ja ympäristöstään” (Tuomisto 2000, 35).

Arkipäiväoppiminen. Arkipäiväoppiminen on konteksti- ja tilannesidonnaista informaalia oppimista ja sillä tarkoitetaan kokemuseräistä oppimista arkielämässä koulutusjärjestelmien ulkopuolella (Aittola 2000, 67; Tuomisto 2000, 30). Informaalin oppimisen tavoin arkipäiväoppiminen ei ole oppimista varten organisoitua kasvatustoimintaa ja myös se on osaksi luonteeltaan ei-tavoitteista, joten oppimista tapahtuu jatkuvasti monenlaisissa ympäristöissä, toisaallakin kuin varsinaisissa opetustilanteissa. (Larsson 1996, 11; Tuomisto 2000, 32–33.) Näin ollen arkipäiväoppiminen tapahtuu kaiken muun toiminnan ohella ja se ”liittyy yhä kiinteämmin erilaisiin sosiaalisiin tilanteisiin, ihmissuhdeverkostoihin ja vaihtuviin toimintaympäristöihin” (Aittola 2000, 60).

Rogers (1997, 116–117) jakaa arkielämän erilaiset oppimismuodot neljään eri tasoon. Ensimmäisellä tasolla on satunnainen oppiminen, jolloin henkilö ei pyri tietoisesti oppimaan ja oppimisen kohde ei ole itsessään opettavainen. Seuraavalla tasolla arkielämässä on tilanteita, joissa toiminnan kohde, kuten mainonta, on tarkoitettu vaikuttamaan ihmisen elämään, mutta oppija itse ei miellä tilannetta oppimisena. Arkielämän oppimismuotojen kolmannella tasolla ovat tilanteet, jotka eivät täytä muodollisen oppimistilanteen vaatimuksia, mutta joissa ihminen haluaa oppia uusia asioita ja taitoja, kuten museokäynnit tai uusiin ympäristöihin tutustuminen. Kolmas taso eroaa kahdesta edellisestä siinä mielessä, että oppiminen on tarkoituksenmukaista, mutta sitä ei kuitenkaan tapahdu suunnitellusti formaalissa ympäristössä. Viimeisellä tasolla tapahtuvaa oppimista Rogers (1997, 116–117) kutsuu oppimisepisodeiksi, joissa oppimisen kohde on tarkoitettu opettavaiseksi, oppiminen on aktiivista ja oppijat pyrkivät siihen. Tällä tasolla oppiminen on tarkoituksenmukaista ja suunniteltua aktiviteettia oppimisen ja tiedon tai taidon tuottamiseksi. (Aittola 2000, 62; Rogers 1997, 116–117.)

Tuomisto (2000, 39) puolestaan jakaa arkipäiväoppimisen tavoitteellisiin oppimisprojekteihin, kokemuksista oppimiseen ja tiedostomattomaan piilo-oppimiseen. Tämänkin jaottelun mukaan oppimista voi tapahtua niin tietoisesti ja suunnitellusti, kuin spontaanisti ja tiedostamatta muiden toimintojen ohessa. Arkipäiväoppimisen tapahtuessa erilaisena kokemuseräisenä oppimisena, esimerkiksi osallistumalla kehitysprojektiin tai koulutukseen, oppiminen on tavoitteellista ja toiminta tietoista. Tiedostamattomasti opittu ei kuitenkaan välttämättä jää huomiotta, sillä se voi myöhemmin nousta henkilön tietoisuuteen. (Tuomisto 2000, 32–33; 39.)

Oppimisen tiedostaminen. Oppimista tapahtuu jokapäiväisessä elämässä usein sen sulautuessa muihin toimintoihin suhteellisen pienissä ja tutuissa toimintaympäristöissä. Tämän takia arkipäiväoppimistä voi olla vaikea kuvailla, vaikka opittu koetaan tärkeänä. Arkielämän rajoitettu kokemukset tuottaa rajattuja oppimiskokemuksia, sillä oppiminen tapahtuu omien intressien kautta. Tästä johtuen oppiminen arkielämässä ei yksistään pysty tuottamaan niitä kaikkia tietoja, taito ja valmiuksia, joita elämässä tarvitaan, mutta se luo kuitenkin jatkuvasti mahdollisuuksia erilaisille oppimistilanteille. (Aittola 2000, 61–62; Larsson 1996, 14.) Erilaisten kompetenssien oppimiseen liittyy kolme ulottuvuutta – sisältö, yllätyke ja vuorovaikutus – jotka kaikki tulisi olla aktiivisesti ja tietoisesti osallisina oppimisprosessissa, jotta toivottua oppimista tapahtuisi. Oppimisympäristön tulisi myös tukea henkilökohtaisesti ja sosiaalisesti tapahtuvaa reflektointia, jotta mahdolliset esteet eivät häiritse oppimista. Kompetenssien kehittyminen vaatii näin ollen oppijan henkilökohtaista ongelma- ja käytäntökeskeistä tietoisesta oppimista. (Illeris 2007, 26; 2009, 94; 97; Jarvis 2009, 107.)

Oppimisen ymmärtämisen vaikeudesta johtuen itsereflektio on tärkeintä arkipäiväoppimisessä, sillä sen kautta ihminen voi etsiä oppimistaan erilaisia merkityssisältöjä ja tulla tietoiseksi oppimistaan. Arkipäiväoppimiselle on tyypillistä se, että oppimisen merkitys on yksilöllinen ja sen oppimisympäristöt ovat usein luonnollisia ja oppimisen kannalta olennaisia. Arkipäiväoppiminen voi olla itse- tai ulkoajohjattua, mutta oppimisympäristön tulee kuitenkin tarjota mahdollisuuksia kehittyä ja osallistua. Sen tuottama tieto on luonteeltaan arkipäivätietoa ja näin ollen se on tärkeää elämässä selviytymisen kannalta. Arkitiedolle asetetut erilaiset merkitykset riippuvat oppijan koulutuksen ja kokemuksen määrästä. (Jarvis 2012, 112; Larsson 1996, 11; Tuomisto 2000, 51–52.) Arkipäiväoppimiseen liittyy Tuomiston (2000, 40) mukaan aina jossain määrin niin tavoitteellista ja tavoitteetonta kuin tiedostettua ja tiedostamatonta oppimista.

Oppimisen biografisuus. Elämäkokemusten pohdinta on oleellista arkielämän oppimisen kannalta, sillä ”merkittävät elämäkokemukset tarjoavat perustan kaikelle oppimiselle, mikäli ihmiset vain osaavat hyödyntää omien kokemustensa tarjoamia mahdollisuuksia” (Aittola 2000, 64). Biografinen oppiminen viittaa myös informaaliin oppimiseen ja se perustuu itsenäisen yksilön subjektiivisuuden ja yhteisön väliseen vuorovaikutukseen. Se tarkoittaa ihmisen itselleen luomaa sisäistä elämäkertaa ja

siihen hiljalleen kertynyttä tiedostamatonta tietoa ja taitoa. Ihmisen elämäkerta sisältää suuren määrän tiedostamatonta potentiaalia, josta kaikki ei kuitenkaan ole hyödynnettävissä. Jokaisen ihmisen elämä on ainutlaatuinen ja elämäkerta interaktiivinen ja sosiaalisesti rakennettu, mutta siihen vaikuttaa myös biografisesti jäsenelty näkemys kokemuksesta. (Agapova 2007; Alheit 2009, 123–124; Jarvis 2009, 116; 124–126.) Biografisuuteen viitaten Jarvis (2009, 104; 2012, 167) kuvailee oppimista kokonaisvaltaiseksi prosessiksi, jonka yksilön keho ja mieli kokevat sosiaalisessa tilanteessa. Oppimisen sisältö omaksutaan joko kognitiivisesti, emotionaalisesti tai käytännöllisesti, tai näitä yhdistämällä, ja siirretään yksilön henkilökohtaiseen elämäkertaan, jonka lopputuloksena on muutos ihmisessä (Jarvis 2009, 104; 2012, 167). Yksilöllisten elämäkokemuksen tietoinen huomioiminen ja reflektointi tekee kokemuksesta merkittävän oppimiskokemuksen (Aittola 2000, 64; Jarvis 2012, 112).

Jarvis (2010, 63) toteaa, että ihminen oppii ollessaan tietoinen, mutta ei välttämättä tiedosta tapahtunutta oppimista. Tästä johtuen informaalia oppimista on vaikea havaita ja tunnistaa, eivätkä oppijat välttämättä tunnista itsekään tapahtunutta oppimista, sillä se verhoutuu arjen päivittäisiin toimintoihin (Commission of the European Communities 2000, 8; Merriam ym. 2007, 60). Aittolan (2000, 78) mukaan ”(m)onet nykyisen työ- ja yhteiskuntaelämän kannalta tärkeät tiedot ja toimintakompetenssit hankitaan koulun ulkopuolella”, joten arkipäivän oppimiskokemuksia tulisi hyödyntää ”täydentämään formaalisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle jäävän informaalisesta ja satunnaisesta oppimisesta kirjoja” (Aittola 2000, 83). Informaalisen oppimisen huomioiminen yhteiskunnassa edistäisi myös tasa-arvoa, sillä nyky-yhteiskunnassa arvostetaan formaaleja tutkintoja enemmän kuin kokemusta ja arkipäivässä tapahtuvaa oppimista (Tuomisto 2000, 51–52). Erilaisten kompetenssien oppiminen informaaleissa arkipäivän tilanteissa sisältää siis nykypäivälle olennaisen kysymyksen oppimisen vaatimuksista ja oppimisen tilasta, sekä siitä, kuinka yksilö pystyy toimimaan alati muuttuvassa, globaalissa markkinataloudessa (Illeris 2009, 85).

3.2 Oppiminen opiskelijavaihdossa

Opiskelijavaihto tarjoaa yksilölle mahdollisuuden kokea elämä toisella tavalla, sillä se tuo mukanaan uuden elämäntilanteen, joka väistämättä pakottaa vaihto-opiskelijan sopeutumaan uuteen maahan ja sen kulttuuriin ja muuttamaan maailmankuvaansa. Uusi kulttuuri ja elinympäristö koettelevat opiskelijaa, joten sopeutuminen, muutos ja uudenlaisen roolin luominen ovat pakollisia keinoja, jotta opiskelijan elämänlaatu vaihtokohteessa paranisi ja tämä kykenisi viihtymään uudessa ympäristössä. Muutoksesta huolimatta elämä ulkomailla tarjoaa laajan ja luonnollisen oppimisympäristön, joka luo mahdollisuuksia uusille formaaleille ja informaaleille oppimiskokemuksille ja stimuloi yhtäaikaaisesti useita vaihto-opiskelijan persoonanpiirteitä. (Begley 2003, 407; Byram & Feng 2006, 1; Montgomery 2010, 67; Murphy-Lejeune 2003, 101–102; 112–113; Roberts 2003, 114.) Opiskelijavaihdon tuoman uuden elämäntilanteen mukana Compin (2008, 65; 76–78) mukaan opiskelijan halu oppia uutta kasvaa, mutta vaihto-opiskelijoiden kokemukset voivat olla hyvinkin erilaisia riippuen esimerkiksi vaihto-opiskelijan persoonasta, kohdemaasta ja vaihto-ohjelmasta. Tästä johtuen opiskelijavaihdon aikana vaihto-opiskelijassa voi tapahtua niin positiivista kuin negatiivista muutosta, joita opiskelija itse ei välttämättä huomaa (Comp 2008, 65).

Monimuotoinen oppiminen. Opiskelijavaihdossa on mahdollista olla päivittäin kosketuksissa erilaisten, vaihto-opiskelijalle vieraiden kulttuurien kanssa, joten uuden oppimista kokemusten kautta tapahtuu jatkuvasti (Hopkins 1999, 36). Ollessaan vuorovaikutuksessa kohdemaan paikallisten ja muiden kansainvälisten opiskelijoiden kanssa vaihto-opiskelijan sosiaaliset taidot paranevat ja kulttuurien keskinäinen ymmärrys lisääntyy (Comp 2008, 81–82; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Ulkomailla suoritettu vaihtojakso kehittää näin ollen opiskelijoiden kulttuurienvälisen kommunikoinnin kompetenssia (Penington & Wildermuth 2005, 166). Opiskelijavaihdon ongelmana nähdään usein se, että vaihto-opiskelijat ryhtyvät omaksi ryhmäkseen eikä kontaktia kohdemaan paikallisiin opiskelijoihin synny. Toisaalta kuitenkin vaihto-opiskelijoista koostuvasta ryhmästä syntyy helposti erinomainen kansainvälinen verkosto. (Byram & Feng, 1; Korppi-Tommola 2002, 54; Montgomery 2010, 67). Kielitaito, paikallisen kielen tai kansainväliselle yhteisölle yhteisen kielen, kuten englannin, osaaminen on erottamaton osa valmiutta toimia

kansainvälisessä ympäristössä (Garam 2007, 27) ja näin ollen kielitaito on erittäin olennainen taito opiskelijavaihdon aikana tapahtuvan oppimisen sekä uuteen ympäristöön ja uusiin ihmisiin tutustumisen kannalta (Montgomery 2010, 101). Kielitaidon parantuminen onkin yksi opiskelijavaihdon tuomista merkittävimmistä hyödyistä (Comp 2008, 76–78; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17).

Uudessa elämäntilanteessa kielitaidon, kansainvälisten kohtaamisten ja sopeutumisen ohella opitaan Murphy-Lejeunen (2003, 102–103) tutkimuksen mukaan tietoa, strategisia ja sosiaalisia taitoja sekä asenteita, mutta näiden kehitys jakautuu epätasaisesti vaihto-opiskelijasta riippuen. Ulkomailla opittava tieto voi olla faktatietoa, sosiokulttuurista tietoa uudesta kulttuurista, opiskeluun liittyvää tietoa uudesta opiskeluympäristöstä, paikallista kieltä ja vuorovaikutustaitoja. Strategisilla taidoilla Murphy-Lejeune (2003, 102–103) tarkoittaa kykyä elää omillaan sekä itsevarmuutta ja kokemusta selviytymisestä. Ulkomailla eläessä vaihto-opiskelijoiden sosiaaliset taidot kehittyvät varmuudeksi olla vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa kanssakäymisessä uusien ihmisten kanssa sekä kyvyksi luoda uusia sosiaalisia suhteita. Opiskelijavaihdon aikana asenteiden kehittyminen voi näkyä avoimuutena, uteliaisuutena, suvaitsevaisuutena ja joustavuutena sekä kriittisenä tietoisuutena omasta ja toisten kulttuurista. Näiden johdosta on todennäköistä, että ulkomailla vietetyn ajanjakson lopputuloksena on vaihto-opiskelijan kypsyminen ja itsenäistyminen. (Montgomery 2010, 67; Murphy-Lejeune 2003, 102–103; 112–113.)

Vaihto-opiskelijoiden näkemys oppimisesta. Samoihin tuloksiin Murphy-Lejeunen (2003, 102–103) kanssa on päätyneet myös Irma Garam (2003, 42; 56–57), jonka tutkimuksesta käy ilmi, että ulkomailla opiskelleet itse kokevat kielitaitonsa ja kulttuurien tuntemuksen parantuneen, sekä henkilökohtaisten taitojen ja ominaisuuksien kasvaneen. Vastaajien mukaan kansainvälinen kokemus kasvattaa myös opiskelijoiden elämäkokemusta, antaa uusia näkökulmia sekä itseluottamusta ja luonteen lujuuutta. Vieraassa kulttuurissa opiskeleminen koetaan yksilön henkilökohtaista elämänhallintaa ja toimintakykyä lisäävänä prosessina. Garamin (2003, 57) mukaan kyse on ”voimaistumisesta, jonka ansiosta yksilö kykenee näkemään elämässään uusia mahdollisuuksia ja uskaltaa niitä myös tavoitella”. Opiskelu ulkomailla voi myös tukea ammatillista ja akateemista profiloitumista, kasvattaa sosiaalisia valmiuksia ja lisätä kykyä sopeutua uusiin tilanteisiin ja tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Kansainvälinen opiskelukokemus voi toimia myös vakuutena, että työnhakuvaiheessa

hakija on kykenevä toimimaan kansainvälisessä ympäristössä ja valmis lähtemään ulkomaille töihin. (Garam 2003, 58; Juusola 2009, 4; Montgomery 2010, 97.) Juusola (2009, 5) toteaaakin, että ”(m)ikäli opiskelija osaa tuoda liikkuvuuden hyödyt esille työnantajille, voisi opiskelijavaihdon kuvitella edistävän myös työllistymistä”.

Työnantajien näkemys vaihto-opiskelijoiden oppimisesta. Vaihto-opiskelijoiden itsensä lisäksi myös työnantajat näkevät opiskelijavaihdossa mahdollisuuden niin arkipäivän kuin työelämän kannalta hyödyllisten taitojen oppimiselle. Garamin (2005, 34) tekemän tutkimuksen mukaan työnantajat näkevät kansainvälisen vaihtokokemuksen hyödynnettävyyden työelämässä jakautuvan kolmeen osaan; vaihtokokemukset nähtiin vaikuttavan substanssin, eli työhön liittyvän alakohtaisen osaamisen, oppimiseen, ihmisenä kasvamiseen ja vaihto-opiskelijan kansainvälisiin valmiuksiin. Työnantajat uskoivat opiskelijavaihdon kasvattavan opiskelijoiden osaamista vähintään kahden jälkimmäisen osalta. Työnantajat eivät uskoneet kansainvälisen kokemuksen tuovan lisäarvoa alakohtaisen osaamisen lisääntymisessä, mikä ei kuitenkaan poissulje sitä, että työnantajat eivät toivoisi substanssiosaamista. Työnantajat toivoivat osaamista alalta, joka on vaihto-opiskelijan kohdemaassa erityisen tasokasta tai jota ei Suomessa voi opiskella, sekä tutustumista alan paikallisiin erityispiirteisiin esimerkiksi harjoitustyön avulla. (Garam 2005, 34–35.)

Sen sijaan kansainvälinen kokemus on työnantajien mukaan ihmisenä kasvamisen näkökulmasta poikkeuksetta hyödyllistä sekä opiskelijalle itselleen että työelämälle. Garamin (2005, 35) tutkimuksessa käy ilmi, että työnantajien mielestä työelämässä vaaditut ominaisuudet, kuten henkinen kypsyminen, avarampi näkökulma, uusien perspektiivien saaminen, suhteellisuudentajun kehittyminen, stressinsietokyky ja sopeutumiskyky kehittyvät ulkomailla opiskelun ja kansainvälisen harjoittelun yhteydessä. Oleskelu ulkomailla katsottiin kansainvälistävän opiskelijoita ja opettavan heitä toimimaan kansainvälisessä ympäristössä. (Garam 2005, 35.) Työnantajat näkivät opiskelijavaihdon myös hyvänä keinona hankkia ”erilaisia elämänhallintataitoja, kulttuurista ymmärrystä, sosiaalisia valmiuksia sekä yleensäkin keinona avartaa näkemystä” ja kerätä ”kokemuksia, suhteellisuuden tajua, ongelmien ratkaisukykyä, asennetta, vastuunottoa, suurpiirteisyyttä, asiakaspalvelutaitoja, empatiaa, uusia ideoita, käytöstapoja ja tapakulttuuria” (Garam 2005, 36–37).

Tästä näkökulmasta tarkasteltuna ulkomailla tapahtuva opiskelu tuo myös työnantajien mielestä selkeästi positiivisen lisäarvon koulutukseen (Garam 2005, 35).

Suurimpana hyötynä työelämälle työnantajat näkivät kielitaidon oppimisen ja käytännön kielitaidon kehittymisen, jolla työnantajat tarkoittivat kykyä ja uskallusta käyttää kieltä käytännön tilanteissa (Garam 2005, 36–37). Opiskelijavaihdolla on näin ollen suuri mahdollisuus luoda työelämän kentälle uusia liikkuvia, kielitaitoisia ja erilaisia kulttuureja ymmärättäviä kansainvälisiä osajia, joilla on niin arkipäivässä kuin työelämässä tarvittavia tärkeitä taitoja, kuten empatiaa, sitkeyttä ja ongelmanratkaisukykyä (Demos Helsinki & Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 6–8; Garam 2005, 35).

Kokonaisvaltainen oppiminen. Oppiminen opiskelijavaihdossa on siis hyvin monimuotoista. Opiskelijavaihdon aikana vaihto-opiskelija kasvaa erityisen paljon henkisesti, kun itseluottamus ja omakuva paranevat ja suvaitsevaisuus ja sopeutumiskyky kasvavat (Comp 2008, 76–80; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Vaihto-opiskelijat itse kokevat vaihtojakson kehittävän vuorovaikutustaitoja ja lisäävän itsenäistymistä (Centre for International Mobility CIMO, Swedish Council for Higher Education and Norwegian Centre for International Cooperation in Education 2013, 17; 26; Montgomery 2010, 103). Näiden lisäksi opiskelijavaihdossa opitaan paljon niin uudesta maasta ja sen kulttuurista kuin vaihto-opiskelijan omasta kulttuurista. Vaihdossa on mahdollista myös kerätä uutta kulttuurienvälistä näkökulmaa ja palata takaisin kotimaahan parantuneen kielitaidon avulla. (Comp 2008, 76–78; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17.) Tästä huolimatta opiskelijan persoona ei muutu totaalisesti opiskelijavaihdon aikana, vaan se ennemminkin laajenee ja avaa uusia näkökulmia. Ulkomailta vietetyn ajanjakson jälkeen myös käsitys paikasta muuttuu, sillä ajatusmaailma omasta elämäntilasta muuttuu tietystä postiosoitteesta liikkuvaksi ja muuttuvaksi. (Montgomery 2010, 67; Murphy-Lejeune 2003, 101–102; 112–113; Roberts 2003, 114.) Henkisen kasvun, kulttuurituntemuksen, kielitaidon ja vuorovaikutustaitojen parantumisen lisäksi Compin (2008, 82) mukaan opiskelijavaihdon aikana voi tapahtua myös fyysistä muutosta, kuten muuttunut paino tai hiustyylit, uusien elämäntapojen takia.

Informaalien oppimisen ohella vaihto-opiskelijan on mahdollista kerätä opiskelijavaihdon aikana uusia näkökulmia opintoihin liittyen, joten on mahdollista, että vaihdon jälkeen opiskelijoiden suunnitelmat omasta tulevaisuudesta selkiytyivät ja akateemiset taidot paranevat (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 17; 26; Comp 2008, 76–78; Montgomery 2010, 103). Opiskelu ulkomailta vaikuttaa opiskelijan

akateemiseen, kansainväliseen ja kulttuurienväliseen tietopohjaan (Cushner & Karim 2004, 297), joten opiskelijavaihdon jälkeen opiskelijat todennäköisesti kokevat saavuttaneensa akateemisia hyötyjä ja henkilökohtaista kasvua, joista jälkimmäinen on vaihto-opiskelijoiden kokemusten mukaan erityisen arvokasta (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 17; 26; Garam 2003, 58; Juusola 2009, 4; Montgomery 2010, 97; 103).

4 KANSAINVÄLINEN OPISKELIJAVAIHTO

Kansainväliseen opiskelijavaihtoon lähtee yleensä jo valmiiksi kansainvälisyydestä, erilaisuudesta ja erilaisista kulttuureista kiinnostunut opiskelija, joka on lähtiessään avoin oppimaan uutta ja vastaanottamaan uusia kokemuksia. Omien vaihtokokemusten perusteella voin todeta, että vaihto-opiskelijalta vaaditaan paljon työtä ja luonteen lujuttamista, jotta vaihtojakso onnistuu ja opiskelija sopeutuu kohdemaahan ja sen kulttuuriin. Siitä huolimatta, että opiskelijavaihto on jännittävä ja odotettu tapahtuma, niin se on myös yllättävän stressaava ja raskas erityisesti vaihtojakson alussa, kun uuden oppimista tapahtuu yhtenä ja vieraan kielen käyttöön sopeutuminen ja uusien rutiinien oppiminen on vasta alkamassa. Lähettävällä ja vastaanottavalla instituutiolla on vaihto-opiskelijan suhteen omia intressejä, mutta opiskelijalle itselleen nämä eivät välttämättä ole selviä. Oman opiskelijavaihdon aikana huomasin, että vaihto-opiskelijoiden saama ohjaus ja tuki vaihtelee yliopiston tiedekuntien ja laitosten välillä, mutta suurin merkitys ohjauksen saamisessa on vaihto-opiskelijan omalla aktiivisuudella; opiskelijavaihto voi jäädä yksin vaihto-opiskelijan harteille, jos hän ei itse aktiivisesti hae ohjausta ja tukea.

Teoriaosuuden viimeisessä kappaleessa käsitellään vaihto-opiskelijoita ja kansainvälistä opiskelijavaihtoa. Ensin selvitetään millainen on kansainvälinen vaihto-opiskelija ja mitkä asiat vaikuttavat opiskelijavaihdon aikana vaihto-opiskelijan sopeutumiseen kohdemaahan. Kappaleen toisessa alaluvussa pohditaan opiskelijavaihdolle asetettuja tavoitteita eri tahojen näkökulmasta ja opiskelijaliikkuvuuden merkitystä korkeakoulujen kansainvälistymiselle. Viimeisenä käsitellään tuen ja ohjauksen merkitystä opiskelijan kansainvälistymiselle.

4.1 Vaihto-opiskelija ja opiskelijavaihto

Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus on mitä luultavammin Suomen korkeakoulutuksen kansainvälistymisen näkyvin yksittäinen piirre ja samalla myös oleellisin osa sen onnistumista (Garam 2005, 8; 2012, 4). Kansainvälisellä opiskelijaliikkuvuudella tarkoitetaan ”sellaista ulkomailla opiskelua tai harjoittelua, joka

liittyy formaaliin koulutukseen ja tutkinnon suorittamiseen” (Garam 2005, 7). Kyseessä voi olla vaihto-opiskelun, työharjoittelun tai kokonaisen tutkinnon suorittaminen ulkomailla, jonka sisältö voi olla hyvinkin erilainen ja yksilöllinen ulkomaille lähtevästä opiskelijasta riippuen. Liikkuvuuden myötä kaikkiin näihin oppimisprosesseihin tulee uusi, kansainvälinen ulottuvuus. (Byram & Feng 2006, 1; Cushner & Karim 2004, 290; Garam 2005, 7.) Kansainvälinen opiskelijavaihto tarkoittaa vaihto-opiskelijan muuttoa omasta kotimaasta tietyksi ajanjaksoksi toiseen maahan, jossa vaihto-opiskelija osallistuu vaihtokohteen akateemiseen ja sosiaaliseen elämään, ja palaa kotimaahan vaihtojakson päätyttyä. Opiskelijavaihdon väliaikainen luonne erottaa vaihto-opiskelijat muista maahanmuuttajista, sillä opiskelijavaihdon tarkoitus ei ole muuttaa maahan pysyvästi. (Cushner & Karim 2004, 291–292.)

Sojourn. Henkilöstä, joka ylittää kulttuurisia rajoja ja muuttaa toiseen maahan tietyksi ajanjaksoksi yleensä työn tai opiskelun takia, käytetään käsitettä ”sojourn”. Sojournen matka toiseen maahan on etukäteen suunniteltu tapahtuma, joten, toisin kuin maahan pysyvästi muuttavilla, heidän lähtökohtansa maahanmuutolle on kulttuurienväliseen tehokkuuteen perustuvassa opiskelijavalinnassa ja tätä seuraavassa valmistautumisessa ja kouluttautumisessa opiskelijavaihtoa varten. Ennen muuttoa ulkomaille sojournen valmistautumisessa usein painotetaan kuitenkin enemmän kielellistä kuin kulttuurista pätevyyttä. Ulkomailla viettämäänsä ajanjaksoa varten sojourn saa myös todennäköisesti tukea tietyltä instituutiolta, kuten yliopistolta. Sojourn vastaa näin ollen hyvin kansainvälistä vaihto-opiskelijaa. (Begley 2003, 407; Berry ym. 2011, 364–365; Ting-Toomey 1999, 247.) Shapiro, Ozanne ja Saatcioglu (2008, 74–75) liittävät sojourn-käsitteen kulttuurisensitiivisyyden (kts. luku 2.1 Kulttuurienvälinen viestintä) kehitykseen ja sen ensimmäisiin vaiheisiin. He kuvailevat sojournia turistiksi, jolla on idealisoitu näkemys kohdemaan paikallisesta kulttuurista, ja jonka aktiivinen, mutta samalla pinnallinen osallistuminen suureen määrään kulttuurisia aktiviteetteja johtaa tutustumiseen vain valikoivaan määrään ihmisiä. Johtuen tietämättömyydestä ja kokemuksen puutteesta, sojourn tukeutuu vaihtojaksonsa aikana enemmän omiin käsityksiinsä kotimaansa kulttuurista kuin käsityksiin uudesta kulttuurista. (Shapiro ym. 2008, 74–75.)

Vaihto-opiskelijoiden motiivit. Suomesta lähdetään huomattavasti useammin opiskelijavaihtoon kuin suorittamaan kokonaista tutkintoa ulkomaille (Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 3). Yliopisto-opiskelijoiden on helppo

sisällyttää opiskelijavaihto opintoihin, sillä muihin korkeakouluopiskelijoihin verrattuna yliopisto-opiskelijat ovat joustavampia suunnitellessaan opintojensa sisältöä ja sen pituutta (Garam & Ketolainen 2009, 21). Vaihto-opiskelijoiden syyt vaihtoon lähtemiselle ja tavoitteet opiskelijavaihdolle vaihtelevat, mutta yleisesti ottaen suomalaiset vaihto-opiskelijat lähtevät vaihtoon hakemaan uusia kokemuksia, tutustumaan uuteen kulttuuriin ja kerryttämään kielitaitoa (Garam 2000, 34; 37). Opiskelijavaihdon aikana halutaan itsenäistyä, saada akateemista osaamista, tutustua uusiin ihmisiin ja uuteen maahan sekä saavuttaa uusia näkökulmia. Opiskelijavaihdon toivotaan myös edistävän kansainvälistä uraa ja mahdollistavan opetuksen paremman laadun. (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013 9; 17; Comp 2008, 65; Koponen 17; Montgomery 2010, 103; Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010, 45.) Erityisesti nuoret, 20–22-vuotiaat, vaihto-opiskelijat haluavat kokea onko vieraassa maassa mahdollista asua ja selviytyä (Garam 2000, 34; 37). On myös useita syitä miksi osa opiskelijoista ei lähde opiskelijavaihtoon, kuten kotimaan henkilökohtaiset suhteet tai taloudelliset ja akateemiset syyt. Ei siis ole yhtä syytä miksi jotkut opiskelijat lähtevät ja toiset puolestaan eivät lähde opiskelijavaihtoon, vaan päätös lähteä tai jäädä on monen syyn summa. (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013 9; 17; Comp 2008, 65; Koponen 17; Montgomery 2010, 103.)

Suomalaiset vaihto-opiskelijat. Opiskelijavaihtoon lähtevät suomalaiset korkeakouluopiskelijat jakavat paljon yhteisiä piirteitä. Suurin osa opiskelijavaihtoon lähtevistä suomalaisista opiskelijoista on naisia ja korkeasti koulutettujen vanhempien lapsia. Opiskelijavaihtoon lähteneet ovat joutuneet keskimääräistä useammin muuttamaan opintojen perässä kotipaikkakunnaltaan ja monilla on myös aiempaa kokemusta ulkomailla asumisesta jo ennen opiskelijavaihtoon lähtöä. Halu kansainvälistyä voi näkyä kotimaan opinnoissa, sillä vaihto-opiskelijat tai opiskelijavaihtoa suunnittelevat osallistuvat jo omassa korkeakoulussaan muita aktiivisemmin kursseille, joiden sisältö on kansainvälinen ja opetuskieli englanti ja ovat vapaa-ajallaan tekemisissä ulkomaalaisten opiskelijoiden kanssa. (Garam & Ketolainen 2009, 21; Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 2; Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010, 42.) Verrattuna opiskelijoihin, jotka eivät lähde vaihtoon, on myös todennäköisempää, että vaihto-opiskelijoiden vanhemmat ovat asuneet ulkomailla. Näin ollen vaihto-opiskelijan perhetausta voi olla merkityksellinen vaihtoon lähtemisen kannalta. (Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010, 45.)

Vaihtoon lähtevän opiskelijan oma panostus on merkityksellinen, jotta vaihtojakso on mahdollista suorittaa. Opiskelijavaihtoon lähtevän täytyy olla ensinnäkin kykenevä kustantamaan vaihtoajan rahalliset kustannukset, sillä vaihto-opiskeluun kuuluu usein apurahoista huolimatta taloudellisia menoja, joiden kustantaminen on opiskelijan vastuulla. Tämän lisäksi vaihto-opiskelijalta vaaditaan kykyä vaihto-opiskelun käytännön toteuttamiseen ja sosiaalisia taitoja toimia uudessa ympäristössä. Tämänkaltaisten haasteiden kanssa toimiminen vaatii resurssien lisäksi motivaatiota. Näin ollen on mahdollista, että vaihto-opiskelijat muodostavat ”eliittijoukon” sosio-ekonomisen statuksen, motivaation, henkilökohtaisten ominaisuuksien ja taitojen takia, sillä näillä on suuri merkitys ulkomaille muuttaessa. (Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010, 7; 45.)

Kulttuurishokki ja sopeutuminen. Vaihto-opiskelijan sosiaaliset taidot ja kyky sopeutua korostuvat erityisesti vaihtojakson alussa. Opiskelijavaihto ja muutto uuteen kulttuuriin on suuri muutos vaihto-opiskelijalle, sillä se tuo välittömästi mukanaan huomattavan määrän stressiä ja pakottaa kohtaamaan ja sopeutumaan uusiin muutoksiin usein myös ensimmäistä kertaa opiskelijan elämän aikana. Myös vaihto-opiskelija joutuu käsittelemään akkulturaatioprosessia (kts. alaluku 2.2 Kulttuurienvälinen kompetenssi), mutta eri tavoin kuin maahan pysyvästi muuttava henkilö, sillä vaikka muutokset vaihto-opiskelijan elämässä vaativat asenteellista ja emotionaalista sopeutumista, tieto tulevasta paluusta kotimaahan ei pakota opiskelijavaihtoon lähtevää muuttamaan identiteettiään tai käytöstään. Sopeutuessaan uuteen kulttuuriin vaihto-opiskelija painottaa enemmän sosiokulttuurisia taitoja, kuin identiteetin tai käytöksen pysyvää muutosta, ja yhdistelee oman kotimaansa ja kohdemaan kulttuurin eri piirteitä mielekkääksi katsomallaan tavalla. (Begley 2003, 407; Berry ym. 2011, 364–365; Burnett & Gardner 2006, 85; Cushner & Karim 2004, 292; Pearson-Evans 2006, 53; Ting-Toomey 1999, 247; 250.)

Opiskelijavaihto sisältää niin fyysisen kuin psyykkisen muutoksen, jotka koetaan kahdesti; ensin vaihtokulttuuriin muuttaessa ja vaihdon päättymisen jälkeen kotikulttuuriin palatessa. Opiskelijavaihtoon lähtevän sojournen sopeutuminen vieraaseen maahan ja uuteen kulttuuriin alkaa jo ennen muuttoa kohdemaahan ja jatkuu vaihtokohteeseen saapumisen jälkeen opiskelijan toimiessa uusissa ympäristöissä. (Berry ym. 2011, 364–365; Cushner & Karim 2004, 292; Ting-Toomey 1999, 247; 250.) Sojourn on erityisesti opiskelijavaihdon alussa innokas ja opiskelijaa kiehtoo

kaikki mitä uusi ympäristö tarjoaa. Vaihdon edetessä kuitenkin kulttuurishokin tuoma turhautuneisuus, ahdistuneisuus ja yksinäisyys voivat ottaa vallan, mikä väistämättä pakottaa sojournen sopeutumaan uuteen kulttuuriin. (Begley 2003, 207; Berry ym. 2011, 365.)

Vaihtojakson kokemiseen vaikuttaa vaihto-opiskelijan henkilökohtaiset ja vaihtokohteen ympäristöön liittyvät tekijät. Vaihto-opiskelijoiden odotetaan sopeutuvan uuteen maahan, sen sosiaalisiin normeihin ja rooleihin suhteellisen nopeasti, jos he haluavat onnistua akateemisissa pyrkimyksissään. Kulttuurishokin lisäksi vaihto-opiskelija kokee todennäköisesti stressaavaksi vieraan kielen käytön, uuden vaihto-opiskelijan roolin omaksumisen ja akateemisen maailman sekä opiskelun erilaisuuden. Siitä huolimatta, että koettu kulttuurishokki on stressaava ja hämmentävä, se voi tuoda mukanaan myös positiivisia vaikutuksia, kuten parantuneen itseluottamuksen, avoimuutta, joustavuutta ja kyvyn sietää epäselvyyksiä, sekä kompetenssia toimia sosiaalisissa tilanteissa. (Berry ym. 2011, 365; Burnett & Gardner 2006, 88; Cushner & Karim 2004, 292–293; Ting-Toomey 1999, 247.)

Sopeutuminen jälleen omaan kotikulttuuriin alkaa jo ennen opiskelijavaihdon päättymistä ja jatkuu vielä kotimaahan saapumisen jälkeen (Berry ym. 2011, 364–365; Cushner & Karim 2004, 292; Ting-Toomey 1999, 247; 250). Opiskelijavaihdon päättyessä sojournen sopeutumiseen kotimaahan vaikuttaa opiskelijan tausta, kuten ikä ja kansalaisuus, opiskelijan persoonan piirteet, kuten avoimuus, ja valmius muutokseen esimerkiksi aiempien kokemusten tai kouluttautumisen kautta. Paluu kotimaahan opiskelijavaihdon jälkeen koetaan usein voimakkaampana järkytyksenä, kuin varsinainen muutto kohdemaahan, sillä paluushokki on yleensä vaihto-opiskelijalle odottamaton yllätys. (Martin & Harrell 2004, 316; Ting-Toomey 1999, 250; 252–253.)

4.2 Opiskelijavaihdon tavoitteet

Suomen korkeakoulupolitiikassa kansainvälistyminen on ollut yksi sen painopistealueista 1980-luvun lopulta lähtien. Kansainvälisen koulutusyhteistyön huomio on ollut erityisesti opiskelijaliikkuvuuden kehittämisessä ja sitä on perusteltu erilaisilla koulutuksellisilla ja taloudellisilla motiiveilla. Koulutuksellisten argumenttien mukaan kansainvälistyminen parantaa ja turvaa koulutuksen laatua, kun taas

taloudellisissa motiiveissa vedotaan koulutetun työvoiman tarpeeseen sekä kilpailukyvyyn ja taloudellisen kasvun turvaamiseen. (Garam 2005, 8; Ollikainen 1999, 181.) Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus onkin ollut keskeinen osa korkeakoulujen kansainvälistymisyritysten onnistumista (Garam 2012a, 4).

Bolognan prosessi. Korkeakoulujen kansainvälistyminen nousi erityisen ajankohtaiseksi vuonna 1998, jolloin Bolognan prosessin myötä tavoitteeksi esitettiin yhteisen eurooppalaisen korkeakoulutusalueen luominen. Opiskelijoiden, opettajien, tutkijoiden ja korkeakoulujen muun henkilökunnan liikkuvuuden lisääminen on ollut yksi prosessin oleellisimpia keinoja saavuttaa tämä tavoite. (Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivu 14.5.2013.) Noin vuosikymmen myöhemmin, vuonna 2009, Bolognan prosessiin sitoutuneiden 46 maan korkeakoulutuksesta vastaavat tahot antoivat kansainvälistymistä koskevan lausuman, jonka myös Suomi allekirjoitti. Lausuman mukaan vähintään 20 prosentilla Euroopan korkeakoulutusalueelta valmistuneista opiskelijoista tulisi olla vuoteen 2020 mennessä kokemusta ulkomailla suoritetusta opiskelu- tai harjoittelujaksosta. (Daavittila, Garam, Jäppinen, Kallio, Kekki, Kopperi, Lähdeniemi, Siltala, & Wakonen 2009, 4; Leuven/Louvain-La-Neuve Communiqué 2009, 4; Taajamo 2005, 22.) Bolognan prosessin myötä vaihto-opiskelijoiden liikkuvuutta on pyritty edistämään esimerkiksi myöntämällä apurahoja ja opintotukea vaihto-opiskeluun sekä käyttämällä ECTS-järjestelmää opintojen hyväksiluvussa (Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivu 14.5.2013).

Vaihto-opiskelijoiden liikkuvuus. Muihin eurooppalaisiin verrattuna suomalaiset korkeakouluopiskelijat ovat aktiivisesti osallistuneet kansainvälisiin liikkuvuusohjelmiin (Garam 2005, 8) ja vertailussa on selvinnyt, että Suomesta lähtee enemmän opiskelijoita vaihtoon kuin Ruotsista ja Norjasta (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 6). Suomessa noin joka neljäs uusi yliopisto-opiskelija lähtee opiskelijavaihtoon opintojensa aikana (Garam 2012a, 8; Garam & Ketolainen 2009, 21). Kansainväliseen opiskelijaliikkuvuuteen tähtäävien vaihto-ohjelmien kesto vaihtelee, mutta vaihtojakson pituus on yleensä yhdestä viikosta kahteentoista kuukauteen (Nordplus 2012-2016 programme document, 1–2; 6). Esimerkiksi vuonna 2011 noin 5000 yliopisto-opiskelijaa lähti opiskelijavaihtoon, jonka keskimääräinen kesto oli noin puoli vuotta (Garam 2012a, 6–8; 29; Kuorti 2009, 121).

Lähtevien vaihto-opiskelijoiden määrästä huolimatta Suomi on jäljessä korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuuden määrässä (Garam 2012a, 6–8; Korkeakoulujen

kansainvälistymisstrategia 2009, 30). Ulkomaille opiskelijavaihtoon lähtevien suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden määrä nousi tasaisesti vuoteen 2009 asti, jonka jälkeen määrä on laskenut. Syynä voidaan pitää opiskelijoihin kohdistuvia odotuksia nopeasta valmistumisesta, jota opiskelijavaihto puolestaan haittaisi. (Garam 2012a, 6–8; 29; Kuortti 2009, 121.) Tästä johtuen Opetusministeriön tekemässä Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009, 14–17; 30) esitetään tavoitteeksi, että vuoteen 2015 mennessä 6% kaikista yliopisto-opiskelijoista ja 8% kaikista ammattikorkeakouluopiskelijoista suorittaisi osan opinnoistaan ulkomailla. Tämä tarkoittaa sitä, että suomalaisten yliopisto-opiskelijoiden liikkuvuus tulisi kasvaa vuosittaisesta 5000 opiskelijasta 8000 opiskelijaan (Garam 2012a, 6–8; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 30).

Vaihto-opiskelijoiden määrän nostamista perustellaan Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009, 14–17; 30) kansainvälistymiselle asetetuilla tavoitteilla, joiden mukaan liikkuvuuden myötä on mahdollista saavuttaa henkisten ja taloudellisten voimavarojen kasvu. Koulutuksen kansainvälistyminen mahdollistaa myös työskentelyn ja verkostoitumisen oman alan huippujen kanssa, osallistumisen heidän opetukseen ja korkealaatuisten infrastruktuurien hyödyntämisen. Samalla ulkomailla tapahtuva opiskelu parantaa liikkujan kielitaitoa ja työmarkkina-asemaa, ja lisää kulttuurien ja yhteiskuntien keskinäistä ymmärrystä. Lisäksi kansainvälinen yhteistyö edistää yksilön henkistä kasvua ja globaalin vastuun ymmärtämistä. (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 14–17; 30.)

Opiskelijavaihto-ohjelmat. Tällä hetkellä Erasmus-opiskelijavaihto-ohjelmaan osallistuu opintojensa aikana 3–4 % kaikista eurooppalaisista korkeakouluopiskelijoista (Daavittila ym. 2009, 4). Vuosittain hieman yli puolet suomalaisista vaihto-opiskelijoista lähtee Erasmus-ohjelman kautta opiskelijavaihtoon (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 7; Garam 2012a, 28). Erasmus-opiskelijavaihto on osa Euroopan Unionin Elinikäinen oppiminen -ohjelmaa, jonka tarkoitus on lisätä eurooppalaisten korkeakoulujen yhteistyötä. Opiskelijaliikkuvuuden järjestäminen ja sen tukeminen on yksi ohjelman tärkeimpiä toimintoja. Erasmus-ohjelmaan osallistuvat EU-maat, Norja, Islanti ja Liechtenstein, sekä Turkki, Kroatia ja Sveitsi ja sen keskeisiä tavoitteita on esimerkiksi Euroopassa tapahtuvan liikkuvuuden laadun ja määrän lisääminen sekä korkeakoulujen välisen ja työelämän kanssa tehtävän yhteistyön edistäminen. Lisäksi tavoitteeksi on määritelty eurooppalaisen korkeakoulutusalueen

toteutuminen ja tutkintojen ja pätevyysien läpinäkyvyyden ja tunnustamisen mahdollistaminen sekä opintosuoritusten ja arvosanojen vastavuoroisen akateemisen tunnustamisen lisääminen. (Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO-verkkosivu 17.5.2012.) Kaikista opiskelijavaihto-ohjelmista Erasmus-vaihto-ohjelma onkin Suomen ”suurin yksittäinen liikkuvuusjärjestely” (Garam 2012a, 28) ja suomalaisten opiskelijoiden suosituin tapa lähteä opiskelijavaihtoon. Erasmus-vaihto-ohjelmaa hyödynsi vuonna 2011 aiempien vuosien tapaan suurin osa, yli 51%, opiskelijavaihtoon lähteneistä (Garam 2012a, 6–8; 28–29; Kuortti 2009, 121). Erasmus-vaihto-ohjelman suosio johtuu todennäköisesti siitä, että se on opiskelijoille helpoin tapa lähteä opiskelijavaihtoon, sillä se tarjoaa valmiit kontaktit ulkomaille ja vaatii vain vähän byrokratiaa (Garam 2005, 50; 56–58; Koivisto 2009, 100–103).

Noin viisi prosenttia Suomen korkeakouluopiskelijoista hyödynsi vuonna 2011 Nordplus:n korkeakouluopiskelijoille tarkoitettua vaihto-ohjelmaa (Garam 2012a, 28). Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittaman Nordplus:n vuosille 2012-2016 asettamat tavoitteet ovat samansuuntaiset Erasmus-opiskelijavaihdon tavoitteiden kanssa. Nordplus-opiskelijavaihdon toivotaan myös vahvistavan ja kehittävän Pohjoismaiden koulutusyhteistyötä ja koulutusinnovaatioita, olevan mukana luomassa Pohjoismaiden ja Baltian maiden yhteistä koulutusalueita sekä edistävän kulttuurienvälisiä ymmärrystä ja pohjoismaisten kielten ja kulttuurien asemaa. Nordplus:n tavoitteena on myös kehittää elinikäistä oppimista, koulutuksen laatua ja innovaatioita yhdessä muiden osallistuvien maiden ja työelämän ammattilaisten kanssa. Vuosina 2012-2016 Nordplus:n yhteistyömaita ovat Tanska, Islanti, Ruotsi, Norja, Suomi, Viro, Latvia ja Liettua. Erilaisten projektien ja verkostoitumisen lisäksi yksi Nordplus:n oleellisimpia keinoja edellä mainittujen tavoitteiden edistämiseksi on pohjoismaisten korkeakouluopiskelijoita kansainvälisen liikkuvuuden tukeminen Nordplus Higher Education-vaihto-ohjelman avulla. (Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO-verkkosivu 17.5.2012; Nordplus 2012-2016 programme document, 1–2; 6.) Erasmus- ja Nordplus-vaihto-ohjelmien lisäksi käytetyimpiä opiskelijaliikkuvuuden muotoja ovat opiskelijan kotiyliopiston oma vaihtosopimus vaihtoyliopiston kanssa ja opiskelijan itse järjestämä Free mover (Garam 2012a, 6–8; 29; Kuortti 2009, 121), joiden varaan suomalaisten korkeakoulujen kansainvälinen opiskelijaliikkuvuus on tukeutunut pitkään (Garam 2012a, 28).

Opetusministeriön laatimassa Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009, 15) todetaan kansainvälistymisen olevan erityisen tärkeää viime vuosikymmeninä tapahtuneen rajat ylittävän korkeakoulutuksen nopean lisääntymisen, korkeakoulujärjestelmien integraation ja korkeakoulutuksen muotojen moninaistumisen takia. Kansainvälistyminen oppilaitoksissa on prosessi, jossa integraation myötä kansainvälisyys nostetaan keskeiseksi osaksi instituution toimintaa. Opiskelijavaihdon lisäksi kansainvälisyyttä on mahdollista tuoda opetukseen monin eri tavoin, kuten ulkomaisena opintomatkana, vieraalla kielellä tapahtuvalla opiskelulla tai kieli- ja kulttuuriopintoina. (Garam 2007, 11; 44.) Opetuksen kansainvälistäminen ja siinä onnistuminen vaatii kuitenkin aina opiskelijoiden oppimistavoitteiden asettamista (Garam 2012b, 10). Opiskelijavaihdon oppimistavoitteita on mahdollista nostaa työelämän osaamisvaatimuksista; esimerkiksi Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategian (2009, 18) mukaan ”(t)oiminta kansainvälistyvässä työelämässä edellyttää kaikilta korkeakoulututkinnon suorittaneilta vuorovaikutustaitoja, hyvää kielitaitoa ja monipuolista kulttuurista osaamista”. Korkeakoulujen edustajien mukaan keskeisimpiä opiskelijoiden tarvitsemia kansainvälistymisvalmiuksia kielitaidon lisäksi on kyky hahmottaa oman alan kehitys ja kysymykset kansainvälisesti, kommunikointi kansainvälisessä ympäristössä ja kansainväliset kontaktit (Garam 2012b, 23).

4.3 Tuen ja ohjauksen merkitys opiskelijan kansainvälistymiselle

Työelämän vaatimasta kansainvälistymisestä huolimatta Demos Helsingin ja Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO:n (2013) tekemän raportin mukaan kansainvälisten osaajien potentiaalia ei hyödynnetä tänä päivänä tarpeeksi hyvin esimerkiksi työelämässä. Kansainvälinen osaaja nähdään liikkuvana, kielitaitoisena ja erilaisia kulttuureja ymmärtävänä, mutta muita osaamisen ulottuvuuksia ei ole vielä tunnistettu. Työelämän kentällä kansainvälisen osaamisen hyödyntämisellä on suuri potentiaali vastata tulevaisuuden haasteisiin, mutta työnantajat eivät kiinnitä huomiota työnhakijoiden kansainväliseen osaamiseen. He kuitenkin arvostavat työntekijöissä niitä ominaisuuksia, jotka kuuluvat kansainväliseen osaamiseen, kuten empatiaa, sitkeyttä ja ongelmanratkaisukykyä. (Demos Helsinki &

Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 6–8.)

Opiskelijoiden kansainvälistyminen. Kansainvälisyys on osa korkeakoulujen strategiaa ja se näkyy Garamin (2012b, 16) mukaan lähes kaikissa korkeakoulujen opetussuunnitelmissa jollain tavoin, kuten kieliopintoina, mahdollisuutena vaihto-opiskeluun tai kansainvälisyyttä sisältävinä opintoina. Kansainvälisyyttä ei kuitenkaan tuoda tarpeeksi selkeästi ja kuvailevasti esille, joten opetussuunnitelmissa se jääkin ohueksi maininnaksi kurssien, koulutusohjelmien tai tutkinnon tavoitteissa (Garam 2012b, 16; 18). Garamin (2012b, 5) mukaan ”(v)äyliä ja mahdollisuuksia kansainvälistyä on, mutta niiden hyödyntäminen on usein opiskelijan omasta aktiivisuudesta kiinni”. ”Opiskelijan kansainvälistymisen tukemisessa keskeinen ongelma ei ole ideoiden ja mahdollisuuksien, vaan systemaattisuuden ja suunnitelmallisuuden puute”, joten kansainvälistymisen integroiminen osaksi opintoja on vaikeaa ja ne jäävät yksittäisiksi palasiksi (Garam 2012b, 55). Greeniin ja Mertovaan (2009, 36) viitaten Garamin (2012b, 12) mukaan opiskelijoiden kansainvälisen liikkuvuuden suurin ongelma on se, että sille harvoin asetetaan selkeitä oppimistavoitteita, jotka liittyvät kansainvälisyyteen tai kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen, eikä näiden tavoitteiden saavuttamista myöskään todenneta. Näin ollen on mahdollista todeta, että ilman oppimiskokemusten aktiivista työstämistä on vaarana, että opiskelijavaihto jää vaihto-opiskelijalle itselleen pelkäksi mukavaksi muistoksi, jonka aikana kerrytettyjä taitoja ja osaamista ei hyödynnetä tehokkaasti esimerkiksi opinnoissa tai työelämässä.

Opiskelijavaihdon ongelmana on myös se, että opiskelijavaihdon aikana suoritettavat ulkomaiset opinnot ovat harvoin merkityksellisiä vaihto-opiskelijan kotimaassa suorittaman tutkinnon kannalta. Opiskelijavaihdosta voi tulla näin ollen akateemista turismia, jossa tärkeintä on matkustelu, uusiin ihmisiin tutustuminen ja hauskanpito. Lyhyen opiskelijavaihdon aikana saavutettavat kansainväliset ja ammatilliset taidot on myös mahdollista kyseenalaistaa. Opiskelijavaihto voi olla myös haitta työnhakutilanteessa, jos työnantaja arvostaa kotimaassa kerättyä työkokemusta ja katsoo opiskelijavaihdon negatiiviseksi asiaksi työnhakijalle. (Garam 2005, 50; 56–58; Koivisto 2009, 100–103.) Korppi-Tommolan (2002, 54) mukaan ”(o) opiskelijavaihto on periaatteessa erinomainen järjestelmä, joka varmasti kannattaa, mutta sen tuloksia on seurattava ja sitä on kehitettävä edelleen”, sillä ”erityisesti suomalaisilla nuorilla ei luulisi olevan varaa tyhjäksiäntiin, koska he ovat aloittaneet pitkään kestävätkin opintonsa

keskimääräistä vanhempana”. Edellisiin viitaten työnantajien vaatimusten tulisi siis kohdata vaihto-opiskelijoiden kerryttämän osaamisen ja tämä tulisi tuoda esille niin, että kaikki osapuolet, lähettävä instituutio mukaan lukien, ymmärtäisivät miten opiskelijoiden kansainvälinen potentiaali olisi mahdollista hyödyntää niin opiskelujen aikana kuin valmistumisen jälkeen työelämässä.

Vaihto-opiskelijoiden ohjaus. Ohjauksen tulisi olla näin ollen osa opiskelijan liikkuvuusjakson laatua, sillä sen avulla ”varmistetaan, etteivät opinnot turhaan pitkity ja ulkomailla suoritetaan relevantteja opintoja” ja ”käydään läpi, milloin ulkomaille kannattaa lähteä ja mitä opintoja kannattaa suorittaa ennen vaihtoa ja sen aikana” (Garam 2012b, 42). Ohjauksen ja vaihto-opiskelijan itsereflektion avulla kohtaamiset ulkomailla edistäisivät kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä ja lisäisivät oppimisen tiedostamista. Oppimisen tiedostamisen avulla vaihto-opiskelijat pystyisivät itse sanallistamaan opiskelijavaihdon aikana tapahtuneen oppimisen ja osaamisen esimerkiksi työnantajalle työnhakutilanteessa. (Jarvis 2012, 112; Roberts 2003, 114; Tuomisto 2000, 51–52.) Opiskelijan kansainvälistymisen tukeminen on Garamin (2012b, 33) mukaan helpointa opiskelijan henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) ja tähän liittyvien keskustelujen avulla, sillä tällöin mahdollistetaan opiskelijan henkilökohtainen ohjaus ja tämän omien tavoitteiden ja motivaation huomioiminen.

Opiskelijavaihdossa tapahtuu suuri määrä oppimista, mutta ulkomailla vietetty ajanjakso ei kuitenkaan ole tae oppimisesta (Roberts 2003, 114). Opiskelijat eivät Robertsin (2003, 114) mukaan välttämättä tarvitse kursseja kulttuurienvälisestä kommunikoinnista tai oppimisesta ennen opiskelijavaihtoon lähtöä, mutta tulevia kokemuksia ajatellen he hyötyvät teoreettisesta ja käytännöllisestä valmentautumisesta. Roberts (2003, 115) ehdottaakin, että vaihto-opiskelija lähtisi ulkomaille etnografina, joka havainnoinnin ja vuorovaikutuksen avulla vähitellen oppii kuinka uudessa kulttuurissa tulee toimia. Peningtonin ja Wildermuthin (2005, 166) mukaan erityisesti kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen kannalta on olennaista, että opiskelijoille tarjotaan keskusteluryhmiä ennen opiskelijavaihtoon lähtöä. Ohjauksen avulla kohtaamiset ulkomailla edistäisivät oppimista niin käsitteellisesti, emotionaalisesti kuin analyttisesti (Roberts 2003, 114), joten on vain järkevää valmistaa vaihto-opiskelijaa sopeutumaan uuteen kulttuuriin ennen opiskelijavaihtoon lähtöä (Berry ym. 2011, 373).

Yliopistoilla on Deardorffin (2006a, 241; 2006b, 232) mukaan mahdollisuus kouluttaa kulttuurienvälisesti kompetentteja opiskelijoita yliopiston muiden

kansainvälisyyteen tähtäävien toimien ohella. Tästä huolimatta vain harva yliopisto kohdistaa kulttuurienvälisesti kompetenttien opiskelijoiden kehittymisen yliopistojen kansainvälistymisen odotetuksi lopputulokseksi. Tällä hetkellä yliopistot eivät tiedä kouluttavatko he kansainvälisesti taitavia opiskelijoita ja syy tähän voi olla vaikeus määritellä ja mitata kulttuurienvälisiä kompetenssia. Kulttuurienvälisen kompetenssin tunnistamista ja tunnustamista varten yliopistojen tulisi itse määritellä kulttuurienvälinen kompetenssi huomioiden eri tieteenalojen eroavaisuudet, jolloin määritelmän pohjalta on mahdollista luoda mittaristo kompetenssin arviointiin. (Deardorff 2006a, 241–242; 259; 2006b, 232.)

Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa (2009, 17) todetaankin, että siitä huolimatta, että ”(k)orkeakoulujen sekä koulutus- ja tieteenalojen välillä on merkittäviä eroja kansainvälistymisessä”, ”(k)orkeakouluyhteisön ja työelämän keskuudessa vallitsee kuitenkin yksimielisyys siitä, että korkeakoulumme eivät tarjoa opiskelijoille, tutkijoille, opettajille ja muulle henkilökunnalle aidosti kansainvälisiä ja monikulttuurisia toimintaympäristöjä”. Aito vuoropuhelu kulttuurien välillä voi muuttaa ihmisiä, syventää heidän vuorovaikutustaan ja laajentaa ajattelutapoja (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Näiden lisäksi ”(m)onimuotoiseen kansainväliseen verkostoitumiseen liittyy suuri määrä hiljaista tietoa, joka on koulutuksen ja tieteen kehityksen sekä yhteiskuntien uusiutumisen kannalta välttämätöntä” (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Näin ollen eri kulttuureista tulevat opiskelijat voisivat olla voimavara yliopistolle kulttuuritietämyksen kehittämisessä, mutta usein tämä jätetään käyttämättä (Lairio & Puukari 2004, 183–184).

5 TUTKIMUSONGELMA

Tutkimuskysymyksenäni on ”Kansainvälisen opiskelijavaihdon merkitys suomalaisen korkeakouluopiskelijan kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseen”. Tutkimuksen tarkoituksena on keskittyä opiskelijavaihdossa tapahtuvaan informaaliin oppimiseen ja erityisesti erilaisten kansainvälisessä ympäristössä tarvittavien kompetenssien oppimiseen. Tässä tutkielmassa halutaan selvittää millaista informaalia oppimista tapahtuu kansainvälisessä opiskelijavaihdossa ja mikä on opiskelijoiden oma näkemys kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseen. Lisäksi tässä tutkielmassa halutaan selvittää millaista tukea ja ohjausta vaihto-opiskelijat kokivat saaneensa opiskelijavaihtoonsa liittyen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää niitä kansainvälisiä kompetensseja, joita korkeakouluopiskelijat oppivat vaihdon informaaleissa tilanteissa, sekä sitä miten vaihto-opiskelijan oppimista on tuettu ja ohjattu.

Tutkimusongelmani ovat siis:

- 1) Millaisen oppimisympäristön kulttuurienväliset kohtaamiset tarjoavat vaihto-opiskelijalle?
- 2) Millaista informaalia oppimista opiskelijavaihdon aikana opitaan?
- 3) Millaista tukea ja ohjausta vaihto-opiskelijat kokevat saaneensa ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen?

Tutkimukselle asetetut tutkimusongelmat ohjaavat tutkimuksen viitekehyksen luomista, aineistonkeruuta ja aineiston analyysia. Ensimmäinen tutkimuskysymys opiskelijavaihdon oppimisympäristöstä auttaa selvittämään opiskelijavaihdolle erityisen kontekstin, jossa oppimista tapahtuu, ja samalla johdattelee päätutkimuskysymyksen pariin. Kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta on mahdollista selvittää vaihto-opiskelijoiden informaalia oppimista ja näin ollen myös kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä opiskelijavaihdon aikana. Viimeisen tutkimuskysymyksen avulla pystytään selvittämään miten vaihto-opiskelijoita tuetaan toimimaan ja oppimaan uudessa elämäntilanteessa ja kulttuurienvälisissä kohtaamisissa. Tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää esimerkiksi vaihto-opiskelijoiden ohjauksen kehittämisessä sekä työnhakutilanteessa merkinä opiskelijoiden kansainvälisestä osaamisesta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämän tutkielman tarkoitus oli selvittää vaihto-opiskelijoiden näkemyksiä kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä opiskelijavaihdon aikana. Tutkimuksessa haluttiin vastata kysymyksiin millaisen oppimisympäristön opiskelijavaihto tarjoaa opiskelijalle, millaista informaalia oppimista kansainvälisessä opiskelijavaihdossa tapahtuu ja millaista tukea ja ohjausta vaihto-opiskelijat kokivat saaneensa opiskelijavaihtoonsa liittyen. Aloitin tutkielman teon tammikuussa 2012 tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehyksen luomisella. Syksyllä 2012 ryhdyin työstämään aineistonkeruumenetelmiä ensin tutustumalla tutkimuskirjallisuuteen ja tämän jälkeen laatimalla teemahaastattelurungon ja kirjoitelmapyyynnön.

Aineistonkeruu suoritettiin marras-joulukuussa 2012, jonka jälkeen litteroin haastatteluaineiston. Aineisto analysoitiin keväällä 2013, jonka jälkeen aloitin tulosten kirjoitustyön. Koko tutkimusprosessia ohjasi tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset aina viitekehyksen luomisesta aineiston analyysiin ja sen raportointiin. Tutkimuksen kohdejoukkona oli Jyväskylän yliopistosta vuosina 2007-2012 opiskelijavaihtoon lähteneet korkeakouluopiskelijat. Tutkimuksen aineistonkeruu toteutettiin käyttämällä kahta eri laadullista tutkimusmenetelmää haastatteleamalla osaa vastaajista ja keräämällä osalta vaihtotarinoita. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja luokittelemalla, käyttäen kuitenkin sisällönanalyysia väljänä viitekehyksenä.

Tässä kappaleessa selvitetään tämän tutkimuksen toteutuksen vaiheita; kohdejoukon valintaa sekä aineistonkeruun ja -analyysin kulkua. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaillaan tutkimuksen kohdejoukkoa ja syitä kohdejoukon valintaan. Seuraavassa alaluvussa esitellään yksityiskohtaisesti tutkimuksen aineistonkeruun vaiheet ja perusteet sille, miksi valittuihin ratkaisuihin on päädytty. Kolmannessa alaluvussa selvitetään tutkimusaineiston analyysia. Viimeisessä alaluvussa pohditaan tutkimusaineiston keruun eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

6.1 Kohdejoukon kuvaus

Tämän tutkielman aineistonkeruuta ja kohdejoukon valintaa ohjasi luonnollisesti laadullisen tutkimuksen perinne. Laadullista tutkimusta luonnehtii aineiston harkinnanvarainen valinta, joten myös tämän tutkielman tutkimusaineisto koostui suhteellisen pienestä tapausmäärästä (Eskola & Suoranta 2005, 61). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkimuksen kohdejoukolla on mahdollisimman paljon tietoa tai omakohtaista kokemusta tutkittavasta ilmiöstä, ja tämän takia tutkimuksen kohdejoukko valittiin harkinnanvaraisesti ja tarkoituksenmukaisesti, jotta tutkimuskohdetta olisi mahdollista tutkia riittävän kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164; Tuomi & Sarajärvi 2011, 58–86). Tästä johtuen tämän tutkielman kohderyhmäksi valittiin Jyväskylän yliopistosta vuosina 2007-2012 kansainväliseen opiskelijavaihtoon lähteneet korkeakouluopiskelijat.

Kohdejoukko. Kohdejoukoksi valittiin kansainvälisessä opiskelijavaihdossa olleet suomalaiset korkeakouluopiskelijat, sillä heidän kauttaan oli mahdollista saada tutkimuskysymysten kannalta oleellisia vastauksia opiskelijavaihdossa tapahtuvasta oppimisesta. Kohdejoukoksi ei valittu opiskelijoita, jotka olivat suorittaneet ulkomailla opintoihin kuuluvan harjoittelun, sillä he pohtivat kansainvälisen harjoittelunsa aikana todennäköisesti enemmän kompetenssia ja vaihtoajan kokonaisvaltaista oppimista, kun taas ulkomaille opiskelemaan lähteneiden odotetaan ensisijaisesti oppivan ja opiskelevan formaalin opetuksen parissa vaihtoaikanaan. Jyväskylän yliopiston vaihto-opiskelijat oli myös helppo saavuttaa yliopiston Kansainvälisten palveluiden kautta vaihto-opiskelijoiden sähköpostilistoja hyödyntämällä. Kohdejoukkoa valitessa huomioitiin myös matkustamiseen kuluvat kustannukset, joten haastattelujen välimatkat minimoitiin valitsemalla kohdejoukko samasta yliopistosta ja kaupungista, joissa haastattelut oli tarkoitus tehdä.

Kansainvälisten palveluiden sähköpostilistojen avulla oli mahdollista saavuttaa suuri määrä vaihto-opiskelijoita ja aineistonkeruuseen ilmoittautuikin enemmän halukkaita vastaajia kuin oli tarvis, joten vastaajien antamien vaihtoaikaan liittyvien ennakkotietojen perusteella oli mahdollista valikoida vastaajiksi mahdollisimman kattava joukko vaihto-opiskelijoita. Aineistoon haluttiin sopiva määrä variaatiota vastaajien suhteen ilman, että aineisto vääristyisi. Seulonnan jälkeen vastaajiksi

haastatteluun valittiin 7 henkilöä, 4 naista ja 3 miestä, ja vaihtotarinan kirjoittajiksi yhdeksän opiskelijaa, 8 naista ja yksi mies.

Vastaaajien valinta. Osallistujia karsittiin haastatteluun, jotta tutkimuskohteesta saataisiin mahdollisimman laaja ja vaihteleva otos. Näin ollen vastaaajien sukupuolijakauma pyrittiin pitämään tasaisena suosimalla harvalukuisia miesvastaajia, sillä naisvastaajia ilmoittautui huomattava enemmistö. Tämä oli odotettavissa, sillä naiset lähtevät opiskelijavaihtoon selvästi miehiä innokkaammin (Garam & Ketolainen 2009, 21). Vaihtelevuus erilaisten vaihto-ohjelmien ja eri maiden välillä pyrittiin niin ikään pitämään tasaisena, joten vastaajista valittiin opiskelijoita, joiden vaihtokohteet ja heidän käyttämät vaihto-ohjelmat erosivat toisistaan. Erasmus-opiskelijavaihdossa olleiden enemmistö oli myös odotettavissa, sillä noin puolet suomalaisista korkeakouluopiskelijoista lähtee opiskelijavaihtoon Erasmus-ohjelman kautta (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 7; Garam 2012a, 28).

Vaihtotarinoiden vastaaajiksi valittiin jokainen, joka halusi kirjoittaa tarinan, sillä heitä oli huomattavasti vähemmän verrattuna haastateltaviin. Vaihtotarinan kirjoittajien kohdalla oli myös suurempi riski vastaajakatoon, sillä toisin kuin haastateltavat, kirjoittajat eivät sopineet tiettyä päivämäärää ja kellonaikaa aineiston tuottamiselle, vaan vaihtotarinoille asetettiin viimeinen palautuspäivä. Kirjoitelmapyyntö (liite 3) lähetettiin sähköpostitse noin 30:lle vastaajalle. Loppujen lopuksi kaikki eivät osallistuneet aineistonkeruuseen siitä huolimatta, että he olivat ilmoittaneet vastaavansa kirjoittamalla vaihtotarinan. Näin ollen se, että vaihtotarinoiden vastaaajiksi hyväksyttiin jokainen joka suostui kirjoittamaan tarinan osoittautui hyväksi ratkaisuksi.

Kohdejoukon valinta oli rajattu selkeästi jo ennen aineistonkeruuta koskemaan kansainvälisessä vaihdossa olleita korkeakouluopiskelijoita. Tutkimuksen vastaaajiksi ei valittu henkilöitä, jotka olivat olleet vaihdossa alle kolme kuukautta tai joiden vaihtojakso oli päättynyt juuri ennen haastattelujen ajankohtaa. Tähän ratkaisuun päädyttiin, sillä vastaajilta toivottiin mahdollisimman paljon oppimiskokemuksia, joiden pohdintaan heillä on myös ollut aikaa vaihdosta palaamisen jälkeen. Yli kolme kuukautta kestävästä opiskelijavaihdosta on mahdollista sopeutua kohdemaahan ja sen kulttuuriin, jolloin on myös suurempi todennäköisyys kokea vaihdon aikana todellisia oppimiskokemuksia.

Aineisto. Aineiston kooksi muodostui loppujen lopuksi seitsemän haastattelua ja yhdeksän vaihtotarinaa. Kaikki vastaajat olivat Jyväskylän yliopiston nykyisiä tai entisiä opiskelijoita, jotka olivat lähteneet opiskelijavaihtoon vuosien 2007-2012 aikana. Haastateltavista viisi oli haastatteluajankohtana iältään 24–29-vuotiaita. Kaksi haastateltavista oli 49-vuotiaita. Haastatteluun osallistui viisi naista ja kaksi miestä, ja he olivat eri tiedekunnista. Vaihtoon haastateltavat olivat lähteneet vaihtelevasti 2.–5. opiskeluvuotena. Haastateltavien vaihtokohteet vaihtelivat niin, että viisi vastaajaa oli ollut vaihdossa jossain Euroopan maassa ja kaksi Euroopan ulkopuolella toisella mantereella. Vaihdon kesto vaihteli vastaajien kesken neljästä yhteentoista kuukauteen. Vastaajista kaksi oli lähtenyt vaihtoon yliopistojen kahden välisen sopimuksen ja viisi oli lähtenyt Erasmus-vaihto-ohjelman kautta.

Yhdeksän vaihto-opiskelijaa osallistui tutkimukseen kirjoittamalla vaihtotarinan. Kirjoittajat olivat vastausajankohtana 23–27-vuotiaita. Vaihtotarinan kirjoitti kahdeksan naista ja yksi mies, jotka olivat myös vaihtelevasti eri tiedekunnista. Haastateltavien tavoin vaihtotarinan kirjoittajat olivat lähteneet opiskelijavaihtoon 2.–5. opiskeluvuotena. Vaihtotarinan kirjoittajista seitsemän oli ollut opiskelijavaihdossa Euroopan maissa ja kaksi oli ollut vaihdossa toisella mantereella. Kirjoittajat olivat olleet vaihdossa neljästä yhdeksään kuukautta. Kuusi kirjoittajista lähti vaihtoon Erasmus-vaihto-ohjelman kautta, yksi Nordlys-vaihto-ohjelman ja kaksi yliopistojen kahden välisen sopimuksen kautta.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusmetodi on ”sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä tavoitellaan ja etsitään tietoa tai pyritään ratkaisemaan käytännön ongelma” (Hirsjärvi ym. 2009, 183). Metodi ei saa olla ristiriidassa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa, sillä viitekehys määrää sen millainen aineisto on mahdollista kerätä ja millaista analyysimenetelmää tulee käyttää (Alasuutari 2011, 82–83). Näiden ohjeiden saattamana tämän tutkielman tutkimusmetodi ja aineistonkeruumenetelmät valittiin tutkimuskysymysten ja tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen valossa.

Aineistonkeruumenetelmät. Tämän tutkielman tutkimusaineisto kerättiin käyttämällä kahta laadullista tutkimusmenetelmää; haastatteleamalla osaa vaihto-

opiskelijoista ja keräämällä osalta vaihtotarinoita. Laadullinen menetelmä sopi tämän tutkimuksen toteutukseen parhaiten, sillä tutkielmassa haluttiin selvittää vastaajien kokemuksia ja näkemyksiä opiskelijavaihdossa tapahtuvasta informaalista oppimisesta ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä. Menetelmä istui tämän tutkielman aiheeseen ja tutkimuskysymysten luonteeseen, sillä tässä tutkimuksessa haluttiin nähdä vastaajat ainutlaatuisina, sekä tuoda esille tutkittavien ääni ja heidän oma näkökulma tutkittavaan aiheeseen. (Hirsjärvi ym. 2009, 161; 164; Laitinen & Uusitalo 2008, 121; Perttula 2006, 137.) Laadullinen tutkimusmenetelmä oli luonnollinen valinta, sillä tämän tutkimuksen tarkoitus ei ollut päätyä tilastollisiin yleistyksiin, vaan pyrkiä ”kuvaamaan jotain tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa” ja näin ollen ”antamaan mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 85). Hirsjärvi ym. (2009, 182) mukaan laadullisen tutkimuksen pieni aineistomäärä on tarkoituksenmukaista, sillä ”(t)utkimalla yksityistä tapausta kyllin tarkasti saadaan näkyviin myös se, mikä ilmiössä on merkittävää”.

Haastattelu valittiin tutkielman pääasialliseksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä ”kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 72). Tutkimusaineiston keruun kannalta haastattelu oli tarkoituksenmukainen valinta, sillä sen avulla on mahdollista saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasti aiheesta. Haastattelut mahdollistavat myös kysymysten toistamisen, väärinymmärrysten oikaisemisen ja kysymysten esittämisen siinä järjestyksessä, jonka haastattelija katsoo sillä hetkellä aiheelliseksi. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73.)

Tutkimuksessa haluttiin antaa tilaa haastateltaville kertoa omista oppimiskokemuksistaan, joten teemahaastattelu sopi tutkimuksen tarkoitukseen. Teemahaastattelu on vapaampi kuin strukturoitu haastattelu, mutta ei yhtä väljä kuin avoin haastattelu, joten haastattelussa tutkimuksen teemat ja aihepiirit on selvillä, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. Teemahaastattelussa haastattelijan tulee pitää huoli siitä, että kaikki teemat käsitellään haastattelun aikana, mutta vastausten laajuus ja määrä vaihtelevat vastaajasta riippuen. Tätä varten haastattelijalla voi olla valmis tukilista käsiteltävistä aiheista. Teemahaastattelun etuna on se, että haastateltava pystyy puhumaan vapaamuotoisesti ja kysymään tarkentavia kysymyksiä haastattelijalta, joten kerätty aineisto voidaan katsoa edustavan vastaajan puhetta. Lisäksi teemahaastattelulla voidaan varmistaa, että jokaisen haastateltavan kanssa on

puhuttu edes jonkin verran samoista asioista. (Eskola & Suoranta 2005, 86–87; Hirsjärvi ym. 2009, 208–209.)

Vaihtotarinat valittiin toiseksi, haastatteluja tukevaksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä ne sopivat hyvin tutkimuksen luonteeseen. Haastattelun tavoin myös narratiivisella aineistonkeruumenetelmällä ja vaihtotarinalla on mahdollista saavuttaa vastaajan yksilöllinen näkökulma tutkittavaan aiheeseen (Erkkilä 2006, 198). Tarinan käsite on mahdollista ymmärtää eri tavoin riippuen sen yhteyksistä, joten tässä tutkimuksessa vaihtotarinalla tarkoitetaan vastaajan kirjoittamaa henkilökohtaista merkityskokonaisuutta opiskelijavaihdon oppimiskokemuksista (Laitinen & Uusitalo 2008, 110–111). Narratiivisen tutkimuksen kohteena on yleisesti ottaen ihmisen elämä, elämäntulkku ja erilaiset elämäntapahtumat, jolloin on mahdollista keskittyä tavallisuudesta poikkeaviin, muutosta aikaansaaneisiin ja käännteentekeviin elämäntapahtumiin ja -vaiheisiin (Sevón 1.3.2010). Vaihto-opiskelijoiden tarinat ja uuden elämäntilanteen tuoma muutos, transformaatio ja prosessi ovat nimenomaan niitä asioita, jotka tekevät kertomukset ja niiden tutkimisen kiinnostavaksi (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 190). Tutkimusmenetelmänä tarinoissa on mahdollista keskittyä tutkittavan koko elämänsäkaareen tai pelkästään yhteen teemaan, kuten tässä tutkielmassa on tehty (Hirsjärvi ym. 2009, 219). Vaihtotarinoiden avulla pystyttiin saavuttamaan helposti myös ne vastaajat, jotka eivät syystä tai toisesta päässeet haastatteluun.

Triangulaatio. Kahden eri laadullisen aineistonkeruumenetelmän käyttö mahdollisti tutkimusmenetelmien triangulaation, jolla tarkoitetaan ”erilaisten metodien, tutkijoiden, tiedonlähteiden tai teorioiden yhdistämistä tutkimuksessa” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 143). Triangulaatiolla pyrittiin myös lisäämään tutkimuksen luotettavuutta, sillä tutkimusmenetelmät eivät ole ”neutraaleja välineitä, jotka tuottavat sama tulokset riippumatta metodeja ohjaavasta ajattelusta, tutkijasta tai tiedonlähteistä” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 143). Triangulaation käyttö voidaan kyseenalaistaa, mutta tässä tutkielmassa sen käyttö oli perusteltua, sillä tutkimusaiheesta haluttiin saada mahdollisimman kattava kuvaus, mikä oli mahdollista käyttämällä useampaa aineistonkeruumenetelmää. Kahden tutkimusmenetelmän avulla pystytään kuvaamaan ilmiötä eri näkökulmista, joten triangulaation avulla on mahdollista, että toinen aineistonkeruumenetelmä korjaa sen virheen tutkimuksen luotettavuudessa minkä toinen menetelmä aiheuttaa. (Eskola & Suoranta 2005, 68–69.)

Kahden eri menetelmän käyttämisellä pyrittiin myös lisäämään vastaajien mahdollisuutta vastata itselleen parhaiten sopivalla tavalla. Mahdollistamalla aineistonkeruumenetelmän valinnan pyrittiin vähentämään vastaajakatoa ja lisäämään vastaajien motivaatiota vastata totuudenmukaisesti tutkimuksen teemoihin. Molemmat menetelmät sopivat myös oppimiskokemusten keräämiseen, sillä sekä haastattelujen että vaihtotarinoiden avulla oli mahdollista saada syvällistä tietoa opiskelijoiden kokemuksista. Näin ollen tutkielman menetelmäksi valittiin laadullinen tutkimusmenetelmä ja aineistonkeruutavaksi valittiin teemahaastattelut ja vaihtotarinat.

Vastaajien saavuttaminen. Tutkielman vastaajat löytyivät tutkijan omien kontaktien kautta, Liikuntatieteellisen tiedekunnan kansainvälisten asioiden yhteyshenkilön kontaktien kautta ja Jyväskylän yliopiston Kansainvälisten palveluiden ylläpitämän opiskelijavaihdossa vuosina 2007-2012 olleiden sähköpostilistan kautta. Tutkimuspyyntö (liite 1) lähetettiin sähköpostitse suoraan kontakteille ja yhteyshenkilöille. Tutkimuspyynnössä selitettiin tutkimuksen aihe, tarkoitus ja kohdejoukko, sekä aineistonkeruun ajankohta ja tutkijan yhteystiedot. Tutkimuspyynnön vastaanottamisen jälkeen vastaajat olivat tutkijaan yhteydessä sähköpostitse, joissa vastaajat kertoivat haluavatko he osallistua tutkimukseen tulemalla haastatteluun vai kirjoittamalla vaihtotarinan. Tutkimuspyynnön lähettämisen jälkeen haastattelu osoittautui suositummaksi tavaksi osallistua tutkimukseen kuin vaihtotarinan kirjoittaminen. Vastaajien antamien ennakkotietojen perusteella vastaajien joukosta valittiin seitsemän haastateltavaa, jonka jälkeen heidän kanssaan sovittiin sähköpostitse haastattelun ajankohdasta. Kirjoittelmapyyntö (liite 3) lähetettiin sähköpostin liitteenä noin 30:lle vastaajalle.

Teemahaastattelut. Tutkimuksen aineistonkeruuta varten laadittiin teemahaastattelurunko (liite 2) tutkimuskysymysten ja tutkimuksen viitekehyksen pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75). Tutkimuksen teemojen ja kysymysten muotoiluun kiinnitettiin erityistä huomiota, jotta haastattelijan vaikutus vastauksiin pystyttäisiin minimoimaan (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 51). Tutkimuksen teemat valitaan Erkkilän (2006, 205) mukaan sen perusteella mitä tutkija tietää entuudestaan tutkittavasta aiheesta ja mihin hän tätä tietoa tarvitsee. Näin ollen tämän tutkimuksen teemat laadittiin tutkimuskysymysten ja tutkimuksen viitekehyksen pohjalta, joiden tukena käytettiin tutkijan omia kokemuksia opiskelijavaihdossa tapahtuvasta informaalista oppimisesta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75). Teemoiksi muodostui 1)

kokemukset kulttuurien kohtaamisesta, 2) oppiminen opiskelijavaihdossa, 3) opiskelijavaihtokokemusten hyödyt, ja 4) opiskelijavaihdon ohjaus.

Teemahaastattelurungon valmistuessa tutkimuksen teemat ja aihepiirit oli selvillä, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttui (Eskola & Suoranta 2005, 86–87; Hirsjärvi ym. 2009, 208–209). Haastattelutilanteita varten luonnosteltiin tutkimusteemojen tueksi valmiita avustavia kysymyksiä tukilistaa varten, joiden käyttö haastattelutilanteessa vaihteli vastaajasta riippuen. Teemahaastattelurungon ongelmakohdat pyrittiin minimoimaan testaamalla sen toimivuus ennen varsinaista käyttöönottoa tekemällä koehaastattelu henkilölle, joka vastasi tutkimuksen kohdejoukkoa. Koehaastattelun jälkeen teemahaastattelurunkoon tehtiin tarvittavia muutoksia tutkittavan antamien kommenttien ja tutkijan haastattelukokemuksen perusteella. Aineistonkeruuvaiheessa koehaastattelu nauhoitettiin, litteroitiin ja otettiin osaksi haastatteluaineistoa, sillä haastattelun sisältö katsottiin vastaavan kaikkiin tutkimusteemoihin ja toimivan näin sopivana osana tutkimusaineistoa.

Vaihtotarinat. Kirjoitelmapyyntöä (liite 3) laadittaessa otettiin erityisesti huomioon se, että vastaajat kirjoittaisivat vaihtotarinoissaan kertomuksia tutkimuskysymyksiin ja tutkimuksen teemoihin liittyen, eikä esimerkiksi yleisiä raportteja vaihtoajastaan. Tämä tapahtui antamalla vastaajalle melko vapaat kädet tarinan laatimisessa, tarinan merkityksen luomisessa ja itselleen tärkeiksi kokemien asioiden tai tapahtumien kertomisessa. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 198–200.) Kirjoittamista avustavien kysymysten asettelussa tuli kuitenkin huomioida, että aineistonkeruulla saavutetaan tutkimuskysymysten ja tutkimuksen tarkoituksen kannalta relevantteja vastauksia. Yksinkertaistettuna kirjoitelmapyyntöä laadittaessa pohdittiin sitä, mikä on tutkimuksen tarkoitus ja millaisia tarinoita halutaan kerätä. (Laitinen & Uusitalo 2008, 118–119.)

Laitisen ja Uusitalon (2008, 118) mukaan kysymysten asettelun ”tulee olla riittävän väljä tunnistaakseen tarkasteltavan asiakokonaisuuden monet ulottuvuudet ja silti tarkka, jotta tutkimustehtävään voidaan vastata tutkimuksen keinoin”. Kirjoitelmapyyntö ei näin ollen sisältänyt suoria kysymyksiä, sillä vaarana olisi ollut, että vastaajat olisivat vastanneet vain niihin luettelonomaisesti, jolloin he eivät olisi pohtineet kokemuksiaan tarinana. Kirjoitelmapyyntöön kirjoittajia ohjeistettiin rakentamaan omakohtainen kertomus vastaamalla mahdollisimman vapaasti tutkimusongelmaan ilman vaatimusta tekstin pituudesta. (Erkkilä 2006, 200; Laitinen &

Uusitalo 2008, 118.)

Aineiston koko. Ennen aineistonkeruun aloittamista tarkoituksena oli kerätä seitsemän haastattelua ja kymmenen vaihtotarinaa sisältävä tutkimusaineisto. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko ei määräydy keskimääräisten yhteyksien tai tilastollisten säännönmukaisuuksien mukaan, sillä tutkimuksen tarkoitus on ymmärtää tutkimuskohdetta (Hirsjärvi ym. 2009, 181). Laadullisessa tutkimuksessa myöskään ”tutkimusyksiköiden suuri koko ja tilastollinen argumentaatiotapa ei ole tarpeen tai mahdollinen” (Alasuutari 2011, 39). Tästä johtuen aineiston riittävyys päätettiin saturaatiolla, jolloin päädyttiin tilanteeseen, jossa aineisto alkoi toistaa itseään eikä vastaajilta tullut tutkimuskysymysten kannalta uutta tietoa (Eskola & Suoranta 2005, 62; Hirsjärvi ym. 2009, 182; Tuomi & Sarajärvi 2011, 87). Aineiston kylläntyminen ei ole mahdollista, jos tutkija ei tiedä tarkasti mitä aineistosta hakee, joten saturaatio mahdollistettiin tutkimuskysymysten ja teoreettisen viitekehyksen luomisella ennen aineiston keruuta (Eskola & Suoranta 2005, 63). Loppujen lopuksi aineiston kooksi muodostui seitsemän haastattelua ja yhdeksän vaihtotarinaa, joka katsottiin sopivaksi määräksi aineistoa. Vastaajista neljä oli miehiä ja 12 oli naisia. Vastaajien keski-ikä oli 28 vuotta, mutta keski-ian kohdalla tulee huomioida se, että kaksi 49-vuotiasta vastaajaa nosti jakaumaa jonkin verran. Aineistonkeruu suoritettiin syyslukukautena 2012.

Tutkimuksen viitekehyksen ja tutkimuskysymysten kannalta oli olennaista kerätä kohdejoukosta aineistonkeruun yhteydessä taustatietoja vastaajiin ja heidän opiskelijavaihtoon liittyen. Taustatietojen avulla oli mahdollista selvittää millainen oli tutkimuksen kohdejoukko. Tutkimuksen taustatietoja varten kaikilta vastaajilta kysyttiin vastaajan ikää, opintojen pääainetta ja opiskelijan tiedekuntaa, opintojen aloittamisvuotta, vaihtokohdetta, vaihdon kestoa ja vaihdon ajankohtaa. Vastaajilta kysyttiin myös mitä vaihto-ohjelmaa he käyttivät lähtiessään vaihtoon. Avoimina taustakysymyksinä vastaajilta kysyttiin miksi he lähtivät opiskelijavaihtoon ja millaiset kansainväliset taidot he omasivat jo ennen opiskelijavaihtoon lähtöä. Haastateltavien osalta kysyttiin myös miten he valmistautuivat opiskelijavaihtoon ennen vaihtoon lähtöä. Avoimilla taustakysymyksillä pyrittiin herättelemään tutkittava pohtimaan omaa oppimistaan. Aineistonkeruun päätteeksi taustatiedoista koottiin excel-tilausta vastaajien tunnistamiseksi. Tiedosto säilytettiin tutkijan omalla tietokoneella, joten taustatiedot olivat piilossa ulkopuolisilta.

Aineiston keruu. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina marraskuun 2012 aikana. Haastattelut nauhoitettiin kahdella eri teknisellä apuvälineellä; tutkijan mp3-soittimella ja puhelimella. Kahden nauhoittimen käytöllä varmistettiin haastattelun onnistunut talletus silloinkin, jos toinen apuvälineistä olisi pettänyt kesken haastattelun. Haastattelujen kesto vaihteli vastaajasta riippuen ja ne kestivät ajallisesti 25 minuutista puoleentoista tuntiin. Kuusi haastattelua tehtiin Jyväskylän yliopiston pääkirjaston ryhmätyötilassa, jonka tutkija varasi omaan käyttöönsä, ja yksi haastattelu tehtiin haastateltavan pyynnöstä tutkijan kotona. Haastattelut olivat rentoja tilanteita, jotka sujuivat tutkijan itsensä mielestä hyvin. Jokainen haastattelutilanne oli hyvin erilainen, joten vastaajasta riippuen tutkija kysyi strukturoidumpia kysymyksiä tai antoi tutkittavan kertoa vapaasti kokemuksistaan. Haastateltavien motivaatio vastaamiseen näkyi intona puhua vaihtoajan kokemuksista. Tämän lisäksi moni haastateltava kertoi myös auttavansa mielellään pro gradu- tutkielmaa tekevää opiskelijaa, sillä on itse joutunut tekemään tutkimusta omissa opinnoissaan.

Ennen haastattelua haastateltaville selvitettiin tutkimuksen aihe ja tutkielman teon tarkoitus sekä aineiston käsittelyyn ja tutkittavien nimettömyyteen liittyvät seikat. Haastateltavilla oli mahdollisuus kysyä tutkijalta tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tai esittää kommentteja haastattelun lopuksi. Joillekin haastateltaville haastattelun alku oli vaikea, mutta lyhyen keskustelun ja avoimien taustakysymysten jälkeen haastateltavat pystyivät kertomaan sujuvasti eri teemoista. Tutkijan tekemän tukilistan avulla oli mahdollista kysyä teemoihin liittyviä kysymyksiä, jos vastaaja ei osannut vastata tutkimusteemaan. Jotkut haastateltavista palasivat aiempiin teemoihin haastattelun eri vaiheissa, joten tutkimusteemojen kannalta oleellisia vastauksia rakentui pitkin haastattelua. Haastattelujen jälkeen nauhoitteet tallennettiin teknisten apuvälineiden lisäksi myös tutkijan omalle tietokoneelle. Vastaajien nimettömyyden ja haastattelujen erottamisen mahdollistamiseksi tiedoston tunnisteeksi asetettiin 'haastattelu' ja sen juokseva numerointi sekä tutkittavan ikä ja sukupuoli. Haastatteluaineiston keruun jälkeen haastattelut litteroitiin word-tiedostolle, jotka talletettiin niin ikään tutkijan tietokoneelle ja tulostettiin aineiston analyysia varten.

Vaihtotarinat kerättiin marras-joulukuun 2012 aikana ja niiden sivumäärä vaihteli kahdesta liuskasta viiteen liuskaan. Kirjoittajat olivat tutkijaan yhteydessä sähköpostitse omilla nimillään ja he palauttivat kirjoittamansa vaihtotarinat sähköpostin liitteenä ennen annettua määräaikaa. Myös vaihtotarinan kirjoittajille selvitettiin

kirjoitelmapyyntöön lähettämisen yhteydessä tutkimuksen aiheeseen ja tutkielman teon tarkoitukseen sekä aineiston käsittelyyn ja tutkittavien nimettömyyteen liittyvät yksityiskohdat ja mahdollistettiin kysymysten ja kommenttien lähettäminen sähköpostitse. Tarinoiden vastaanottamisen yhteydessä tarinoista ja liitetiedostoista poistettiin ne kohdat, joiden avulla olisi ollut mahdollista tunnistaa kirjoittajan henkilöllisyys. Kuten haastattelut, myös vaihtotarinat numeroitiin vastaajien nimettömyyden turvaamiseksi ja tämän lisäksi tunnisteiksi asetettiin 'vaihtotarina', kirjoittajan sukupuoli ja ikä.

Aineistonkeruun jälkeen tutkija tarkisti aineistosta mahdollisesti puuttuvat tiedot ja oli joihinkin vastaajiin yhteydessä sähköpostitse puuttuvien taustatietojen takia. Tietojen täydentämisen ja aineistonkeruun jälkeen aineisto järjestettiin litteroimalla haastattelut mahdollisimman tarkasti, eli kirjoittamalla ne sananasaisesti puhtaaksi, jättäen kuitenkin pois tauot ja nonverbaalin viestinnän (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Tutkimusaineistoksi muodostui noin 80 sivua litteroituja haastatteluja ja noin 25 sivua vaihtotarinoita, jotka pitivät sisällään erilaisia kertomuksia ja tarinoita vaihtoajasta. Vaihtotarinoita tai haastattelujen litterointeja ei katsottu tarpeelliseksi saattaa toiseen muotoon, esimerkiksi tiivistämällä tekstiä, joten haastattelut ja vaihtotarinat analysoitiin sellaisenaan. Aineiston analyysia varten litteroinnit ja vaihtotarinat tulostettiin tutkijan käyttöön. Koodauksella litteroinneista ja vaihtotarinoista erotettiin tutkimusteemojen kannalta oleellinen sisältö ja aineisto teemoiteltiin ja luokiteltiin sisällönanalyysia käyttäen. Tutkimusaineiston analyysia ja sen prosessia käsitellään tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

6.3 Aineiston analyysin kuvaus

Laadullisen aineiston analyysissa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena (Alasuutari 2011, 38). Sen lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu (Hirsjärvi ym. 2009, 164), eikä tutkimusprosessissa ole varsinaisia vaiheita, vaan tulkintaa tapahtuu koko ajan (Eskola & Suoranta 2005, 15–16). ”Aineiston paikka ilmiön kokonaisuudessa antaa analysointimahdollisuuksille vain väljät kehykset”, joten on vain tutkijasta kiinni miten hän analysoi aineistonsa (Alasuutari 2011, 88–89). Tämän tutkielman tarkoituksena oli saada selville, millaista informaalia oppimista

suomalaiset korkeakouluopiskelijat kokivat kerryttäneensä kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana. Aineiston analyysissa haluttiin ymmärtää vaihto-opiskelijoiden informaalia oppimista ja opiskelijoiden näkemystä kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä opiskelijavaihdossa, ja näin ollen vastata tutkimuskysymyksiin. Aineistonkeruun aikana oli tärkeintä, että laadulliselle tutkimukselle luonteenomaisesti tutkittavien oma näkemys ja heidän äänensä tuotiin esille ja heidät nähtiin ainutlaatuisina vastaajina (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164).

Teemahaastattelujen litterointi. Aineiston keruun jälkeen aineistoa ei saatettu toiseen muotoon, esimerkiksi tiivistämällä tekstiä, sillä sitä ei katsottu aineiston analyysin kannalta tarpeelliseksi. Sen sijaan haastattelut litteroitiin nauhalta tarkasti sana sanalta, mutta jättäen pois tauot ja nonverbaalin viestinnän. Litteroinnin tarkkuus päätettiin tutkimuksen tavoitteen ja analyysin tarkkuuden perusteella (Ruusuvuori 2010, 424; Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 14). Sanatarkalla litteroinnilla pyrittiin vähentämään tutkijan tulkintaa aineistosta ja säilyttämään aineisto sellaisenaan kuin haastateltavat olivat sen ääneen sanoneet ennen varsinaisen analyysiprosessin aloittamista. Litterointi edisti tutkijaa jäsentämään haastatteluaineistoa, joten oli erityisen hyvä ratkaisu, että tutkija litteroi itse oman aineistonsa. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi noin 80 sivua ja kerättyjä vaihtotarinoita noin 25 sivua.

Aineistoon tutustuminen. Analyysin kannalta on oleellista, että tutkija tuntee aineiston perinpohjaisesti (Eskola & Suoranta 2005, 151; Hirsjärvi ym. 2009, 260), joten haastattelujen litteroinnit ja vaihtotarinat luettiin huolella läpi useaan kertaan, jotta tutkija saisi aineiston haltuunsa. Lukemisen yhteydessä tutkija kirjoitti havainnoistaan muistiinpanoja. Aineiston huolellisen lukemisen jälkeen tutkija pohti aineiston kannalta parhaita analyysitapaa ja päätyi teemoitteluun ja luokitteluun sekä sisällönanalyysiin. Aineiston analyysia johdatti tutkielman tutkimuskysymykset ja tutkimuksen teemat, jotka laadittiin ennen aineistonkeruuta tutkimuskysymysten ja tutkimuksen viitekehysten pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75). Aineiston koodauksessa hyödynnettiin Eskolan ja Suorannan (2005, 152) ohjeistamana teemahaastattelun runkoa, eli aineistonkeruussa käytettyjä teemoja ja aihealueista. Samat teemat toistuivat myös kirjoitelmapyyntöissä, joten teemojen käyttö vaihtotarinoiden koodaamisessa oli mahdollista. Tutkimuksen teemoiksi oli muodostettu 1) kokemukset kulttuurien kohtaamisesta, 2) oppiminen opiskelijavaihdossa, 3) opiskelijavaihtokokemusten hyödyt, ja 4) opiskelijavaihdon ohjaus.

Tämän tutkimuksen luonne on induktiivinen, eli yksityisistä havainnoista päädyttiin yleisiin merkityksiin. Induktiivisessa tutkimuksessa tutkija aloittaa empiirisistä havainnoista, kuten litteroidusta haastattelusta tai tarinasta, ja tulkitsee tätä havaintomateriaalia. Tämän jälkeen tutkija nostaa tutkimusaineistosta tutkimuskysymysten kannalta merkittäviksi katsomiaan teemoja, koodaa ne ja muotoilee yleisimmiksi luokittelukategorioiksi. Tutkija seuloa nämä kategoriat läpi ja luo niistä uuden, teoreettisesti täsmentyneen avainkategorian, jonka jälkeen tutkija päätyy selitysmalleihin ja teoreettiseen pohdintaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 161–164; Tuomi & Sarajärvi 2011, 95–97.) Induktiivisen tutkimusotteen lisäksi tämän tutkielman aineiston analyysissä tuli erityisesti huomioida se, että aineistonkeruussa on käytetty kahta eri tutkimusmenetelmää.

Aineiston analyysimenetelmä. Kahden tutkimusmenetelmän tuottaman aineiston analysointi yhdellä analyysimenetelmällä oli mielekäs valinta, sillä haastattelu- ja vaihtotarina-aineistot sisälsivät samankaltaisia vastauksia vaihtopiskelijoiden informaalista oppimisesta. Yksi analyysimenetelmä katsottiin riittäväksi, sillä narratiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkkaa analyysikaavaa tai -säännöstöä, vaan analyysikeinot on mahdollista valita aina kuhunkin tutkimusaiheeseen sopiviksi (Fraser 2004, 186–189; Laitinen & Uusitalo 2008, 131). Tarina-aineiston analyysi ei vaatinut erillistä narratiivista otetta, sillä tässä tutkimuksessa tarkoituksena oli tutkia tarina-aineiston sisältöä, eli sitä mitä vastaajat olivat kirjoittaneet opiskelijavaihdossa tapahtuvasta oppimisesta, eikä siis tarinan muotoa ja sitä miten vastaajat olivat kirjoittaneet oppimisestaan. Kummassakin aineistossa keskityttiin näin ollen vastausten sisältöön, joten aineiston analyysi yhdellä menetelmällä sopi tutkimuksen tarkoitukseen.

Tästä johtuen koko tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelemalla ja luokittelemalla aineistoa. Sisällönanalyysia hyödynnettiin teemoittelun ja luokittelun tueksi väljänä teoreettisena viitekehyksenä, jonka avulla oli mahdollista tehdä monenlaista analyysia ja käyttää samaa menetelmää sekä haastattelujen että vaihtotarinoitten analysointiin (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91). Sisällönanalyysin avulla aineisto pelkistetään, eli redusoidaan siten, että siitä karsitaan tutkielman kannalta epäolennainen sisältö pois ja poimitaan tutkimuskysymysten ja teemojen avulla analysoitava tutkimusaineisto. Tämän jälkeen koko aineisto ryhmitellään, eli klusteroidaan, käymällä se tarkasti läpi ja etsimällä samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samankaltaisuudet ryhmitellään, yhdistetään luokaksi ja nimetään

sisältöä kuvaavalla tavalla. Ryhmittelyn aikana aineistoa abstrahoidaan, eli siitä erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja tästä muodostetaan uusia käsitteitä. (Miles & Huberman 1994, 10–11; Tuomi & Sarajärvi 2011, 109–111.)

Aineiston koodaus. Aineiston analyysin työstäminen aloitettiin koodaamalla litteroinneista ja vaihtotarinoista tutkimusteemojen kannalta oleellinen sisältö. Aineistoa analysoitaessa ei laskettu vastausten mainintojen määrää, sillä määrän sijaan aineistosta haluttiin saada mahdollisimman syvälinen näkökulma pureutumalla teemojen sisältöihin ja siihen mitä vastaajat olivat kertoneet eri teemoista. Aineisto koodattiin käytännössä pilkkomalla vastaajien lauseita palasiksi eri teemojen mukaan ja kokoamalla niitä teemojen alle, mikä mahdollisti sen, että yhtä vastausta ja yhtä lausetta kohden oli mahdollista löytää useampia vastauksia. Näin ollen koodausta tehtiin teemoittain joiltakin osin myös niin, että aineiston koodaukset menivät päällekkäin. Alla olevasta sitaatista näkyy miten vastaaja kertoo yhtäaikaaisesti oppimastaan ja kulttuurienvälisestä kohtaamisesta kuvailemalla vaihto-opiskelijoiden tapaa välttää kulttuurienvälisistä eroista johtuvien konfliktien syntymisen:

”...kyl me (vaihto-opiskelijat) aika paljon niinku vertailtiin sit semmosii kulttuurieroja myös keskenämme, niinku puhuttiin niistä ni sit se ehkä vähä aukas sellasii niinku niitä juttuja et noh miks toi tekee tollee tai ajattelee tollee ni ei niist tullu semmosii niinku kynnyksysymyksii jotenkin koskaan koska me aina jotenki saatiin palautettuu takaisin samalle aaltopituudelle ku sitte vähä yhdessä niinku ihmeteltiin niitä kulttuurieroja.”

Haastattelu 2; Nainen, 24

Sitaatin mukaan haastateltava kertoo yhtäaikaisesti miten kulttuurierojen vertailu ehkäisee riitoja ja opettaa uusia asioita erilaisista kulttuureista. Näiden lisäksi sitaatista voidaan myös erottaa kansainvälisessä ympäristössä vaadittaviin vuorovaikutustaitoihin liittyvää oppimista. Tästä johtuen yhdestä sitaatista oli mahdollista löytää vastauksia useaan eri tutkimusteemaan.

Aineiston teemoittelu. Vaihtotarinoista ja haastatteluista etsittiin teemojen lisäksi tutkimuskysymyksen kannalta merkityksellisiä asioita ja tarkasteltiin sitä, mitä kirjoittajat ja haastateltavat olivat yleisesti ottaen kertoneet vastauksissaan. Koodauksen ulkopuolelle jääneestä aineistosta etsittiin lopulta tutkimuskysymyksen kannalta olennaista sisältöä, joka on mahdollisesti jäänyt koodauksen ja teemoittelun jälkeen huomaamatta ja käyttämättä. Tarpeeton tutkimusaineisto siirrettiin sivuun, kun tutkija katsoi, että aineistosta ei ole enää mahdollista koodata teemojen ja tutkimuskysymysten

kannalta tarpeellista aineistoa.

Kummankin koodausaineiston sisältö järjestettiin erikseen tutkimuksen teemojen mukaan ja analyysin kannalta olennainen sisältö siirrettiin koodauksen jälkeen kahteen erilliseen excel-tauluktoon, joista toinen sisälsi haastatteluaineiston koodaukset ja toinen tarina-aineiston koodaukset. Aineiston teemoitteluvaiheessa jokainen koodaus merkittiin, jotta tutkija pystyisi tunnistamaan vastaajat teemoitteluaineistosta. Tunnisteeksi kirjattiin oliko kyseessä haastattelu vai vaihtotarina, niiden juokseva numerointi sekä vastaajan sukupuoli ja ikä. Koodausaineiston lisäksi samaan excel-tiedostoon liitettiin myös kyseisen aineiston vastaajien taustatiedot.

Aineiston luokittelu. Koodauksen ja teemoittelun jälkeen aineisto luettiin läpi, jotta saatiin varmuus, että koodatut teemat oli tutkimuskysymyksen ja aineiston analyysin kannalta olennaiset. Aineiston tulkinta aloitettiin tiivistämällä kaikki koodaukset helpommin luettavaan, mutta sisältöä kuvailevaan muotoon, jotka siirrettiin word-dokumentteihin ja otsikoitiin koodauksen teemalla. Tämän jälkeen tiivistyksistä tehtiin luokkia tulkitsemalla aineistosta teemojen sisäisiä yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia. Uudet luokitukset nimettiin sisältöä kuvaavalla tavalla. Luokitusten jälkeen tutkija luki analyysin läpi, jotta analyysistä oli mahdollista saada laaja kokonaiskuva.

Luokitusten lukemisen yhteydessä tutkija huomasi, että joidenkin teemojen luokitukset sisälsivät yhteneväisiä tuloksia, joten alkuperäisistä teemoista kaksi, oppiminen opiskelijavaihdossa ja opiskelijavaihtokokemusten hyödyt, yhdistettiin yhdeksi teemaksi. Vastaajat kertoivat vaihtokokemusten hyödyksi vaihtoaikana tapahtuneen oppimisen tai kuvailivat hyötyjä samalla tavoin kuin oppimistaan, joten aineisto ei tuottanut opiskelijavaihdon hyötyjen kannalta olennaisia tuloksia, vaan enemmänkin oppimista tukevaa kuvailua. Teemojen yhdistäminen pelkäksi opiskelijavaihdon aikana tapahtuvaksi oppimiseksi oli näin ollen aineiston analyysin kannalta mielekästä. Teemojen luokitukset yhdistettiin samankaltaisuuksien ja yhteneväisyyksien mukaan, ja näin ollen jäljelle jäi kolme teemaa; 1) kokemukset kulttuurien kohtaamisesta, 2) oppiminen opiskelijavaihdossa ja 3) opiskelijavaihdon ohjaus.

Teemojen yhdistämisen jälkeen luokituksista alettiin koota teema kerrallaan yläluokkia niiden sisällön perusteella, jotka nimettiin uudestaan kuvaamaan paremmin uuden yläluokan sisältöä. Luokitusten ja yläluokitusten tekovaiheessa tuli huomioida,

että niiden muodostamisperusteet olisivat keskenään mielekkäässä suhteessa, joten luokitusten luomiseen käytettiin hyödyksi vastaajien välillä esiintyviä samankaltaisuuksia ja yläluokitusten koonnissa puolestaan luokitusten välisiä yhteneväisyyksiä (Ruusuvuori ym. 2010, 25). Lopulta osa yläluokituksista yhdistettiin vielä omaksi luokakseen, riippuen siitä löytyikö yläluokitusten väliltä yhdistävää sisältöä. Luokittelut ja yläluokittelut kopioitiin erillisille word-dokumenteille, jotta analyysin jokainen vaihe jäisi tutkijalle analyysiprosessin havaintomateriaaliksi.

Siitä huolimatta, että haastattelut ja vaihtotarinat analysoitiin samaa menetelmää käyttäen, molemmat aineistot analysoitiin erikseen, joten lopputuloksena oli kaksi analysoitua aineistoa. Haastattelut analysoitiin ensin, jonka jälkeen siirryttiin vaihtotarinoiden analysointiin. Tutkija huomasi jo analyysiprosessin varhaisessa vaiheessa, että aineistojen tulokset olivat sisällöltään yhteneväiset, joten yhden analyysimenetelmän käyttö oli toimiva ratkaisu kyseisen aineiston kannalta.

Teemoittelun ja luokittelun päätteeksi haastatteluja ja vaihtotarinoita analysoitiin rinnakkain, jotta eri aineistojen tuottamia samankaltaisia vastauksia olisi mahdollista lukea ja vertailla samanaikaisesti. Analyysin lopuksi tulokset kirjoitettiin luokittain yhdistämällä haastattelujen ja vaihtotarinoiden tulokset niin, että niistä pystyi selkeästi näkemään kahden eri tutkimusmenetelmän tuottamat vastaukset. Aineiston analyysin raportoinnissa hyödynnettiin tutkimuskysymyksiä, joten tuloksissa pyrittiin kuvailemaan vastaajien kokemuksia kulttuurien kohtaamisesta vaihdon oppimisympäristöissä, opiskelijavaihdossa tapahtuvasta oppimisesta ja opiskelijoiden saamasta ohjauksesta ja tuesta. Tulosten havainnollistamiseksi ja teemojen kuvaamiseksi käytettiin suoria sitaatteja haastatteluista ja vaihtotarinoista, ja niiden tunnisteeksi asetettiin haastattelun ja vaihtotarinan juokseva numero, sekä vastaajan ikä ja sukupuoli.

6.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusaineistoa kerätessä ja sitä käsiteltäessä tutkijan tulee ottaa huomioon tutkimuksen aineistonkeruu- ja analyysimenetelmän eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät yksityiskohdat. Eettiset ratkaisut liittyvät tutkimusprosessin jokaiseen vaiheeseen, sillä jokainen vaihe sisältää lukuisia tutkimuksen eettisiin valintoihin

liittyviä päätöksiä, joihin vastaaminen kuuluu tutkijalle (Eskola & Suoranta 2005, 52). Tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät kysymykset johdattivat luonnollisesti myös tämän tutkielman tutkimusaineiston keruuta.

Aineistonkeruu- ja analyysimenetelmän eettisyys. Christians (2005, 144–145) jakaa tutkimuksen teon eettiset lähtökohdat neljään kategoriaan. Ensinnäkin tutkimukseen tarvitaan autonomisten tutkittavien antama suostumus. Tutkittavilla on oikeus tietää totuus tutkimuksen luonteesta ja seurauksista. Tutkittavien osallistuminen tutkimukseen tulee olla myös vapaaehtoista ja heidän suostumuksensa tulee perustua tutkijan tarjoamaan perusteelliseen ja avoimeen informaatioon. Toiseksi tutkimuksen teossa tulee ehdottomasti vastustaa tieteellistä vilppiä. Kolmantena eettisenä lähtökohdana Christians (2005, 144–145) mainitsee tutkittavien yksityisyyden ja tutkimusaineiston luotettavuuden; vastaajiin liittyvä tieto tulee turvata, eikä vastaajille saa koitua haittaa tutkimukseen osallistumisesta. Viimeiseksi tutkijan tulee huomioida tutkimuksen ja tutkimustiedon paikkansapitävyys. (Christians 2005, 144–145.) Christiansin (2005, 144–145) viiden eettisen lähtökohdan toteutuminen on huomioitu tämän tutkielman koko tutkimusprosessissa ja erityisesti aineistonkeruussa, aineiston käsittelyssä ja sen raportoinnissa.

Tutkittavien asianmukainen informointi on olennainen osa aineistonkeruuta ja näin ollen tutkijan tehtävä on selvittää kohdejoukolleen miksi juuri he ja heidän kokemukset ovat tutkimusaineiston kannalta arvokkaita, jolloin ratkaisu tutkimukseen osallistumisesta on tutkittavilla itsellään (Perttula 2006, 137). Tämän tapahtui lähettämällä vastaajille tutkimuspyyntö, jossa selitettiin tutkimuksen aihe, tarkoitus ja kohdejoukko, sekä aineistonkeruun ajankohta ja tutkijan yhteystiedot. Kaikki tämän tutkielman tutkittavat suostuivat tutkimukseen omasta vapaasta tahdostaan ilman ulkopuolista painostusta. Kaikilla tutkittavilla oli myös aineistonkeruun aikana mahdollisuus kysyä tutkimukseen liittyviä kysymyksiä ja kommentoida kokemustensa perusteella. Haastateltavat pystyivät esittämään kysymyksiä haastattelun aikana ja sen päätteeksi ja vaihtotarinoiden kirjoittajat pystyivät lähettämään kommentteja sähköpostitse. Tutkittaville ei koitunut minkäänlaista haittaa tutkimusprosessin aikana. Tutkija lupasi vastaajilleen huolehtivansa tutkittavien anonymiteetista ja aineiston luottamuksellisesta käsittelystä, eikä tämän lupauksen rikkominen ole tutkijan intressien mukainen.

Aineistonkeruu- ja analyysimenetelmän luotettavuus. Eettisten kysymysten lisäksi tutkijan tulee pohtia myös tutkimuksen luotettavuuteen liittyviä näkökulmia. Tieteellinen vilppi vältettiin muun muassa vastaamalla tutkimuskysymyksiin totuudenmukaisesti tutkimustulosten valossa ja raportoimalla tutkimusprosessista johdonmukaisesti ja yksityiskohtaisesti. Luotettavuuteen liittyy myös tutkimustulosten puolueettomuus, jolla tarkoitetaan tutkijan kykyä nähdä tutkittava aihe objektiivisesti niin, että tutkijan omat intressit eivät vaikuttaisi aineistoon. Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin lähes väistämätöntä, että tutkija vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin jollain tasolla, sillä hän tulkitsee tutkimustuloksia analysoidessaan aineistoa. (Hirsjärvi ym. 2009, 229; Tuomi & Sarajärvi 2011, 135–136.) Tutkijan vaikutusta tutkimuksen tuloksiin pyrittiin vähentämään koko tutkimusprosessin ajan tutkijan pitämällä päiväkirjalla viitekehyksen luomisesta, aineiston keräämisestä ja sen analyysistä. Päiväkirja auttoi tutkijaa refleктоimaan tutkimusprosessin eri vaiheita ja pohtimaan tutkimuksen mahdollisia ongelmakohtia. Päiväkirjan lisäksi tutkimusaineiston analyysissä käytettyjen koodaus- ja luokittelutiedostojen avulla oli mahdollista nähdä selkeästi, että tutkimustuloksia ei ole käsitelty vilpillisesti.

Tutkimustietojen käsittelyssä tärkeintä on varmistaa aineiston luottamuksellisuus ja tutkittavien anonymiteetti (Eskola & Suoranta 2005, 56). Haastattelut käytiin yhtä lukuun ottamatta Jyväskylän yliopiston pääkirjaston ryhmätyöhuoneessa. Julkisesta paikasta huolimatta haastattelut olivat yksityisiä, sillä haastattelut eivät kuuluneet huoneen ulkopuolelle. Haastattelun nauhoituksessa käytettyjen apuvälineiden käyttö oli perusteltua ja tästä kerrottiin luonnollisesti myös tutkittaville samalla, kun heille luvattiin nauhoitusten luottamuksellinen käsittely. Koehaastattelu, joka sisällytettiin myöhemmin tutkimusaineistoon, tehtiin tutkijan jo entuudestaan tuntemalle henkilölle tutkijan omassa asunnossa. Aineiston luotettavuuden ei kuitenkaan katsottu kärsivän tästä. Haastattelujen litteroinnit kirjoitettiin ja säilytettiin tutkijan omalla tietokoneella, joten aineisto ei päässyt ulkopuolisten käsiin. Vaihtotarinat kerättiin sähköpostitse ja vastaajat vastasivat omilla nimillään, mutta vastaajan tunnistamiseen vaikuttavat asiat, kuten liitetiedoston otsikossa oleva nimi, poistettiin liitetiedostojen vastaanottamisen yhteydessä. Litterointien tavoin tarinat tallennettiin tutkijan tietokoneelle, ja molemmat aineistot tulostettiin myöhemmin tutkijan käyttöön analyysia varten. Tutkimusaineiston paperiversio säilytettiin tutkijan kotona ja sen käsittelyn lähtökohtana oli välttää kaikin tavoin aineiston päätyminen

ulkopuolisten käyttöön.

Tutkielman tuloksien raportoinnissa hyödynnettiin sitaatteja kuvailemaan aineiston tuloksia, ja vastaajien anonymiteetin mahdollistamiseksi sitaatit valittiin niin, että niistä ei käy ilmi tunnistettavia yksityiskohtia, kuten vastaajien nimiä. Tutkimusaineisto ja sen sisältö ei ollut kuitenkaan niin arkaluontoista, että sitaattien käytölle olisi ollut ylitsepääsemättömiä rajoitteita. Kaikki vaihtotarinat ja haastattelut käsiteltiin nimettöminä ja vastaajiin viitattiin aineiston analyysi- ja raportointivaiheessa tunnisteiden mukaan, josta kävi ilmi vain oliko kyseessä haastateltava tai vaihtotarinan kirjoittaja, näiden juokseva numerointi, sekä vastaajan ikä ja sukupuoli. Tutkimuksen valmistuessa tutkimusaineisto, nauhoitteet, litteroinnit ja vaihtotarinat tullaan hävittämään asianmukaisella tavalla, sillä aineiston jatkokäytölle ei ole perusteita. Tutkielma ja tutkimustulokset tullaan myös raportoimaan tutkittaville heidän niin halutessaan.

7 KULTTUURIEN KOHTAAMINEN

Tulosten ensimmäisessä luvussa esitellään kulttuurien välisiä kohtaamisia opiskelijavaihdon aikana ja sitä, millaisen oppimisympäristön vaihdon arki ja kulttuurienväliset kohtaamiset tarjoavat vaihto-opiskelijalle. Tarkastelun kohteena on ensin tutkimukseen vastanneiden vaihto-opiskelijoiden kokemukset erilaisten kulttuurien ja erilaisten ihmisten kohtaamisista opiskelijavaihdon aikana. Lisäksi käsitellään vastaajien kokemuksia kohdemaan kulttuurista ja vieraan kielen käytöstä. Tämän jälkeen perehdytään vaihto-opiskelijoiden kokemusten kautta opiskelijavaihdossa tapahtuviin vuorovaikutustilanteisiin, kulttuuristen yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien tiedostamiseen sekä vuorovaikutustilanteiden onnistumiseen ja epäonnistumiseen.

7.1 Kulttuurien kohtaaminen opiskelijavaihdossa

Tutkimukseen vastanneet kertoivat, että heidän valmistautumisensa opiskelijavaihtoon ja kulttuurienvälisiin kohtaamisiin ennen vaihtoon lähtöä oli vähäistä tai he eivät valmistautuneet näihin ollenkaan. Vastaajien mukaan vaihto pitää kokea itse. Kaksi haastateltavaa kertoi keskustelleensa vaihdossa olleiden tuttaviansa kanssa ja yksi kertoi lukeneensa vaihdossa olleiden raportteja. Yksi haastateltava valmistautui opiskelijavaihtoon käymällä vaihtoon lähteville tarkoitetun kurssi, joka valmensi muun muassa kulttuurien kohtaamiseen. Myös muutaman kirjoittajan vaihtotarinassa käy ilmi, että vaihto-opiskelijat eivät kokeneet, että vaihtoon lähtöön tai uuteen kulttuuriin sopeutumiseen olisi tarvinnut tai siihen olisi voinut valmistautua. Yksi kirjoitti kerranneensa kohdemaan kieltä ennen vaihtoon lähtöä ja yksi oli yhteydessä opiskelijaan, joka oli ollut vaihtokohteessa aiemmin. Vastaajien kertomukset heidän valmistautumisesta ennen opiskelijavaihtoa on osiltaan ristiriidassa vastaajien saaman ohjauksen kanssa; vastaajien mukaan he eivät valmistautuneet opiskelijavaihtoon, mutta halutessaan he saivat kyllä tukea ja ohjausta vaihdon ongelmatilanteisiin. Näin ollen

näitä tuloksia tulee verrata ennen opiskelijavaihtoon saatuun ohjaukseen (kts. alaluku 9.1 Tuki ja ohjaus ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen).

Opiskelijavaihdon arki. Haasteltavien kertomukset uuden kulttuurin kohtaamisesta ja informaalista oppimisesta liittyivät tiiviisti vaihtoelämän kuvaukseen. Tutkimuksen vaihto-opiskelijoiden oppimisympäristöt vaihtelivat näin ollen vahvasti vastaajien arjen ja vaihtokokemusten mukaan, mutta kaikkia yhdisti kohtaamiset erilaisten ihmisten ja eri kulttuurien kanssa. Yli puolet haastateltavista kertoi vaihdon alkuvaiheen olleen raskas ja yllätyksellinen viitaten koettuun kulttuurishokkiin. Yksi kertoi, että ei osannut odottaa kulttuurishokin olleen niin voimakas, sillä vaihtokohde oli tuttu. Muutama kuvaili myös vaihtoaikana koettuja erilaisia aktiviteetteja. Puolet haastateltavista kertoi vaihtoajan olleen huomattavasti rennompaa kuin elämä Suomessa, sillä elämä opiskelijavaihdossa ei ollut sidottu tiettyihin velvollisuuksiin ja ongelmat tuntuivat pienemmiltä. Muutama vastasi olleensa vaihtoaikana aktiivisempi ja sosiaalisempi kuin Suomessa osittain johtuen siitä, että vaihtoaikana vapaa-aikaa tuntui olevan enemmän ja opintojen ohella työssä käyvät opiskelijat eivät olleet töissä opiskelijavaihdon aikana.

Muutama vastaajista kertoi myös eläneensä epäsäännöllisempää elämää juhlimalla enemmän ja harrastamalla urheilua vähemmän kuin Suomessa. Kaksi haastateltavaa vastasi myös matkustelleensa opiskelijavaihdon aikana enemmän kuin normaalisti. Yksi kertoi rahankäytön olleen erilaista kuin Suomessa, koska vaihdossa rahankäyttö ei ollut yhtä säännösteltyä ja vaihtoon tarkoitetun apurahan takia rahaa pystyi käyttämään enemmän. Haastateltavista kaksi kertoi elämän vaihdossa olleen erilaista, sillä tutut kontaktit puuttuivat arkipäivästä. Toisella näistä haastateltavista oli myös perhe Suomessa, joten hän vietti pitkiä aikoja erossa heistä. Vastaajien kertomuksissa painottui erityisesti vapaa-ajan kuvailu ja vaihdon aikana suoritetut opinnot saivat vain muutamia mainintoja. Muutama haastateltava kuvaili vaihtokohteen opetuskulttuuria erilaiseksi. Osa vastaajista kertoi suhtautuneensa opintoihin rennommin kuin Suomessa ja yksi teki harjoittelun vaihdon aikana.

”...siellä sit ku oli pakko ni sitten, lähti tekee iha jotain, ihan uusia juttuja, ja siellä puhuttiin kavereitten kanssa et tää on joku Erasmus tai vaihtari-ilmiö, et lähtee tekee jotain iha älytöntä, niinku mukaan johonkin, että no, lähetään kokeilemaan jotain, jotain ratsastusta, tai vaellusta tai niinku suunnilleen laskuvarjohyppyä, varmaan oisin siihenki lähteny sillo ekoilla viikoilla jos se ois ollu mahdollista...”

”...se elämä mikä tuli, tai mitä se elämä toi vastaan ni osas kyllä olla kaikin puolin yllättävää ja erittäin tapahtumarikasta koko sen vaihtokauden ajan nimenomaan niissä pikkuasioissa mitä sitten ei tietenkään tuu ajateltua...”

Haastattelu 3: Mies, 25

Vaihtotarinoiden kirjoittajat kuvailivat elämää opiskelijavaihdossa huomattavasti vähemmän kuin haastateltavat, mutta haastateltavien tavoin myös kirjoittajien oppimisympäristöt vaihtelivat arjen kokemusten mukaan. Kirjoittajien vaihtotarinoiden mukaan vaihdossa voi tutustua ihmisiin ilman ennakko-oletuksia, sillä kukaan ei tunne vaihtoon lähtenytä entuudestaan. Haastateltavien tavoin lähes jokaisessa kirjoitelmassa käy ilmi, että opiskelijavaihdossa heidän elämänsä täyttyi kohtaamisista erilaisten kulttuurien ja erilaisten ihmisten kanssa. Oppimista koettiin tapahtuvan koko vaihtokauden ajan, eikä yksittäiset tilanteet olleet kirjoittajien mukaan merkityksellisiä oppimiskokemusten kannalta.

”...monikansallisella opiskelijaporukalla käytiin baareissa, reissuissa ja muuten vain puuhasteltiin yhdessä. Mukavimpia muistoja oli, kun me kokoonnuimme suomalais-meksikolais-korealaisella porukalla leipomaan irlantilaisia leivonnaisia.”

Vaihtotarina 3: Nainen, 23

”Vieraassa ympäristössä, uudessa tilanteessa ja uusien ihmisten kanssa voi aloittaa ikään kuin puhtaalta pöydältä. He eivät tiedä minusta mitään ennalta, joten menneisyyden painolastia ei tarvitse kuljettaa mukana.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Vieeraan kielen käyttö. Vaihto-opiskelijoiden pääasiallinen oppimisympäristö, eli vaihtokaupunki ja kohdemaan kulttuuri, oli puolelle haastateltavista niin sanottu positiivinen yllätys. Yhdelle vastaajista kohdema ja -kaupunki olivat entuudestaan tuttuja ja hänellä oli siellä valmiita kontakteja ennen vaihtoon lähtöä. Kohdemaan kulttuurin lisäksi haastateltavat kuvailivat kohdemaan kieltä, sen käyttöä ja siihen liittyviä ongelmia. Yleisesti ottaen kaikki haastateltavat käyttivät vaihdossa englantia, varsinkin muiden vaihto-opiskelijoiden kanssa. Haastateltavien kohdalla, joiden kohdemaan äidinkieli oli muu kuin englanti, kielen käyttö painottui kohdemaan kielen oppimiseen ja sen käyttämiseen vaihdon arkipäivässä. Haastateltavista kolme oli opiskelijavaihdossa maassa, jonka kieli on englanti. Loput neljä olivat vaihdossa kohteessa, jonka äidinkieli oli joku muu kuin englanti ja jota he osasivat vaihtelevasti

ennen vaihtoon lähtöä.

Kaksi haastateltavista hyödynsi vaihtokohteen oppimisympäristöä erityisesti kielen oppimiseen, sillä he molemmat kertoivat halunneensa oppia paikallisen kielen ja välttää englanninkielen käyttöä, vaikka se olisi ollut mahdollista. Kumpikin koki, että tämä mahdollisti kielen oppimisen parhaiten, joten he pitivät kiinni päätöksestään koko vaihdon ajan. Kaksi haastateltavista kertoi yllättyneensä taidostaan käyttää paikallista kieltä paremmin kuin he olisivat osanneet odottaa, vaikka kummankaan kielitaito ei ollut vaihdon alussa kovin hyvä. Kielen käytön ongelmat liittyivät vastaajien mukaan enimmäkseen vieraan kielen ymmärtämiseen ja erilaisiin vuorovaikutustapoihin, joihin vastaajat eivät olleet tottuneet.

Vaihtotarinoiden kirjoittajista kolme opiskelijaa oli vaihdossa englanninkielisessä kohteessa. Loput vastaajista mainitsivat vaihtotarinaan kohdemaan kielen ja sen, että he osasivat kohdemaan kieltä jonkin verran ennen vaihtoon lähtöä, mutta muutamaa lukuun ottamatta vain harva kirjoittaja mainitsi kielen oppimisen vaihtotarinaan. Yhden vastaajan kirjoituksesta käy ilmi, että hänen motivaationsa opiskella paikallista kieltä heräsi vaihtokohteessa, sillä muut eivät puhuneet muita kieliä, ja hän pystyi näin olemaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Myös vaihtotarinoiden kirjoittajien kohdalla vuorovaikutuksen ongelmat liittyivät enimmäkseen kielen ymmärtämiseen ja oikeaoppiseen kielimuotoon.

”...Japanissa pitäis puhua tietenkin niinku eri puhetyyleilläkin eri arvossa oleville henkilöille. Sit saatto olla niinku ylikohtelias jolleki asiakaspalvelijalle ja sit se oli niinku jotenkin hämmentyny siitä että, et se sai niinku oikeesti huomiota asiakkaalta, tai että asiakas huomioi sen niinku korkeemmin ku mitä siinä hierarkiassa ois pitäny, tai sitten ku jutteli jolleki professorille, sit ku ei osannu sitä kohteliasta keiko-tyyliä ni sit jutteli niinku tällai näin...”

Haastattelu 6: Mies, 29

”...onnistumisen tunteita tuli tietysti siitä, että huomaa että hitsiläinen mä meen tänne mä en osaa puhua kieltä ees kauheen hyvin ja pystyn hoitamaan itselleni asunnon, puhelinliittymät, hoitaa laskuja, selvittää kurssiasioita ja näin, vaikka mä en välttämättä ymmärrä puoliakaan siitä mitä mulle puhutaan, et semmonen niinku onnistuminen siitä että kun haluaa selvittää niin selviää, vaikkei yhteistä kieltä olekaan...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

Kulttuurienväliset kohtaamiset ja oppiminen arjen eri tilanteissa tarjosivat vaihto-opiskelijoille aidosti monikulttuurisen ja tapahtumarikkaan oppimisympäristön. Tutkimuksen vaihto-opiskelijoiden oppimisympäristöt vaihtelivat vastaajien arjen ja

vaihtokokemusten mukaan, mutta kaikkia kuitenkin yhdisti kohtaamiset erilaisten ihmisten ja eri kulttuurien kanssa. Oppimisympäristöön ja kulttuurienvälisiin kohtaamisiin vaikutti vahvasti myös vieraan kielen käyttö vaihdon arjessa. Opiskelijavaihdon arki erosi monin tavoin vaihto-opiskelijoiden tavallisesta elämästä, sillä vaihdossa oli mahdollisuus elää rennompaa, aktiivisempaa ja epäsäännöllisempää elämää kuin Suomessa. Elämä opiskelijavaihdossa ei ollut sidottu tiettyihin velvollisuuksiin, vaihdon ongelmat tuntuivat pienemmiltä ja vapaa-aikaa tuntui olevan huomattavasti enemmän kuin kotimaassa. Opiskelijavaihdon arjen oppimisympäristöt, kulttuurienväliset kohtaamiset ja vieraan kielen käyttö olivat näin ollen hedelmällinen yhdistelmä uusien kokemusten ja uuden oppimisen mahdollistamiseksi.

7.2 Vuorovaikutustilanteet opiskelijavaihdossa

Siitä huolimatta, että vastaajien osalta valmistautuminen opiskelijavaihtoon oli vähäistä, he kokivat kuitenkin, että he omasivat kansainvälisiä taitoja ennen opiskelijavaihtoon lähtöä. Haastateltavat jakautuivat sen mukaan oliko heillä aiempia kokemuksia ulkomailla asumisesta ennen opiskelijavaihtoon lähtöä. Vastaajat, joilla oli jo aiempia kokemuksia ulkomailla asumisesta ja kansainvälisyydestä kertoivat, että he tiesivät mitä käytännön asioita tulee huomioida ulkomaille matkustaessa ja muuttaessa. Vastaajat, joilla ei ollut aiempia kokemuksia ulkomailla asumisesta puolestaan kertoivat luottaneensa ennen lähtöään siihen, että he tulevat pärjäämään opiskelijavaihdossa kielitaitonsa ja kohdemaan kulttuurin tuntemisen avulla. Useat vastaajat kertoivat, että vaihtokohde ja sen kulttuuri oli jotenkin tuttu, ja yhdellä vastaajalla oli jo valmiiksi kontakteja kohteessa. Kaksi haastateltavista mainitsi myös, että heillä oli realistinen mielikuva vaihdosta ennen lähtöä, joten he osasivat odottaa millaista arki on uudessa kulttuurissa. Suurin osa haastateltavista osasi odottaa millaista vaihdossa tulisi olemaan ja he tiesivät pärjäävänsä omalla persoonallaan. Moni kertoi myös osaavansa kohdemaan kieltä ja yksi vastaaja oli käynyt Jyväskylän yliopiston järjestämän kurssin, jossa opiskelijoita valmennettiin opiskelijavaihtoa varten.

Vaihtotarinoiden kirjoittajat eivät kertoneet yhtä tarkasti kuin haastateltavat millaisia kansainvälisiä taitoja heillä oli ennen vaihtoon lähtöä. Haastateltavien tavoin joidenkin vastaajien kirjoituksissa nousi esille kielitaito ja se, että he osasivat

kohdemaan kieltä jonkin verran ennen vaihtoon lähtöä. Vaihtotarinoissa nousi esille myös valmistautuminen kulttuurien kohtaamiseen avoimuutena, haluna oppia uutta ja kykyä vastaanottaa uusia kokemuksia ja näkökulmia. Joidenkin kirjoittajien mukaan kulttuurien kohtaamiseen oli mahdollista valmistautua ottamalla huomioon kulttuurien väliset erot ja kulttuurishokin vaihto-opiskelijan muuttaessa uuteen kulttuuriin. Kahdella vastaajista oli aiempia kokemuksia matkustamisesta ja ulkomailla asumisesta, kun taas yksi vastaajista kirjoitti, että hänellä ei ole kokemuksia erilaisista kulttuureista, eikä hän ollut koskaan aiemmin viettänyt pidempiä aikoja ulkomailla.

”...käytännön niinku matkustamiseen liittyvät asiat ja reissaamiseen liittyvät asiat ja sit niinku jotenkin ties et minkälaista se on niinku elää sitä arkee jossain muualla ku Suomessa, ei ollu sellasta niinku ruususta kuvaa siitä että mä lähen vähä ulkomaille ja elämä on vaan sellasta auringonpaistetta, vaan niinku et yhtä samaa kaupassakäyntiä ja pyykin pesuu se on niinku mis vaan.”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”Kun lähtee ulkomaille, on pakattava mukaan aimo annos avoimuutta, halua oppia uutta ja kykyä vastaanottaa uusia kokemuksia ja näkökulmia. Toisten kulttuurien piirteet ovat erilaisia kuin omamme, ja kun ollaan toisen maan maaperällä, on seurattava, millainen käyttäytyminen on maassa soveliasta.”

Vaihtotarina 6: Nainen, 25

Erityisesti haastateltavat kertoivat paljon kokemuksistaan uuden kulttuurin kohtaamisessa. Moni haastateltava totesi, että ei omannut erityisiä odotuksia tai varauksia ennen vaihtoon lähtöä. Tästä huolimatta yli puolet vastaajista kertoi odotuksistaan kulttuurien kohtaamiseen, vaihtokohteeseen ja kohteen kulttuuriin liittyen. Moni haastateltavista kertoi odottaneensa ennen vaihtoa, että kulttuurilla olisi positiivinen vaikutus opiskelijan omaan persoonaan itsenäistymisen, oppimisen ja kokemusten kautta. Joillakin vastaajilla oli stereotyyppisiä odotuksia kohdemaan paikallisista asukkaista, joista kahden kohdalla todellisuus vastasi odotuksia. Moni haastateltavista odotti myös oppivansa vaihdon aikana verkostoitumaan ja tuntemaan uusia ihmisiä ympäri maailman. Vaihdon odotettiin olevan huoleton hengähdystauko opinnoista täynnä erilaisia aktiviteetteja. Haastateltavat kertoivat vaihtelevasti odottaneensa opintojen olevan helpompia tai haastavampia kuin Suomessa. Yksi ilmoitti odottaneensa vaihdon opintoja, sillä opintoja ei voinut suorittaa Suomessa. Moni vastaajista odotti oppivansa kohdemaan kielen.

Kulttuurien kohtaaminen. Haastateltavien kokemukset kulttuurien kohtaamisesta liittyivät enimmäkseen kulttuurisiin yhtäläisyyksiin ja eroavaisuuksiin,

erilaisiin vuorovaikutustapoihin ja uusiin ihmisiin tutustumiseen. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat tulleen tietoiseksi eri kulttuurien yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista. Erilaisten kulttuurien kohtaaminen sai monet vastaajista pohtimaan myös oman kulttuurin suhdetta uusien kulttuurien tapoihin ja hyväksymään erilaiset käyttäytymistavat.

”...kyl me (vaihto-opiskelijat) aika paljon niinku vertailtiin sit semmosii kulttuurieroja myös keskenämme, niinku puhuttiin niistä ni sit se ehkä vähä aukas sellasii niinku niitä juttuja et noh miks toi tekee tollee tai ajattelee tollee ni ei niist tullu semmosii niinku kynnyksysymyksii jotenkin koskaan koska me aina jotenki saatiin palautettuu takaisin samalle aaltopituudelle ku sitte vähä yhdessä niinku ihmeteltiin niitä kulttuurieroja.”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”...ku mä löysin ne ihmiset ja vietin niiden kanssa paljon vapaa-aikaa ja kaikkee ni mun elämässäni tapahtu siellä iha hirveen suuri muutos, et sit mä löysin sieltä mun porukkani...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

Toisin kuin haastatteluissa, vaihtotarinoissa nousi esille vain hyvin vähän vaihtoon liittyviä odotuksia ja kertomuksia kulttuurien kohtaamisista. Vaihtotarinat käsittelivät sisällöltään enemmän opiskelijavaihdon aikana tapahtunutta oppimista. Joidenkin vastaajien kirjoituksissa käy kuitenkin ilmi kommunikointiin liittyviä tilanteita. Muutama vaihtotarinan kirjoittaja kertoi kommunikoimisen olleen helppoa, koska paikalliset suhtautuivat hyvin, jos vierasta kieltä ei osannut kunnolla. Kulttuurien kohdatessa kirjoittajat kertoivat oppineensa uusia asioita erilaisista kulttuureista ja näiden tavoista. Joidenkin kirjoittajien vaihtotarinoista käy ilmi, että vaihtokohteessa kulttuurien kohdatessa stereotypiat rikkoutuivat, kun paikalliset eivät vastanneet odotuksia. Erään kirjoittajan mukaan joihinkin kulttuureihin oli vaikea tutustua, koska he olivat varautuneita ja halusivat olla keskenään.

”Kulttuurierot oli hyvinkin yleinen puheenaihe. Me kaikki olimme toistemme mielestä kovinkin eksoottisia ja vertailimme toistemme maita, kieliä ja kulttuureita.”

Vaihtotarina 3: Nainen, 23

”Meillä oli tiivis porukka vaihto-opiskelijoita, jotka asui samassa rakennuksessa ja jakoivat yhteisen keittiön. Siellä tuli kokkailtua ja keskusteltua maailman menosta ja huomattua samoja asioita kuin kahvilakulttuurissakin: kavereiden kanssa istuskelu ja ”maailman parantaminen” oli mukavaa eikä kiirettä tuntunut.”

Kansainvälinen verkostoituminen. Monet haasteltavista kertoi saaneensa kansainvälisiä ystäviä muista vaihto-oppilaista, joiden kanssa he keskustelivat kulttuurien välisistä eroista. Haastateltavat kokivat myös uudet kansainväliset kontaktit, verkostoitumisen ja kansainvälistymisen tärkeimmäksi opiskelijavaihdosta saaneeksi hyödyksi. Yli puolet haastateltavista kertoi jääneensä kaipaamaan vaihdon jälkeen juuri vaihdon aikana luotuja kontakteja. Myös monessa vaihtotarinessa verrattiin haastattelujen tavoin erilaisia kulttuureita, ihmisiä ja vuorovaikutustapoja omaan kulttuuriin ja oman kulttuurin väestöön. Joidenkin kirjoittajien mukaan tiettyjen kulttuurien edustajiin oli helpompi tutustua, sillä heidän kulttuurinsa muistutti suomalaista kulttuuria. Puolet vastaajista kirjoitti, että paikalliset olivat luonteeltaan samanlaisia kuin suomalaiset ja, että paikallinen kulttuuri muistutti suomalaista kulttuuria.

Vastaajien kirjoittamista vaihtotarinoista kävi ilmi, että suurin osa vastaajista koki muihin vaihto-opiskelijoihin tutustumisen helpoksi, sillä heillä oli sama elämäntilanne. Muutama kirjoittajista kertoi myös, että suurin osa vaihtokohteen vaihto-opiskelijoista asui samassa rakennuksessa, joten tutustuminen oli todella helppoa. Kirjoittajat vastasivat viettäneensä suurimman osan vaihtoajastaan toisten vaihto-opiskelijoiden kanssa erilaisissa aktiviteeteissa. Yksi vastaajista kirjoitti kuitenkin, että vaihto-opiskelijoihin ei välttämättä tutustu automaattisesti.

”Opiskelija-asuntolassa muiden vaihtareiden yhteisö tuntui eräällä lailla turvalliselta, ja tutustuminen toisiin oli helpompaa.”

Vaihtotarina 1: Nainen, 27

”Siinä tuli sitten hengailtua lähinnä muiden vaihto-opiskelijoiden kanssa. Heidän kanssaan meidät oli sosiaalistettu – me olimme käyneet saman orientaation, saman welcome –viikon, me asuimme yhdessä, me olimme kaikki samassa liemessä, ja koska meillä ei ollut perheitä, valmiita kaveriporukoita tai muita sellaisia siteitä, niin me olimme aina vapaita lähtemään joka paikkaan.”

Vaihtotarina 3: Nainen, 23

Sen sijaan kohdemaan paikalliseen väestöön tutustuminen oli vastaajien mukaan kiinni heidän omasta aktiivisuudesta ja halusta tutustua paikallisiin. Kolme haastateltavaa oli valinnut tietoisesti vaihtoajan asumismuodon sen mukaan, että heillä olisi mahdollisuus tutustua paikallisiin helposti. Kaksi haastateltavista ei ollut tutustunut paikallisiin ollenkaan, eivätkä he olleet itse pyrkineet aktiivisesti tutustumaan paikallisiin. Puolet

vaihtotarinoiden vastaajista kirjoitti, että he eivät tutustuneet paikallisiin lähinnä siksi, että paikalliset itse eivät olleet halukkaita tutustumaan vaihto-opiskelijoihin. Muut vaihto-opiskelijat olivat sen sijaan halukkaita tutustumaan uusiin ihmisiin ja viettämään aikaa muiden vaihto-opiskelijoiden seurassa. Joidenkin vaihtotarinoissa kävi myös ilmi, että paikalliset eivät asuneet samoissa asuntoloissa vaihto-opiskelijoiden kanssa. Oman aktiivisuuden merkitys paikallisiin tutustua nousee esiin myös vaihtotarinoissa; muutama vaihtotarinan kirjoittaja vastasi pyrkineensä tutustumaan aktiivisesti paikallisiin ja paikalliseen kulttuuriin, kun taas kaksi vastaajaa kirjoitti, että he eivät tutustuneet paikallisiin, koska eivät yrittäneet tutustua heihin aktiivisesti. Muutama vastaajista kirjoitti tutustuneensa paikalliseen kulttuuriin tutun paikallisen avulla. Kaksi vastaajaa puolestaan kirjoitti, että vaihtoyliopistossa oli järjestetty tilaisuuksia, joissa paikallisten opiskelijoiden ja vaihto-opiskelijoiden oli mahdollista kohdata ja tutustua.

”...mie en hirveesti niinku tutustunu tai ystäväystyny irlantilaisten kanssa, mikä on varmaan aika yleistä vaihdossa, ettei iha hirveesti niitten paikallisten kanssa, ellei jotenki tosi aktiivisesti sitte lähe niinku tutustumaan niihin...”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”...mä halusin tutustua siihen kulttuuriin, se oli tärkeä juttu kanssa, ja sitten semmonen iha arkipäiväelämä, että nähdä mitä on paikallisten, tavallisten virolaisten ihmisten elämä, ei niinku sitä että, minkälaiseksi se näyttää vaihto-opiskelijan silmin, vaan halusin päästä mahdollisimman pitkälle siinä arkipäivään paikallisten ihmisten elämään ja kulttuuriin....”

Haastattelu 7: Mies, 49

Vuorovaikutuksen onnistuminen. Kirjoittajien vaihtotarinoista käy ilmi, että he pystyivät vaikuttamaan vuorovaikutuksen onnistumiseen opiskelijavaihdossa avoimella luonteella ja kohteliaalla käytöksellä. Kahdella vastaajalla oli ennako-oletuksena ennen opiskelijavaihtoon lähtöä, että vaihdossa on ihmisiä monista eri kulttuureista ja taustoista, ja tämän takia he ovat suvaitsevaisia ja suhtautuvat erilaisuuksiin uteliaasti ja tuomitsematta. Joidenkin vastaajien mukaan ulkomailta opiskellessa on tärkeää osata puhua paikallista kieltä. Kielitaidolla koettiin olevan suuri merkitys vuorovaikutuksen onnistumisessa ja varsinkin paikallisen kielen puhuminen auttoi kommunikoimaan ja rikkomaan jään paikallisten kanssa. Vaihtotarinoiden kirjoittajien mukaan paikallisen kielen käytön takia vaihto-opiskelijan on mahdollista ymmärtää muita paremmin ja saada mitä todennäköisimmin ystävällistä kohtelua osakseen.

Vuorovaikutuksen onnistumiseen vaikutti myös erilaiset vuorovaikutustavat ja niiden huomioiminen kommunikoinnissa. Vastajien mukaan uudessa maassa tulee muistaa tarkkailla millainen käytös on soveliasta ja käyttää kaikkia aisteja, jotta selviää tilanteissa, joissa ei ymmärrä toista vieraan kielen takia. Kahdessa vaihtotarinnassa mainitaan, että kansainvälisessä ympäristössä tarvitaan ymmärrystä omasta kulttuurista suhteessa muihin ja kykyä käyttää tätä ymmärrystä hyödyksi vuorovaikutustilanteissa. Myös vaihtotarinoista löytyi maininta kyvystä nähdä ihmiset ihmisinä, eikä tietyn kansalaisuuden edustajina. Kirjoittajien mukaan opiskelijavaihdossa täytyy myös hyväksyä kulttuurienväliset eroavaisuudet ja toimia itse omana itsenään.

”...kaikki on aika tietosia varsinkin kansainvälisessä porukassa siitä että me ollaan kaikki erilaisia, ni ei kukaan lähe tuomitsemaan jos joku käyttäytyy erilailla...”

Haastattelu 1: Nainen, 24

”...se on kyllä yllättävää et varsin vähäisellä kielitaidolla pystyy pärjäämään kyllä varsin hyvin...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

Vuorovaikutuksen vaikeudet. Haastateltavien mukaan vaikeudet kommunikoinnissa liittyivät kulttuurien välisiin erilaisiin vuorovaikutustapoihin, kuten erilaiseen verbaaliin ja nonverbaaliin kommunikointiin ja oikeaoppiseen kielimuotoon. Erilaisten vuorovaikutustapojen tiedostaminen ja oma aktiivisuus painottuivat myös haastateltavien kertoessa kulttuurien kohtaamisesta. Kaksi haastateltavista kertoi, että he ovat mahdollisesti olleet tietämättömiä tekemistään virheistä ollessaan vuorovaikutuksessa toisen kulttuurin edustajan kanssa. Puolet haastateltavista kertoi erilaisista vaihdon aikana tapahtuneista konflikteista. Konfliktit ja vaikeudet liittyivät pääosin erilaisten kulttuurien kohtaamiseen, kulttuurien vuorovaikutustapojen erilaisuudesta johtuviin yhteenottoihin ja vaihdon aikana tapahtuneisiin käytännön ongelmiin, kuten asunnon hankkimiseen. Loput haastateltavista kertoi, että heillä ei ollut ongelmia tai konflikteja vaihdossa, tai että vaihdon aikana saattoi olla konflikteja, mutta he eivät muistaneet sellaisia tapauksia. Vaihtotarinoiden kirjoittajista noin puolet kirjoitti kulttuurien kohtaamisesta tapahtuneista konflikteista. Suurin osa konflikteista oli seurausta kulttuurisista eroavaisuuksista johtuvista erilaisista vuorovaikutustavoista.

”...tuli aika paljon kaikkii kielimokia, ettei ymmärtäny, ja sitte sanoo jotain väärää tai sopimatonta, ettei muistanu teitillä oikeita henkilöitä ja

sieltä tuli konflikteja...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

”Meitä suomalaisia ei välttämättä haittaa, jos välillä siemaistaan kahvia yhtä aikaa ja seurataan esimerkiksi muita kahvilassa istuvia antaen hiljaisuuden venähtää jopa minuutiksi. Tämä huomio konkretisoitui vaihdon aikana, kun eräs amerikkalainen opiskelija kommentoi kirjaimellisesti kahden sekunnin hiljaisuutta sanoin: 'Awkward silence'.”

Vaihtotarina 6: Nainen, 25

Kuten aiemmin on jo todettu, vaihto-opiskelijoiden arki täyttyi kulttuurienvälisistä kohtaamisista. Näiden johdosta opiskelijavaihdossa tapahtui paljon kansainvälistä verkostoitumista, kun vastaajat tutustuivat muihin vaihto-opiskelijoihin ja paikallisiin asukkaisiin. Vastaajat keskustelivat uusien kontaktiensa kanssa kulttuurien välisistä eroista, joten vaihdossa korostui erityisesti pyrkimys vuorovaikutuksen onnistumiseen ja erilaisten konfliktien välttämiseen. Opiskelijavaihdon arki ja sen kulttuurienväliset kohtaamiset olivat näin ollen vaihto-opiskelijalle erityisesti vuorovaikutustaitojen oppimisen kannalta erinomainen oppimisympäristö. Arkipäivän tilanteissa opiskelijat joutuivat harjoittelemaan kansainvälisessä ympäristössä tarvittavia vuorovaikutustaitoja ja samalla he pystyivät keräämään käytännön kokemuksia onnistumisten ja epäonnistumisten kautta.

8 OPPIMINEN OPISKELIJAVAIHDOS

Tulosten toisessa luvussa tarkastelun kohteena on vastaajien kokemukset opiskelijavaihdossa tapahtuvasta informaalista oppimisesta. Tuloksia pohjustetaan selvittämällä aluksi vaihtoon lähteneiden opiskelijoiden asettamia tavoitteita opiskelijavaihdolle. Tämän jälkeen siirrytään jaottelemaan opiskelijavaihdon aikana tapahtunutta oppimista. Luvussa perehdytään ensin siihen mitä tietoa ja millaisia taitoja vaihto-opiskelijat ovat oppineet erilaisista ihmisistä ja kulttuureista sekä kulttuurien välisistä eroista. Tämän jälkeen käsitellään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tapahtuvaa oppimista, joissa vaaditaan niin sosiaalisia taitoja, vuorovaikutustaitoja kuin kielitaitoa. Lopuksi keskitytään opiskelijavaihdon aikana tapahtuvaan henkiseen kasvuun ja vaihto-opiskelijan henkilökohtaisten piirteiden kehittymiseen.

8.1 Vaihto-opiskelijoiden tavoitteet vaihtojaksolle

Vaihto-opiskelijoilla ei ollut yhtä yksittäistä syytä tai tavoitetta opiskelijavaihdolleen, vaan heillä oli monia erilaisia motiiveja vaihdon suhteen. Tutkimukseen osallistuneet kertoivat haastatteluissa ja vaihtotarinoissa monia erilaisia syitä miksi he lähtivät opiskelijavaihtoon, mutta tärkein syy lähes jokaisen vastaajan kohdalla oli kiinnostus kansainvälisyyttä kohtaan. Moni haastateltavista kertoi, että he olivat aina halunneet lähteä vaihtoon, joten opiskelijavaihto on ollut itsestänselvyys. Useat vastasivat myös, että vaihto on opiskelijoille annettu mahdollisuus, joka täytyy käyttää. Haastateltavien mukaan vaihtoon on myös helppo lähteä ja apurahojen takia se on taloudellisesti mahdollista. Monen haastateltavan kohdalla elämäntilanne salli vaihdon ja joidenkin kohdalla opintojen päättymisen takia vaihtoon tuli lähteä nyt tai ei koskaan. Moni mainitsi myös vaihdosta saadut hyödyt, kuten matkustamisen, uudet kontaktit ja ulkomailla tehtävien opintojen tuomat akateemiset hyödyt. Muutama vastasi vaihdon kiinnostaneen kohdemaan ja sen kulttuurin takia. Monille haastateltaville kielen oppiminen ja uudet kokemukset olivat syy lähteä vaihtoon. Vastaajista kaksi toivoi vaihdosta vaihtelua elämään. Muutama kertoi myös toivoneensa tutkintoon ulkomaisia

opintoja.

”...emmä oikeestaan koskaan niinku miettiny sitä niinku toisippäin et en lähtis vaihtoon et se oli vähä semmonen itsestäänselvyys että jossain vaihees lähtee.”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”...mä aattelin et tää on hieno mahdollisuus, jonka mä haluan hyödyntää...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

Vaihtotarinoiden vastaajat kirjoittivat lähteneensä opiskelijavaihtoon lähes samoista syistä kuin haastattelujen vastaajat. Moni vastaajista kirjoitti, että muiden maiden kulttuurit ja elämäntyylit kiinnostivat ja tärkein syy lähteä vaihtoon oli kiinnostus kohdemaata ja erilaisia kulttuureja kohtaan. Kirjoittajien vastauksissa kävi myös ilmi, että moni heistä halusi vaihdon kautta kokea vieraassa kulttuurissa asumisen, tutustua uusiin ihmisiin ja kerätä lisää elämäkokemuksia ja uusia näkemyksiä. Vaihtoon lähtö nähtiin luonnekysymyksenä ja kiinnostuksena kansainvälisyyttä kohtaan.

Haastateltavien tavoin myös noin puolet vaihtotarinoiden vastaajista kirjoitti halustaan parantaa kielitaitoa oppimalla kohdemaan kielen. Joissakin vaihtotarinoissa kävi ilmi, että vaihto oli irtiotto senhetkiseen elämäntilanteeseen, jonka kautta oli mahdollista saada lisää aikaa opinnoille ja opintojen valmistumiselle. Joillekin vastaajista vaihtoon lähtö oli itsestäänselvyys. Vaihto nähtiin myös mahdollisuutena, jota ei kannata jättää käyttämättä. Parissa vaihtotarinnassa mainittiin myös halu matkustaa ja yksi kirjoitti lähteneensä, koska hän halusi opiskella opintoja, joita kotiyliopistossa ei voinut opiskella. Näiden yleisempien syiden lisäksi kirjoitelmissa nousi useita yksittäisiä syitä lähteä opiskelijavaihtoon, esimerkiksi vaihdon kohdemaata ja sen kulttuuri koettiin sopeutumisen kannalta helppona. Lisäksi vaihto antoi opiskelijalle mahdollisuuden lähteä ulkomaille jonkun muun rahoilla, kokeilla omia rajoja ja selvittää miten tämä tulisi toimeen yksin ilman verkostoja sekä saada kansainvälisestä kokemuksesta merkintä ansioluetteloon.

”Ajattelin, että opiskelijavaihto voisi olla minulle koko loppuelämän kannalta ikimuistoinen kokemus, eikä sitä mahdollisuutta kannattaisi jättää käyttämättä.”

Vaihtotarina 1: Nainen, 27

”Suurin syy oli, että halusin kansainvälistyä, saada kokemuksen vieraassa kulttuurissa elämisestä ja tutustua muunmaalaisiin opiskelijoihin. Lisäksi halusin kartuttaa kielitaitoani ja matkustella.”

Vaihtotarina 8: Nainen, 23

Yhdellä haastateltavista oli muista vastaajista huomattavasti poikkeavampi motiivi opiskelijavaihdolle. Haastateltava kertoi, että hänellä oli hyvin selkeä tavoite, kun hän lähti opiskelijavaihtoon. Vanhempana opiskelijana vastaaja koki nähneensä tarpeeksi opiskelijaelämää, joten hän halusi vaihdolta eri asioita. Vaihtokohde oli hyvin tarkoituksenmukaisesti valittu kohde, sillä se oli jo valmiiksi tuttu ja hänellä oli siellä valmiita kontakteja. Vastaaja halusi suorittaa vaihtokohteessa opintoihin liittyvän harjoittelun ja oppia paikallisen kielen hyvin. Vastaaja oli opiskellut vaihtokohteen kieli- ja kulttuurihistoriaa ja hän lähti opiskelijavaihtoon oppimaan lisää. Vaihdon tavoitteena oli kokea vaihto paikallisena, elää ”maassa maan tavalla”, tutustua paikalliseen kulttuuriin ja paikallisten elämään ja pärjätä paikallisella kielellä. Haastateltavan mukaan kielen oppimisen kannalta oleellisinta oli muuttaa opiskelijoiden soluasuntolasta asumaan paikallisten kanssa. Vaihdon tavoitteena oli kerätä tietoa, jota haastateltavan olisi mahdollista hyödyntää tulevaisuudessa työelämässä. Haastateltava kertoi päässeensä tavoitteeseensa ja oppineensa paikallisen kielen. Näiden lisäksi vaihtokokemukset ja uudet kontaktit vaihtokohteessa olivat työllistäneet vastaajan.

”...mä ajattelin sillä tavalla että menet sinne, jotta voit tehdä opetusharjoittelun siellä ja lähin sillä asenteella että eletään niinku maassa maan tavalla, elikkä ajatuksena että siellä pitää selvitä paikallisella kielellä, että en puhu sanaakaan englantia, siellä, vaihtokohteessa, iha näin se oikeestaan sitten meni.”

Haastattelu 7: Mies, 49

Vaihto-opiskelijoilla oli monia erilaisia motiiveja vaihdon suhteen, mutta tärkein syy lähteä opiskelijavaihtoon lähes jokaisen vastaajan kohdalla oli kiinnostus kansainvälisyyttä ja erilaisia kulttuureja kohtaan. Moni vaihto-opiskelija kertoi aina halunneensa lähteä vaihtoon, joten opiskelijavaihto oli enemmänkin itsestänselvyys kuin vastaajan elämää koskeva vaikea päätös. Kansainvälisyyden lisäksi opiskelijavaihdossa houkutteli vaihdosta saadut hyödyt, kuten matkustaminen, uudet kontaktit ja ulkomailla suoritettavien opintojen tuomat akateemiset hyödyt. Vastaajien mukaan vaihtoon oli myös helppo lähteä, sillä apurahojen takia se oli taloudellisesti mahdollista. Vaihto-opiskelijoiden motiivit ja into lähteä opiskelijavaihtoon oli tärkeä lähtökohta vaihdossa tapahtuvan informaalin oppimisen kannalta. Kiinnostus muita kulttuureita, kansainvälisyyttä ja uusia ihmisiä kohtaan, sekä avoimuus uusille kokemuksille, näkemyksille ja uuden oppimiselle tarkoitti sitä, että vastaajat olivat valmiita keräämään vaihtonsa aikana huomattava määrä informaalia oppimista.

8.2 Kulttuurien välinen tieto ja taito opiskelijavaihdossa

Opiskelijavaihdossa korostuu tutustuminen kohdemaan ja muiden maiden kulttuureihin ja näin ollen vaihdossa opitaan uutta erityisesti erilaisista kulttuureista ja erilaisista ihmisistä. Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että vastaajat olivat oppineet opiskelijavaihdon aikana paljon erilaisista kulttuureista ja erilaisuudesta. Kulttuurien kohdatessa moni vastaajista kertoi myös tulleen tietoisemmaksi erilaisista, uusista perspektiiveistä. Haastatteluissa kävi ilmi, että vaihto-opiskelijat oppivat huomioimaan sen, että ihmiset kasvavat eri kulttuureissa, joten vieraista kulttuureista tulevilla on täysin erilaiset lähtökohdat ajatella kuin itsellä. Muutama haastateltavista koki, että toisten näkökulmien erilaisuuden ymmärtäminen ja huomioiminen on työelämän kannalta tärkeitä taitoja. Myös moni vaihtotarinan kirjoittaneista vastasi saaneensa laajempaa perspektiiviä ja oppineensa monikulttuurisista tilanteista katselemaan asioita useasta eri suunnasta.

”...mä sitten kohtasin aika lailla erilaisia ihmisiä aina nyt, erittäin konservatiivisista mormoniopiskelijoista niinkun Yhdysvaltain armeijan sotilaisiin jotka oli niinku vastikään lähdössä Afganistaniin...tää perspektiivi ja näkökulmien moninaisuus oli semmonen asia jonka mä ite ainakin koen erittäin kasvattavana.”

Haastattelu 3: Mies, 25

”...tietenkin varmaan rikkoutu moni semmonen ennakkoluulo ja stereotypia...”

Haastattelu 6: Mies, 29

Vaihdon aikana opiskelijat vertasivat uusia kulttuureja omaan kulttuuriinsa ja, kuten yhdestä vaihtotarinnasta käy ilmi, oman kulttuurin itsestäänselvyyksiä ei voi selittää, jos ei peilaa niitä muiden kulttuureihin. Vastaajat kertoivat myös oppineensa tietoa uusista kulttuureista; niin yksittäisistä kulttuureista kuin monikulttuurisista yhteisöistä. Haastateltavien mukaan vaihdossa opitaan erilaisten kulttuurien tavoista, perinteistä ja arvoista, sekä kulttuurien välisistä eroista. Muutama haastatteluun vastannut kertoi myös oppineensa miten uudessa kulttuurissa tulee käyttäytyä, jotta tulee ymmärretyksi ja oppii niin sanotusti ”vaihtokohteen tavoille”. Erilaisten kulttuurien lisäksi haastateltavat kertoivat oppineensa erilaisista ihmisistä ja uusien suhteiden luomisesta. Vastaajien mukaan vaihdossa opitaan tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta ja erilaisia toimintatapoja. Kaksi

haastateltavista kertoi huomanneensa yleisinhimillisyyden kaikissa ihmisiä ja oppineensa, että ihmiset ovat loppujen lopuksi samanlaisia ja yhteinen ihmisyyden takaa sen, että erilaisten ihmisten on mahdollista tulla toimeen. Yksi vastaajista kertoi myös oppineensa paljon paikallisista ihmisistä. Myös yksi vaihtoraportin kirjoittajista huomasi, että erilaisista kulttuureista, näkemyksistä ja tavoista huolimatta ihmiset tulee kohdata ihmisinä, joten tarvitaan kykyä nähdä ihmiset ihmisinä eikä tietyn kansalaisuuksien edustajina.

”...oppii niinku sen että ihmiset tulee niinku eri lähtökohdista ja niillä on jotenki täysin erilaiset lähtökohdat ajatella asioita ja ne pitää erilaisia asioita tärkeinä, ja arvostaa erilaisia asioita...”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”...mä opin aika paljon sitten uudesta kulttuurista, niin yksittäistä kulttuureista kuin sitten, kuin sitten semmosista yhteisöistä joissa sit, joissa onki monta kulttuuria jatkuvasti vuorovaikuttaa keskenään...”

Haastattelu 3: Mies, 25

Moni vaihtotarinan kirjoittaneista vastasi huomanneensa, että kohdemaan paikalliset olivat yllättävän samanlaisia kuin suomalaiset. He kirjoittivat myös, että paikallinen kulttuuri ja tapa elää eivät eronneet paljoa suomalaisesta elämäntavasta. Kaikissa vaihtotarinoissa kävi ilmi, että kirjoittajat olivat oppineet vaihdon aikana erilaisista kulttuureista ja ihmisistä. Kirjoittajien mukaan vaihdossa oli mahdollista kohdata vieraita kulttuureja lähes päivittäin, joten heidän oli helppo oppia tietoa erilaisista kulttuureista. Muutama kirjoittaja kertoi oppineensa ymmärtämään muita tapoja elää ja toimia.

Myös moni vaihtotarinan kirjoittaja kertoi oppineensa tuntemaan omaa ja toisten kulttuuria ja huomanneensa yhtäläisyyksiä kulttuurien välillä. Näin ollen vaihdossa opitaan niin omasta kuin muiden kulttuureista. Yli puolet vastaajista kirjoitti oppineensa myös kohdemaan kulttuurista. Kohdemaasta opittiin niin positiivisia kuin negatiivisia asioita, samalla kun niitä verrattiin omaan kulttuuriin. Monien haastateltavien vastauksissa kävi myös ilmi, että samalla kun opiskelijavaihdossa vietetään aikaa erilaisten ihmisten ja uusien kulttuurien parissa, niin moni ennakkoluulo ja stereotypia rikkoutuu. Yksi haastateltava vastasi myös, että stereotypioilla voi olla positiiviset vaikutukset kulttuurin ja eksotiikan kokemisessa. Yksi vaihtotarinaan vastaajista kirjoitti oppineensa kyseenalaistamaan stereotypioita.

”...oppi tuntemaan paitsi toisten niin myöskin omaa kulttuuriaan – kyseenalaistamaan itsestään selvyyksiä, katselemaan asioita toiseltakin kantilta, ja ehkä tärkeimpänä, oppi selittämään itsestään selvyyksiä.”

Vaihtotarina 3: Nainen, 23

”Opin laajemminkin ajatellen kansainvälisestä viestinnästä paljon – paljon sellaista, mitä on vaikeaa laittaa sanoiksi. On helpompi ymmärtää muita ja suvaita erilaisia tapoja käyttää aikaansa ja elää elämäänsä.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Vaihto-opiskelijoilla oli vaihdon aikana mahdollisuus kohdata vieraita kulttuureja lähes päivittäin, joten opiskelijoiden oli myös helppo oppia erilaisista kulttuureista. Opiskelijavaihdossa opiskelijat tutustuivat kohdemaan ja muiden maiden kulttuureihin ja näin ollen vaihdossa opittiin erityisesti erilaisista kulttuureista ja erilaisista ihmisistä sekä kulttuurien välisistä eroista. Kulttuurien kohdatessa opiskelijat tulivat tietoisemmaksi erilaisista, uusista perspektiiveistä ja vertasivat uusia kulttuureja omaan kulttuuriinsa, jolloin he tulivat tietoisemmaksi myös oman kulttuurinsa itsestäänselvyyksistä. Kulttuurien kohdatessa opiskelijat oppivat myös tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa sekä ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta ja erilaisia toimintatapoja. Uusien näkökulmien ymmärtäminen ja vieraisiin kulttuureihin tutustuminen sekä uuden kulttuurienvälisen tiedon ja taidon oppiminen olivat olennaisia erityisesti vaihdon arjen sujumisen ja kansainvälisten kohtaamisten onnistumisen kannalta. Samalla nämä loivat pohjaa kansainvälisten taitojen ja erityisesti kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiselle.

8.3 Oppiminen vuorovaikutustilanteissa

Vastaajien mukaan kulttuurien välisten erojen lisäksi oppimista tapahtui opiskelijavaihdon aikana erityisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa oli läsnä erilaisten kulttuurien ja, näin ollen, erilaisten vuorovaikutustapojen edustajia. Yli puolet haastateltavista kertoi oppineensa opiskelijavaihdon vuorovaikutustilanteissa sosiaalisia taitoja, kuten avoimuutta ja erilaisten ihmisten kohtaamista. Moni haastateltavista kertoi oppineensa olemaan rohkeammin kontaktissa tuntemattomien ihmisten kanssa ja että kynnys on madaltunut kohdata uusia ihmisiä. Muutama vaihtotarinan vastaaja kirjoitti oppineensa vaihdon aikana sosiaalisia taitoja, kuten saavuttamaan toisten luottamus,

uteliaisuutta ja avoimuutta, lähimmäisestä välittämistä ja henkilökohtaisia taitoja. Opiskelijavaihdossa oli päivittäin paljon aitoja tilanteita vieraiden ihmisten kanssa ja muutama kirjoitti oppineensa verkostoitumaan, tutustumaan uusiin ihmisiin ja luomaan sosiaalisia verkostoja.

”...mä just sain hyviä ystäviä sieltä, mikä on ollu musta tosi niinku tärkeitä ja että on kuitenkin niinku avautunu mahdollisuuksia sitten niinku myös jatkossa jotenkin kansainvälistyä ja tutustuu sit uusiin kulttuureihin niinku vieraillemalla niitten kavereitten luona ja toisinpäin.”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”Vaihdossa oli paljon aitoja tilanteita vieraiden kanssa: lähes joka päivä oli jotakin uutta menemistä ja tekemistä sekä sosiaalista kanssakäymistä vieraiden ihmisten kanssa. Oppi, millaisia sosiaalisia taitoja (puhetta, ilmeistä ja eleitä) tarvitsee toisen ihmisen luottamuksen saavuttamiseen sekä siihen, että pystyy osallistumaan vaihto-opiskelijoiden luomaan ns. väliaikaiseen sosiaaliseen yhteisöön.”

Vaihtotarina 7: Nainen, 26

Vuorovaikutustaidot. Sosiaalisten taitojen lisäksi haastateltavat kertoivat oppineensa opiskelijavaihdon aikana erilaisia vuorovaikutustaitoja, kuten joustavuutta, kansainvälistä viestintää ja nonverbaalia kommunikaatiota. Haastateltavien kertomuksista käy ilmi, että vuorovaikutustaitojen oppiminen liittyi vahvasti konfliktien välttämiseen, vuorovaikutustilanteen onnistumiseen ja oman ymmärrettävyyden lisäämiseen. Vuorovaikutustaitojen lisäksi vaihdossa opittiin kulttuurien välisistä eroista erilaisten vuorovaikutustapojen välillä. Kaksi haastateltavista kertoi, että he eivät kokeneet, että tiettyjä ihmisryhmiä varten olisi tarvinnut erityisiä vuorovaikutustaitoja, vaan samalla maalaisjärjellä ja kohteliaalla käytöksellä oli mahdollista toimia kaikkien ihmisten parissa.

Osa haastateltavista kuvaili oppimaansa vuorovaikutustilanteissa tapahtuvien virheiden ja epäselvyyksien sietämiseksi sekä sinnikkyudeksi selvittää epäselvät tilanteet. Noin puolet haastateltavista kertoi esimerkiksi oppineensa olemaan kärsivällisempi jos toinen ei ymmärtänyt vieraan kielen takia ja jaksaneensa selvittää tilannetta niin, että molemmat osapuolet pääsivät yhteisymmärrykseen. He kertoivat myös oppineensa sietämään virheitä kielen käyttämisessä ja hyödyntämään kaikkia mahdollisia keinoja, jotta saivat itsensä ilmaistua sekä huomanneensa, että he pärjäävät kommunikointitilanteissa ilman erityistä suunnittelua. Myös moni vaihtotarinan vastaaja kirjoitti oppineensa paljon kansainvälisestä viestinnästä ja tutustumaan uusiin ihmisiin

kansainvälisessä ympäristössä. He kirjoittivat oppineensa kommunikoidaan ja kohtaamaan uusia ihmisiä, sekä viestimään vieraalla kielellä. Kaksi vastaajista kirjoitti oppineensa käyttämään kaikkia aisteja onnistuneen vuorovaikutuksen tueksi ja elämään osittaisen ymmärryksen varassa.

”...piti olla vaan sinnikäs ja tota käyttää kaikkia mahdollisia keinoja että sai itensä ilmaistua...”

Haastattelu 7: Mies, 49

”Rohkaistuin tekemään virheitä, puhumaan jatkuvasti väärin ja tulemaan silti toimeen. Italialaiset suhtautuvat hyvin niihin, jotka eivät osaa täysin oikein. Useimmat yrittävät ymmärtää parhaansa mukaan, koska muuta yhteistä kieltä ei ole.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Vieras kieli. Opiskelijavaihdossa uusi kieli on läsnä koko ajan ja sen käyttöä on mahdotonta välttää. Lähes kaikki haastateltavat kokivat, että heidän taitonsa ja valmiutensa käyttää paikallista kieltä parani opiskelijavaihdon aikana. Yksi vastaajista ei maininnut kielitaitoa kertoessaan oppimastaan. Vaihdon alkuvaihe koettiin vaikeimmaksi vaiheeksi kielen oppimisessa, mutta vastaajien mukaan alun vaikeuksien jälkeen uuteen kieleen kuitenkin tottui ja sen käyttö helpottui. Kaksi haastateltavaa oli valinnut vaihtokohteen ja asumismuodon niin, että kielen oppiminen olisi mahdollisimman tehokasta ja he kokivat oppineensa kielen hyvin vaihdon aikana. Haastateltavien tavoin lähes kaikki vaihtoraportin kirjoittajat vastasivat, että heidän kielitaitonsa parani opiskelijavaihdon aikana. Myös he kokivat saaneensa lisää varmuutta käyttää vierasta kieltä. Kaksi kirjoitti myös oppineensa miten tärkeää paikallisen kielen käyttö on vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta.

”...mä oletin et... tuun täydellisen kielitaidon kanssa sieltä takasi, enemminki ehkä opin sitä semmosta virheitte sietämistä ja sitä semmosta, et ei tarvii suunnitella jotain vaikka kommunikaatiotilanteita ennalta vaan että siinä vois sitten soveltaa ja et ei oo paha jos puhuu väärin tai ei oo paha jos ei ymmärrä jotain...”

Haastattelu 1: Nainen, 24

”Opin päättelemään merkityksiä tilanteissa, joissa sanat eivät kertoneet paljon. Silloin täytyi käyttää aivojaan ja kaikkia aistejaan, jotta ymmärrysongelmasta päästiin yli.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Uudet käytännöt. Opiskelijavaihdossa opitaan myös, että asiat voi tehdä monella tavalla ja lopputulos on kuitenkin sama. Haastatteluissa kävi ilmi, että opiskelijavaihdossa opittiin uusia käytäntöjä toimia, kun erilaiset tilanteet eivät menneet niin kuin kotimaassa on ollut tapana. Muutaman haastateltavan mukaan he olivat kerryttäneet opiskelijavaihdossa vuorovaikutustaitojen lisäksi työelämässä tarvittavia taitoja. Myös kaksi vaihtotarinan kirjoittajaa kertoi oppineensa opiskelijavaihdossa työelämän kannalta olennaisia ammatillisia taitoja. Kirjoittajien mukaan kansainväliset kokemukset ovat valmistaneet heitä tulevaisuuden uraa varten, joten opiskelijavaihdosta on ollut tai tulee olemaan apua työnsaannissa. Vaihdon aikana opitut ammatilliset taidot koettiin näin ollen olevan hyödyksi myöhemmin työelämässä.

”...oikeesti uskaltautuu katsomaan että asiat menee ihan hyvin vaikka se matka tapahtuu eri tavalla, jos se lopputulos on silti ihan yhtä hyvä tai jos ehkä jopa mielenkiintoisempi...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

”...mulle on ollu hyötyä sillä tavalla et se on periaatteessa työllistänyt mut, eli tota, en tekis sitä työtä nyten jos en ois ollu opiskelijavaihdossa, sitten niinku opiskelijavaihdon aikana syntyneet kontaktit mitä sillo syntyi ni niitä oon voinu myöhemmin syventää ja ystävystyy, on pystynyt hyödyntämään niitä ja mikä on ollu myöskin työpaikkaa hakiessa se ratkaseva tekijä minkä takia on työllistynyt siihen työhön mitä nyt teen...”

Haastattelu 7: Mies, 49

Vaihto-opiskelijoiden mukaan he oppivat opiskelijavaihdon aikana erityisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa oli läsnä erilaisten kulttuurien ja erilaisten vuorovaikutustapojen edustajia. Vuorovaikutustilanteissa opiskelijat oppivat sosiaalisia taitoja, kuten avoimuutta olla rohkeammin kontaktissa tuntemattomien ihmisten kanssa, jolloin kynnyks kohdata uusia ihmisiä madaltui. Sosiaalisten taitojen lisäksi opiskelijavaihdossa opittiin vuorovaikutustaitoja, kuten joustavuutta, kansainvälistä viestintää ja nonverbaalia kommunikaatiota, sekä ymmärtämään kulttuurien välisiä eroja erilaisten vuorovaikutustapojen välillä. Opiskelijat kokivat myös, että opiskelijavaihdon aikana heidän taitonsa ja valmiutensa käyttää paikallista kieltä paranivat. Vuorovaikutustaitojen oppiminen liittyi vahvasti vuorovaikutustilanteen onnistumiseen, konfliktien välttämiseen ja oman ymmärrettävyyden lisäämiseen. Ulkomailta suoritettu kansainvälinen opiskelijavaihto, sen aikana tapahtuva informaali oppiminen ja kulttuurienväliset kohtaamiset tukivat erilaisten vuorovaikutustilanteissa vaadittujen kompetenssien ja näin ollen myös vaihto-opiskelijoiden kulttuurienvälisen

kompetenssin kehittymistä.

8.4 Henkinen kasvu opiskelijavaihdon aikana

Kaikki haasteltavat kertoivat vaihdossa tapahtuvasta henkisestä kasvusta. Kasvua tapahtui hyvin monella eri alueella; moni kertoi itsenäistyneensä ja oppineensa kärsivällisyyttä, avoimuutta liikkua pois omalta mukavuusalueeltaan ja elämänasennetta, jonka katsottiin kantavan vielä vaihdon jälkeen. Moni vastaajista kertoi oppineensa erityisesti itsestään. Suurin osa haastateltavista kertoi huomanneensa pärjäävänsä yksin uudessa kulttuurissa ja oppineensa, että asioilla on tapana järjestyä ja, että kaikesta selviää. Vaihtojakso oli monelle haastateltavalle selviytymiskokemus, mikä merkitsi samalla itseluottamuksen ja itsevarmuuden kasvua. Vastaajat kertoivat myös oppineensa sietämään epävarmuutta, jonka uusi elämäntilanne ja vieras kulttuuri toivat mukanaan, ja virheitä, joita tapahtui erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja vierasta kieltä käyttäessä. Kaksi haastateltavista kertoi huomanneensa omat voimavaransa erityisesti vieraan kielen käyttöä vaativissa tilanteissa. Yksi vastaajista kertoi oppineensa asettamaan itsensä toisen henkilön asemaan ja saaneensa lisää ymmärrystä erilaisia ihmisiä kohtaan, minkä hän koki erittäin hyödyllisenä oppimiskokemuksena nykyisen työnsä kannalta.

”...kaikista suurimmat esteet löytyy aina sieltä oman päään sisältä et mun mielestä se on kuitenkin tollanen matka oman päään sisään kun lähtee jonneki mikä on oman mukavuusalueen tai sellasen turvallisuusalueen ulkopuolella...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

”...opetusharjoittelun jälkeen jäi semmonen tilanne että mikä tahansa opetustyö sen jälkeen ku oot vieraalla kielellä pystyny opettamaan kuus viikkoa ni sen jälkeen pystyt suomenkielellä opettamaan mitä tahansa, et se oli tosi vahva kokemus...”

Haastattelu 7: Mies, 49

Myös vaihtotarinoiden kirjoittajat vastasivat kasvaneensa henkisesti opiskelijavaihdon aikana. Yli puolet vastaajista kirjoitti oppineensa paljon itsestään ja siitä millaisia ihmisiä he ovat. Moni kirjoitti myös saaneensa opiskelijavaihdon aikana lisää rohkeutta, itsevarmuutta ja itseluottamusta. Muutaman vaihtotarinan kirjoittaja kertoi oppineensa pärjäämään ja selviämään yksin uusissa tilanteissa. Kaksi vastaajista kirjoitti

vaihtotarinnassa oppineensa opiskelijavaihdon aikana, että asioilla on tapana järjestyä ja samaan lopputulokseen voi päästä, vaikka se tapahtuisi toisin kuin itse on ajatellut. Muutamien vastaajien kirjoituksissa kävi ilmi, että he oppivat suvaitsevaisuutta ja kunnioitusta ymmärtää muita kulttuureja ja erilaisia tapoja. Samalla he oppivat hyväksymään erilaisuutta.

”Vaihtoaika on tuonut minulle lisää itsevarmuutta. Kun katson tuota aikaa taaksepäin, tunnen suurta ylpeyttä siitä, että uskalsin heittäytyä tunteuttomaan ja lähteä outoon maahan.”

Vaihtotarina 1: Nainen, 27

”Mukaan tarttui myös yleinen elämänopetus siitä, että kaikesta selviää – vaikka sitten vähän pitempääkin reittiä.”

Vaihtotarina 5: Nainen, 24

Oma persoona. Vaihto-opiskelijat oppivat opiskelijavaihdossa hyvin paljon itsestään, mutta myös oman persoonan merkityksestä kulttuuriin sopeutumiseen opiskelijavaihdon aikana. Vastaajien mukaan vaihdosta saa enemmän irti, kun vaihto-opiskelija on rohkea, avoin ja aktiivinen. Haastateltavien mukaan opiskelijavaihdossa pärjää omalla persoonallaan. Haastateltavien tavoin moni vastaaja kirjoitti vaihtotarinnassa, että kansainvälisessä ympäristössä tarvitaan avointa ja uteliasta asennetta, sillä se auttaa selviytymään kulttuurishokista ja sopeutumaan uuteen kulttuuriin. Vaihtotarinnan kirjoittajat kertoivat, että ulkomailla tarvitaan myös halua oppia uutta ja kykyä vastaanottaa uusia kokemuksia ja näkökulmia. Kaksi kirjoitti huomanneensa tarvitsevansa luonteen lujuuksi ja päättäväisyyttä uusissa tilanteissa. Kahden vastaajan mukaan ulkomailla selviää olemalla oma itsensä ja toivomalla, että se riittää monikulttuurisessa ympäristössä.

”...se oli hienoo et huomata että mä pärjään tässä mun, mä en tarvii oikeestaan mitään muuta ku tän mikä mä tässä oon...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

”Huomasi, että oikeastaan ei muuta voi tehdä, kuin olla oma itsensä ja luottaa siihen, että se kantaa, vaikka ollaan täysin vieraassa kulttuurissa (islantilainen kulttuuri) usean eri vieraan kulttuurin ympäröimä (kulttuuri, jota vaihto-opiskelijakaverit edustivat).”

Vaihtotarina 7: Nainen, 26

Kulttuurishokki. Vastaajat kertoivat myös oppineensa paljon kulttuurishokista ja miten siitä pystyy selviytymään. Vastaajien mukaan kulttuurishokista tullaan tietoiseksi ja

näin ollen opitaan miten ulkomaille muuttaminen vaikuttaa itseen. Haastateltavat kertoivat, että ensimmäiset viikot opiskelijavaihdossa olivat vaikeita kulttuurishokin takia ja varsinkin vaihdon alussa kului paljon energiaa uuden oppimiseen, kunnes uuteen kulttuuriin ja uuteen elämäntilanteeseen tottui. Vastaajien mukaan he tietävät nyt kokemustensa perusteella miten kulttuurishokki vaikuttaa heihin ja osaavat olla vastaisuudessa ulkomailta tietoisia siitä. Näin ollen he myös tietävät miten he pystyvät vastaisuudessa tiedostamaan kulttuurishokin tuoman järkytyksen ja nauttimaan matkailusta. Kaksi vastaajista kertoi olevansa vaihtokokemusten jälkeen varmempi matkustamaan ja muuttamaan ulkomaille. Haastatteluissa kävi ilmi myös, että vaihdossa opitaan käytäntöjä, joita tarvitaan ulkomaille muuttaessa. Opiskelijavaihdon kokemusten jälkeen ulkomaille muuttaminen on helpompaa, eikä sitä koeta yhtä vaikeana kuin ensimmäisellä kerralla.

Haastateltavien tavoin muutama vastaaja kirjoitti vaihtotarinaan oppineensa sopeutumaan uuteen kulttuuriin ja käsittelemään kulttuurishokkia. Kirjoittajien mukaan opiskelijavaihdon aikana opitaan myös paljon matkustamiseen ja ulkomaille muuttamiseen liittyviä käytännön asioita. Kaksi vastaajaa kirjoitti oppineensa millaista on asua vieraassa maassa ja saaneensa rohkeutta matkustaa. Kaikista vastaajista poiketen yksi vaihtotarinan kirjoittaja vastasi, että vieraaseen kulttuuriin sopeutuminen ei ole helppoa, eikä vaihto-opiskelijoiden yhteisön ulkopuolelle ole helppo mennä.

”... mä pystyn tällä hetkellä aika paljon helpommin lähtemään, yleensäkin, niinku et ei tarvii semmosta hirveetä kriisiä vetää päälle moneks kuukaudeks siitä että pitää lähteä jonneki, ja kaikki tommoset käytännön asiat sujuis luultavasti aika paljon jouhevammin ku ymmärtää sen systeemin...”

Haastattelu 1: Nainen, 24

”Ei siihen (kulttuurishokkiin) silti voi kovin hyvin varautua: mielestäni se on vain koettava. Oppimiskokemus sekin.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Elämäkoulu. Opiskelijavaihdon kokemukset nähtiin auttavan elämässä ylipäätään. Moni haastateltava kertoi, että opiskelijavaihdossa opitaan joka päivä jotain uutta enemmän tai vähemmän tietoisesti. Yli puolet haastateltavista kertoi huomanneensa, että opiskelijavaihdon kokemukset näkyvät vaihdon jälkeen käyttäytymisessä, esimerkiksi rennompana elämänasenteena ja henkisenä kypsymisenä. Muutama vaihtotarinan vastaajista kirjoitti opiskelijavaihdon olleen elämäkoulu, jonka aikana opittiin koko ajan. He kirjoittivat oppineensa elämään tässä ja nyt ja nauttimaan

jokaisesta päivästä. Moni kirjoitti oppineensa vaihdon aikana paljon erilaisia taitoja ja tapoja, ja saaneensa arvokasta elämäkokemusta. Haastateltavat eivät osanneet mainita vaihdosta saatuja hyötyjä tai he eivät kokeneet, että he olisivat hyödyntäneet vaihtokokemuksia vielä. Tästä huolimatta haastateltavat kertoivat, että vaihtokokemukset kulkevat aina mukana ja niitä hyödyntää aina jotenkin. Niiden uskottiin näkyvän positiivisena vaikutuksena itseen ja tulevan epäsuorasti näkyviin kokemusten karttumisena.

”...vaihto-oppilaat sanoo että se oli elämäni rankin ja hienoin vuosi, ja se on aika hyvä kuvaus...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

”...elämänasenne muuttui siellä, siellä ollessa, et mä koen että vaihdon jälkeen ni mä nään niinku täällä Suomessa ollessa pienet ongelmat hyvinkin pieninä, mä osaan kattoa vähä ulkoapäin, että hei asia ei olekaan näin vakava, et semmonen suhtautuminen, asioihin ni vähän kypsytty...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

Näkökulmia elämään. Moni haastateltava kertoi saaneensa opiskelijavaihdossa myös uusia näkökulmia siihen miten he tarkastelevat elämäänsä nykyään Suomessa. Opiskelijavaihdon jälkeen he eivät ole jääneet kaipaamaan vaihtoa tai ulkomailla asumista. Moni haastateltava koki olevansa tyytyväinen siitä, että on ollut opiskelijavaihdossa ja kerryttänyt kokemuksia ulkomailla, mutta myös tyytyväinen siitä, että saa olla takaisin Suomessa. Muutama vastasi myös huomanneensa kohdemaan ja kotimaan kulttuurien erilaiset vahvuudet ja heikkoudet, ja pyrkineensä yhdistämään vaihtokohteen ja Suomen hyviä puolia. Myös moni vaihtotarinoitten vastaajista kirjoitti, että vaihto antoi mahdollisuuden tarkastella omaa elämää uudesta näkökulmasta ja vaihdon jälkeen näkökulmat omaan kotimaahan ja elämään muutuivat. Yli puolet vastaajista kirjoitti oppineensa opiskelijavaihdon aikana suomalaisesta kulttuurista ja suomalaisuudesta. Vastaajat oppivat myös näkemään kotimaansa uudessa valossa ja arvostamaan Suomea sekä sitä kaikkea hyvää mikä Suomessa odotti ja niitä mahdollisuuksia mitä suomalainen yhteiskunta voi tarjota.

”...ku mä olin siellä ni mä en kaivannu tänne ja ku mä oon täällä ni mä en kaipaa sinne, siit mä oon kyl iha tyytyväinen, et mä oon vaan kiitollinen siitä et mä sain olla siellä ja et mä saan olla täällä.”

Haastattelu 4: Nainen, 49

”...vaihto antoi mahdollisuuden tarkastella omaa elämää Suomessa uudesta näkökulmasta. Sai mahdollisuuden pohtia, millaiset asiat ovat tärkeitä ja miettiä asioita rauhassa. Samalla oppi arvostamaan kaikkea sitä hyvää, mitä Suomessa odotti ...”

Vaihtotarina 6: Nainen, 26

Opiskelijavaihto oli vastaajille selviytymiskokemus, joka toi lisää rohkeutta, itsevarmuutta ja itseluottamusta, ja mahdollisti opiskelijoiden henkisen kasvun. Vaihto-opiskelijat oppivat vaihdon aikana kärsivällisyyttä, rohkeutta poistua omalta mukavuusalueeltaan ja elämänasennetta, jonka uskottiin kantavan vielä opiskelijavaihdon päättymisen jälkeen. Opiskelijat kertoivat itsenäistyneensä ja oppineensa sietämään epävarmuutta, jonka uusi elämäntilanne ja vieras kulttuuri toivat mukanaan. He oppivat myös sietämään virheitä, joita tapahtui erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja vierasta kieltä käyttäessä. Elämänmuutoksen keskellä vaihto-opiskelijat huomasivat pärjäävänsä yksin uudessa kulttuurissa ja oppineensa, että epätoivoisilta näyttävissä tilanteissa asioilla on kuitenkin tapana järjestyä. Opiskelijat oppivat paljon matkustamiseen ja ulkomaille muuttamiseen liittyviä käytännön asioita, mutta myös miten kulttuurishokista on mahdollista selviytyä ja mikä on opiskelijan oman persoonan merkitys uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Opiskelijavaihto toi vaihto-opiskelijoille myös uusia näkökulmia siihen miten he tarkastelevat elämäänsä nykyään Suomessa. Opiskelijavaihdon aikana tapahtuvan informaalin oppimisen edistämä henkinen kypsyminen mahdollisti näin ollen vaihto-opiskelijoiden kohdalla niiden henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittymisen, joiden hallinta on olennainen osa kulttuurienvälistä viestintää, vuorovaikutuksen onnistumista ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä.

9 VAIHTO-OPISKELIJOIDEN TUKI JA OHJAUS

Tulosten viimeisessä luvussa esitellään opiskelijavaihtoon lähteneiden kokemuksia heidän saamasta tuesta ja ohjauksesta. Tarkastelun kohteena on ensin vastaajien saama ohjaus ennen opiskelijavaihtoon lähtöä, sen aikana ja vaihdon jälkeen. Tämän jälkeen käsitellään sitä millaista ohjausta opiskelijavaihdossa olleet olisivat toivoneet saavansa vaihtoon liittyen ja miten heidän mielestään ohjausta voisi kehittää entisestään.

9.1 Tuki ja ohjaus ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen

Vaihto-opiskelijat kertoivat saamastaan ohjauksesta ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen. Kaiken kaikkiaan vastaajien saama ohjaus riippui hyvin paljon heidän omasta aktiivisuudesta ja halusta hakea ohjausta vaihtoon liittyen. Kaikkien haastateltavien osalta ohjaus keskittyi enimmäkseen vaihtoa edeltävään vaiheeseen ja väheni tasaisesti vaihdon aikana ja sen jälkeen.

Ohjaus ennen vaihtoa. Ennen opiskelijavaihtoa lähes kaikki haastateltavat olivat olleet yhteydessä opiskelijoihin, jotka ovat olleet vaihdossa ennen heitä joko samassa tai eri vaihtokohteessa kuin minne heillä oli tarkoitus matkustaa. Vertaisilta kysyttiin paljon vaihtoon liittyvistä käytännön asioista, jotta vaihtoon lähtevät osaisivat varautua opiskelijavaihdon kokemuksiin. Suurin osa vastaajista tunsivat jo ennestään entisiä vaihto-opiskelijoita tai he saivat vertaisten yhteystiedot yliopiston tiedekuntien vaihtokoordinaattoreilta. Kaksi haastateltavista ei ollut saanut yhteystietoja omalta vaihtokoordinaattoriltaan, vaan ottivat itse selvää vertaisista. Kaksi vastaajista kertoi myös saaneensa kannustusta ja käytännön vinkkejä kotiyliopiston kielten opettajilta.

Muutama haastateltavista oli myös yhteydessä vaihtoon lähettävän tiedekunnan vaihtokoordinaattoriin. Eri tiedekuntien ja vaihtokoordinaattorien välillä oli eroavaisuuksia sen mukaan kuinka paljon he osasivat auttaa vaihto-opiskelijaa. Kolme vastaajista kävi yliopiston Kansainvälisten palveluiden toimiston järjestämässä opiskelijavaihtoon lähteville tarkoitettussa infotilaisuudessa ja yksi opiskelija kävi

vaihtoon valmentavan kurssin. Kolme haastatelluista oli yhteydessä kotiyliopiston Kansainvälisten palveluiden toimistoon ja yksi näistä oli myös yhteydessä vaihtoyliopiston kansainvälisten asioiden toimistoon.

”...sen jälkeen kun mä siirryin mejän laitoksen huollosta tavallaan sinne psykologian laitokselle ni mä koin että mä jäin vähän niinku sillee vellomaan että mun piti itse ottaa selvää että mites tää nyt edetään ku mä en oo täältä laitokselta, miten mä valitsen opintoja ja mitä mä saan hyväksluettua ja näin, loppujen lopuks mä en ikinä saanu niihin mitään järkevää vastausta...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

”...tunsin niitä aikasemmin olleita sieltä, oikeestaan et mitä mieleen juolahti ni pysty kysymään sillai heti suoralta kädeltä...”

Haastattelu 6: Mies, 29

Toisin kuin haastateltavat, vaihtotarinoiden kirjoittajat kertoivat vain vähän saamastaan ohjauksesta ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen. Vastaajista muutama oli käynyt ennen vaihtoa yliopiston Kansainvälisten palveluiden toimiston järjestämässä vaihto-opiskelijoille tarkoitettussa infotilaisuudessa, jossa heille kerrottiin kulttuurishokista ja miten siitä voi selviytyä. Yksi vastaajista sai ohjausta laitoksen vaihtokoordinaattorilta ja yksi oli yhteydessä opiskelijaan joka oli ollut opiskelijavaihdossa samassa vaihtokohteessa.

”Ite en kokenut että uuteen kulttuuriin ois tarvinnut kauheesti valmistautua, tietty kertailin vähän ranskaa ja lähetin sähköpostilla kysymyksiä yhdelle työlle joka oli ollut aikaisemmin samassa kohteessa kuin minä.”

Vaihtotarina 8: Nainen, 23

”Ennen vaihtoon lähtöä meitä varustettiin uuden kulttuurin kohtaamiseen esimerkiksi vaihtoinfoissa. Ne olivat hyödyllisiä, jotta tietää, että useimmat jakavat täysin samat tunteet.”

Vaihtotarina 9: Nainen, 24

Kuten aiemmassa alaluvussa (kts. alaluku 7.1 Kulttuurien kohtaaminen opiskelijavaihdossa) todettiin, vastaajien kertomukset heidän saamasta ohjauksesta on osiltaan ristiriidassa sen kanssa, mitä he kertoivat valmistautumisestaan ennen opiskelijavaihtoa. Näin ollen ennen opiskelijavaihtoon lähtöä saatua ohjausta tulee tarkastella opiskelijavaihtoon valmistautumisen rinnalla. Siitä huolimatta, että moni vastaaja totesi, että ei valmistautunut opiskelijavaihtoon millään tavoin tai valmistautuminen oli vaikeaa, niin moni kuitenkin oli ollut yhteydessä opiskelijavaihdossa olleisiin vertaisopiskelijoihin tai käynyt opiskelijavaihtoon

lähteille tarkoitettussa infotilaisuudessa. Tämä voi johtua mahdollisesti siitä, että opiskelijat eivät luokitelleet saamaansa tukea ja ohjausta osaksi valmistautumistaan, tai he eivät kokeneet valmistautumista olennaiseksi osaksi opiskelijavaihtoa ja siksi ohjaus nähtiin vaihtoprosessin erillisenä osana.

Ohjaus vaihdon aikana. Vaihdon aikana yli puolet haastateltavista hyödynsi kohdemaan yliopiston kansainvälisten asioiden palveluita. Joidenkin vastaajien osalta vaihto-opiskelijoille oli järjestetty erilaista ohjelmaa vaihdon ensimmäisille viikoille tai heille oli annettu kontaktihenkilöiden yhteystietoja hätätapauksia varten. Yli puolet haastatelluista kertoi olleensa yhteydessä myös kotiyliopiston vaihtokoordinaattoriin. Heistä yksi kertoi, että kotiyliopiston vaihtokoordinaattori oli ollut myös häneen itse yhteydessä vaihdon aikana. Kaksi haastateltavista kertoi vaihtoyliopiston järjestäneen uusille vaihto-opiskelijoille vaihtokauden alkuun orientaatioviikon. Vastaajien mukaan vaihdon aikana ohjausta ja apua tarvittiin lähinnä ongelmatilanteissa. Myös vaihdon aikana vertaistuki koettiin tärkeänä ja vastaajien mukaan vaihdossa sai apua muilta vaihto-opiskelijoilta. Yksi haastatelluista koki vaihtokohteen ohjauskulttuurin liian holhoavaksi.

Vaihtotarinoiden vastaajat kirjoittivat vähemmän vaihtokohteessa saamastaan ohjauksesta. Paikallinen yliopisto oli järjestänyt muutaman vastaajan kohdalla vaihto-opiskelijoille mahdollisuuden tutustua paikalliseen kulttuuriin paikallisen isäntäperheen tai opiskelijan avulla. Kaksi kertoi vaihtoyliopiston järjestäneen tapahtumia, joissa paikalliset opiskelijat ja vaihto-opiskelijat pystyivät tapaamaan ja tutustumaan. Muutama kirjoitti käyttäneensä kohdemaan yliopiston kansainvälisten asioiden toimiston apua. Kaksi kirjoitti käyneensä kielikurssin, jossa opiskeltiin paikallista kieltä.

”...vaihdon aikana puolestaan toi Toronton päässä työskentelevä kv-koordinaattori nous paljon isompaan rooliin, ja siellä oli sitten se paikallinen kansainvälisten asioiden keskus, jossa sitten sai aika paljon sitten tietoa...”

Haastattelu 3: Mies, 25

”Ennen kurssien alkamista Oslossa, meillä oli viikon kielikurssi järjestettynä yliopiston puolelta. Se oli hyvä aloitus vaihdolle, tosin olisi ehkä voinut jatkua kerran viikossa koko vaihdon ajan, sillä asiat eivät uutuuden viehättyksen keskellä tarttuneet päähän niin hyvin.”

Vaihtotarina 2: Nainen, 24

Ohjaus vaihdon jälkeen. Opiskelijavaihdon jälkeen vaihto-opiskelijoiden saama ohjaus väheni huomattavasti tai loppui kokonaan. Yli puolet vastaajista kertoi Kansainvälisten palveluiden toimiston järjestämästä paluorientaatiosta, jossa vain yksi heistä kertoi käyneensä. Muut eivät olleet päässeet paikalle tai he eivät kokeneet tarvitsevansa tapaamista. Kaksi haastatelluista kertoi, että vaihdosta palatessa kukaan ei ole ollut heihin yhteydessä. Yksi kertoi saaneensa sähköpostin, jossa pyydettiin palauttamaan Erasmus-opiskelijavaihtoon liittyvä Confirmation letter. Yksi vastaajista kertoi vaikeuksista siirtää opintopisteitä ja löytää sopivia kursseja, jotka voisi hyväksilukea opiskelijavaihdossa suoritetuilla opinnoilla. Kaksi vastaajista kertoi saaneensa tukea opiskelijavaihdosta palaamiseen ja kotikulttuuriin sopeutumiseen omalta perheeltään ja toisilta vaihdossa olleilta opiskelijoilta.

”Ei mulle tullu yhtään mitään, mulle on tullu muistutus että voisitko tuoda confirmation letterin meille tänne vaihtotoimistoon...”

Haastattelu 1: Nainen, 24

”...siinäki piti olla tosi paljon itse yhteydessä ensin näihin ohjaajiin ja tota, no sultako mä saan nää pisteet, ja ei, ja sieltä heitettiin toiselle ja täältäkö, ei...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

Vaihto-opiskelijoiden kokemukset tuesta ja ohjauksesta keskittyivät siis ennen opiskelijavaihtoa saatuun ohjaukseen. Vastaajat kokivat opiskelijavaihdossa olleiden opiskelijoiden tarjoaman vertaistuen erityisen tärkeäksi ja vaihdossa olleet opiskelijat nähtiin yhtenä tärkeimpänä informaationlähteenä heidän vaihtokokemustensa takia. Vertaistuen lisäksi vastaajat hyödynsivät myös tiedekuntien yksittäisiä vaihtokoordinaattoreita ja yliopiston Kansainvälisten palveluiden apua. Ohjauksen kannalta olennaisinta oli opiskelijoiden oma aktiivisuus ja tuen ja ohjauksen tarve erityisesti ongelmatilanteissa, sillä ilman opiskelijan omaa aloitetta tai tuen tarvetta ohjaus ei tavoittanut opiskelijaa.

Ohjauksen väheneminen opiskelijavaihdossa ja sen päättymisen jälkeen on voinut johtua elämänmuutosten tuomista hektisistä viikoista, joiden aikana vaihto-opiskelijat keskittyivät sopeutumiseen ja näin ollen tarvitsivat tukea vain silloin kun ongelmia ilmeni. Vaihto-opiskelijoiden kertomuksissa kävi ilmi, että heidän odotettiin selviytyvän opiskelijavaihdosta itsenäisesti, joten myös tämä voi olla syy miksi ohjaus ja tuki eivät houkutteleet opiskelijoita. Ohjauksen avulla kuitenkin opiskelijat pystyisivät itse tiedostamaan opiskelijavaihdon aikana tapahtuneen oppimisen ja sen

tuoman potentiaalin esimerkiksi työelämässä, jolloin opiskelijavaihdon kokemuksista olisi hyötyä niin opiskelijalle itselleen, lähettävälle instituutiolle kuin työelämälle myös vaihdon päättymisen jälkeen.

9.2 Vaihto-opiskelijoiden ohjauksen kehittäminen

Haastateltavat kertoivat saamansa tuen ja ohjauksen lisäksi siitä millaista ohjausta he olisivat kaivanneet ennen vaihtoon lähtöä, sen aikana ja vaihdon jälkeen, ja miten ohjausta tulisi kehittää heidän kokemustensa perusteella. Yleisesti ottaen opiskelijat toivoivat, että vaihto-opiskelijaa ei jätettäisi yksin uuteen elämäntilanteeseen. Haastateltavat toivoivat ohjausta kotiyliopiston puolesta erityisesti ennen vaihtoon lähtöä erilaisiin muuttokäytäntöihin, apua byrokratian kanssa toimimiseen ja vaihdossa vaadittavan kielitaidon arvioimiseen sekä kurssien valintaan ja korvaavuuksien suunnitteluun. Näiden lisäksi haastateltavat kertoivat yksittäisiä toivomuksia, kuten mahdollisuutta keskustella vertaisten kanssa, valmiita kontakteja vaihtokohteesta, enemmän ohjausta vaihtokohteen kieleen ja kulttuuriin nopeuttamaan sopeutumista uuteen kulttuuriin ja opiskelijavaihdon suunnittelua niin, että se olisi nykyistä luontevampi jatkumo opintoihin.

”...täältä annettiin vähä semmonen asenne että anti mennä vaan, sieltä se sitten lähtee käyntiin homma, et, kyllä me hyväksluetaan kaikki, mut loppujen lopuks tää hyväkslukeminen onkin ollu tosi vaikee prosessi, eli ehottomasti ennen sinne menoa ohjausta pitäisi olla enemmän...”

Haastattelu 5: Nainen, 24

”...koen sen valmennuksen tosi tärkeeks, mut jos peilaa sitä siihen omaan vaihtoon, ni varmasti se ois niinku helpottanu sitä sopeutumista...”

Haastattelu 7: Mies, 49

Vaihdon aikana yksi vastaajista toivoi enemmän mahdollisuuksia tutustua paikallisiin. Yksi haastateltava toivoi, että kotiyliopistosta olisi kysytty kuulumisia ja tarkistettu kuinka vaihto-opiskelija on sopeutunut uuteen elämäntilanteeseen. Vaihdon jälkeiseen ohjaukseen yksi haastateltava kaipasi lisätietoa miten kotiyliopistossa on mahdollista kansainvälistyä vaihdon jälkeen. Kaksi kertoi, että paluorientaatio olisi ollut hyödyllinen, jos he olisivat päässeet paikalle. Yksi vastaajista toivoi, että vaihto-opiskelijoiden kokemuksia ja vaihdon aikana kerrytettyä tietoa hyödynnettäisiin

vaihdosta palaamisen jälkeen.

”...ehkä vois sitte niinku vähän ehkä jakaa tietoo myös meille laiskoille siitä että miten voi kansainvälistyä (vaihdon jälkeen)...”

Haastattelu 1: Nainen, 24

”...et laittaisivat vaikka sieltä, en tiää, ehkä ovat kokeilleetki ja kyllästyneet, laittaisivat joskus jotain kyselyä että mitä kuuluu tai jotain...”

Haastattelu 4: Nainen, 49

Useat haastateltavista viittasi ohjauksen kohdalla omaan aktiivisuuteen ja kertoivat, että he saivat ohjausta, kun hakivat ja pyysivät sitä tai olisivat saaneet ohjausta, jos olisivat kokeneet tarvitsevansa ohjausta. Moni kertoi myös ottaneensa itse selvää vaihtoon liittyvissä asioissa ja löytäneensä tietoa internetistä. Yksi vastaajista koki, että hän ei ollut saanut ohjausta missään vaiheessa opiskelijavaihtoon liittyen.

”No ois varmaan saanu jos ois halunnu, jos ois niinku käyttäny sen mahdollisuuden hyväkseen...”

Haastattelu 2: Nainen, 24

”...se oli aika paljon siitä omasta aktiivisuudesta kiinni, että tota, ellet ois ite ollu aktiivinen ni ei sitä (ohjausta) juuri ois saanu...”

Haastattelu 7: Mies, 49

Vastauksissa näkyy selkeästi, että opiskelijat kokivat ohjauksen tärkeäksi osaksi opiskelijavaihtoa ja toivoivat, että sitä kehitetään entisestään. Opiskelijat toivoivat ohjausta erityisesti ennen opiskelijavaihtoon lähtemistä opiskelijavaihdon käytännön asioiden ratkaisemiseksi ja opiskelijavaihtoon sopeutumisen edistämiseksi, jotta vaihto-opiskelija ei jäisi yksin uuteen elämäntilanteeseen. Siitä huolimatta, että opiskelijat toivoivat lisää ohjausta vaihdon eri vaiheisiin, he kuitenkin kokivat, että vaihto-opiskelijat saivat tukea ja ohjausta, kun he itse aktiivisesti hakivat apua opiskelijavaihdon ongelmiin. Tulosten pohjalta on siis vaikea todeta yksiselitteisesti miten ohjausta tulisi kehittää, sillä opiskelijoiden kertomukset antavat kahdenlaisia vastauksia; toisaalta ohjausta tulisi lisätä, mutta toisaalta aktiivinen opiskelija sai tarvitsemansa tuen ja ohjauksen.

10 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää vaihto-opiskelijoiden informaalia oppimista opiskelijavaihdon aikana ja opiskelijoiden näkemyksiä kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä opiskelijavaihdossa. Tutkimusaineiston analyysissa oli mahdollista löytää vastaukset tutkielman tutkimuskysymyksiin. Aineistosta voidaan havaita, että opiskelijavaihdon aikana tapahtuva oppiminen ei ole pelkästään yksittäisiä taitoja, vaan vaihtoaika on kokonaisvaltainen oppimiskokemus, johon vaikuttaa kansainvälinen ympäristö ja ulkomaille tapahtuvan muuton tuoma uusi, erilainen elämäntilanne. Tutkimuksen tavoite ja tutkimusongelmat ohjasivat koko tutkimusprosessia aina viitekehyksen luomisesta aineistonkeruuseen ja aineiston analyysiin.

Tutkielman viimeisessä kappaleessa tiivistetään tämän tutkielman päätutkimustulokset, vastataan tutkimuskysymyksiin ja käsitellään näitä teoreettisen viitekehyksen valossa. Tämän jälkeen pohditaan tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä ja viimeiseksi esitetään tutkimustulosten pohjalta jatkotutkimuskysymyksiä.

10.1 Tulosten yhteenveto

Tämän tutkielman tarkoitus oli selvittää suomalaisen korkeakouluopiskelijan näkökulmasta millaista informaalia oppimista vaihto-opiskelijat kokivat oppineensa kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana ja mikä on opiskelijoiden näkemys kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseen. Tutkimuksessa vastattiin kysymyksiin; millaisen oppimisympäristön kansainvälinen opiskelijavaihto tarjoaa opiskelijalle, mitä informaalia oppimista opiskelijavaihdossa tapahtuu ja millaista ohjausta ja tukea vaihto-opiskelijat saavat opiskelijavaihtoonsa liittyen. Tutkimuksen tavoitteena oli siis selvittää niitä kansainvälisiä taitoja, tietoja ja asenteita, joita korkeakouluopiskelijat oppivat vaihdon informaaleissa tilanteissa, sekä sitä, miten vaihto-opiskelijoiden oppimista tuetaan ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen.

Päätutkimustulokset. Tutkimustulokset jakautuivat käsittelemään kulttuurienväliseen kohtaamiseen liittyviä tilanteita, oppimiskokemuksia opiskelijavaihdossa ja opiskelijoiden saamaa ohjausta ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen. Tulosten pohjalta voidaan todeta, että vaihto-opiskelijat kokivat suurimmat oppimiskokemukset kulttuurien kohdatessa, kun opiskelijat joutuivat pohtimaan omaa suhdettaan vieraisiin kulttuureihin. Opiskelijavaihdon arki ja sen kulttuurienväliset kohtaamiset oli näin ollen vaihto-opiskelijoille erityisesti informaalin oppimisen kannalta erinomainen oppimisympäristö. Vastaajien mukaan vaihdon arki täyttyi kohtaamisista erilaisten kulttuurien edustajien kanssa, mikä puolestaan mahdollisti sen, että opiskelijavaihdon aikana tapahtui huomattava määrä informaalia oppimista.

Päätutkimustulokset osoittivat ensinnäkin sen, että opiskelijoiden toimiessa erilaisten kulttuurien välillä he oppivat paljon kulttuurien välisistä yhteneväisyyksistä ja eroista ja ihmisten erilaisuudesta, ja kehittivät näin ollen kulttuurienvälisiä tietotaitoa. Toiseksi voidaan todeta, että toimiessaan kulttuurienvälisissä tilanteissa opiskelijat kehittivät kansainvälisessä ympäristössä vaadittavia vuorovaikutustaitoja, kuten sosiaalisia taitoja, kielitaitoa ja verkostoitumiseen vaadittavaa osaamista. Kolmanneksi, kulttuurienvälisen tietotaidon ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen ohella, opiskelijoissa tapahtui huomattava määrä henkistä kasvua, sillä toimiminen kulttuurienvälisissä tilanteissa ja sopeutuminen opiskelijavaihdon tuomaan elämänmuutokseen antoi selviytymisen ja itsenäistymisen kokemuksia ja näin ollen paransi opiskelijoiden itsetuntoa.

Opiskelijavaihdossa tapahtuva informaali oppiminen oli tulosten mukaan hyvin kokonaisvaltaista, joten kulttuurienvälinen tietotaito, vuorovaikutustaidot ja henkinen kasvu kehittivät yhtäaikaista. Oppimisen kerroksellisuus mahdollistui, kun kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa toimimisen ohella vaihto-opiskelijat oppivat erilaisista kulttuureista, harjoittelivat ja kehittivät vuorovaikutustaitoja, ja onnistumisen ja selviytymisen avulla kasvoivat henkisesti. Vastaajien mukaan vaihdossa tapahtuva henkinen kasvu ja itsenäistyminen oli opiskelijavaihdon tärkein anti, mutta opiskelijat arvostivat suuresti myös vaihdon aikana kehittyneitä kulttuurienvälisiä tietotaitoa ja vuorovaikutustaitoja. Tutkimustulosten mukaan kompetenssien kehittyminen opiskelijavaihdossa liittyi näin ollen vahvasti kulttuurienvälisiin kohtaamisiin, kansainväliseen ympäristöön ja uuden elämäntilanteen hallintaan.

Vaihto-opiskelijoiden informaalin oppimisen lisäksi tutkimuksessa selvitettiin millaista tukea ja ohjausta vaihto-opiskelijat kokivat saaneensa vaihtoonsa liittyen. Vaihto-opiskelijoiden kertomukset heidän saamasta tuesta ja ohjauksesta keskittyivät enimmäkseen ennen opiskelijavaihtoa saatuun ohjaukseen. Ennen vaihtoa opiskelijat kokivat erityisesti vertaistuen tärkeäksi, joten vaihdosta palanneet opiskelijat nähtiin olennaisena informaatiolähteenä heidän aiempien vaihtokokemustensa takia. Vaihto-opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea ja ohjausta erityisesti ongelmatilanteissa, mutta muutoin opiskelijat eivät kokeneet ohjausta tarpeelliseksi. Tulosten mukaan tuen ja ohjauksen saamisen kannalta olennaisinta oli opiskelijoiden oma aktiivisuus, sillä ilman opiskelijan omaa aloitetta tai tuen tarvetta ohjaus ei saavuttanut opiskelijaa.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että oppiminen ja erilaisten kompetenssien kehittyminen opiskelijavaihdossa liittyy vahvasti vaihdon tuomiin kulttuurienvälisiin kohtaamisiin ja elämänmuutoksen pakottamaan sopeutumiseen. Tutkimuksen päätulokset, eli opiskelijavaihdossa tapahtuvan informaalin oppimisen tuottamat kompetenssit, on koottu alla olevaan taulukkoon (taulukko 1). Päättökäsitteitä käsitellään taulukon sisällön mukaisesti seuraavaksi tarkemmin.

TAULUKKO 1. Kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana tapahtuvan informaalin oppimisen tuottamat kompetenssit ja niiden osaamissisältö

Kulttuurienväläinen tietotaito	Vuorovaikutustaidot	Henkinen kasvu
Kiinnostus kansainvälisyyteen	Sosiaaliset taidot	Itsenäistyminen
Kulttuuritietämys	Kansainvälinen verkostoituminen	Itsetuntemus
Uudet näkökulmat	Rohkeus ja avoimuus kommunikoida	Itsevarmuus
Erilaisuuden ymmärtäminen	Nonverbaalit vuorovaikutustaidot	Stressinsietokyky
Oman kulttuurin tiedostaminen	Kielitaito	Joustavuus

Opiskelijavaihdon tavoitteet ja odotukset. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen mukaan vaihto-opiskelijat tai opiskelijavaihtoa suunnittelevat ovat jo ennen opiskelijavaihtoon lähtöä kiinnostuneita kansainvälisyydestä (Garam & Ketolainen 2009, 21; Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 2; Saarikallio-Torp & Wiers-Jenssen 2010, 42). Aito kiinnostus tutustua uusiin kulttuureihin ja

kehittyä kulttuurienvälisenä viestijänä ohjasi myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan vaihto-opiskelijoiden vaihtoajan oppimista. Opiskelijavaihtoon lähtevillä oli monia erilaisia motiiveja vaihdon suhteen, mutta tärkein syy lähes jokaisen vastaajan kohdalla oli kuitenkin kiinnostus kansainvälisyyttä kohtaan; muiden maiden kulttuurit ja elämäntyylit kiinnostivat, ja opiskelijat halusivat tutustua niihin asumalla ulkomailla. Myös kielitaidon parantaminen oli merkittävä syy lähteä vaihtoon.

Tulosten mukaan vastaajat odottivat jo ennen vaihtoa, että vaihto-opiskelulla olisi positiivinen vaikutus vaihto-opiskelijan persoonaan itsenäistymisen, oppimisen ja kokemusten kautta. Lisäksi vastaajat halusivat verkostoitua ja tutustua uusiin ihmisiin ympäri maailman opiskelijavaihdon aikana. Vaihto-opiskelijan asenteet, eli avoimuus, uteliaisuus ja valmius pidättäytyä kulttuureihin liittyvistä epäluuloista, halu oppia lisää uusista kulttuureista sekä motivaatio tutustua uusiin ihmisiin ja erilaisiin kulttuureihin ovatkin kulttuurienvälisen viestinnän onnistumisen kannalta olennaista ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen ydin (Bennett & Bennett 2004, 149; Byram ym. 2001, 5; Cambina-Bacote 2002, 182–183; Chen & Starosta 2003, 346; Halinoja 1996, 124). Näin ollen vaihto-opiskelijoilla oli erinomaiset valmiudet kehittyä kansainvälisinä viestijöinä ja kehittää kulttuurienvälistä kompetenssia opiskelijavaihtonsa aikana.

Kansainvälinen vaihto-opiskelija muuttaa ulkomaille ensisijaisesti opiskelun takia, mutta tästä huolimatta tutkimustulokset osoittivat, että opiskelijavaihdossa korostui erityisesti formaalin opetuksen ulkopuolelle jäävä toiminta ja vapaa-aika. Tulosten mukaan vaihto-opiskelijat kokivat, että oppimista tapahtui koko vaihtokauden ajan silloinkin, kun he eivät opiskelleet formaalin opetuksen parissa. Tulosten perusteella voidaan siis todeta, että vaihto-opiskelun aikana tapahtuu paljon informaalista oppimista. Vastaajien mukaan opiskelijavaihdossa elämä täyttyy kohtaamisista erilaisten kulttuurien ja erilaisten ihmisten kanssa, joten vaihdossa oli mahdollista kohdata vieraita kulttuureja lähes päivittäin. Teoreettinen viitekehys tukee tätä tulosta, sillä Hopkinsin (1999, 36) mukaan opiskelijavaihdossa on mahdollista olla päivittäin kosketuksissa erilaisten kulttuurien kanssa, joten uuden oppimista kokemusten kautta tapahtuu jatkuvasti. Vieraiden kulttuurien täyttämä ympäristö loi siis hedelmällisen pohjan vastaajien informaalille oppimiselle ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiselle.

Kulttuurienvälinen tietotaito. Opiskelijavaihdossa korostui vastaajien mukaan tutustuminen kohdemaan ja muiden maiden kulttuureihin ja näin ollen vaihdossa opittiin erityisesti erilaisista kulttuureista, niiden tavoista, perinteistä ja arvoista, sekä erilaisista ihmisistä ja kulttuurien välisistä eroista. Tutkimuksessa kävi ilmi, että opiskelijavaihdossa kokemukset kulttuurien kohtaamisesta liittyivät kulttuuristen yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien vertailuun, erilaisiin vuorovaikutustapoihin ja uusiin ihmisiin tutustumiseen, jolloin vaihto-opiskelijat myös oppivat uutta tietoa erilaisista kulttuureista ja näiden tavoista ja arvoista. Tulokset tukevat näin ollen aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan opiskelijavaihdossa kerätään uutta kulttuurienvälisiä näkökulmaa ja opitaan paljon niin uudesta maasta ja sen kulttuurista kuin omasta kulttuurista (Comp 2008, 76–78; Garam 2003, 42; 56–57; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Tutustuminen erilaisiin kulttuureihin auttaa opiskelijaa ymmärtämään uusia tapoja ja arvoja (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 2003, 346; Halinoja 1996, 124), joten opiskelijavaihdon aikana kerrytetty kulttuurinen tietoisuus ja tieto niin omasta kuin muiden kulttuureista ja niiden tavoista, arvoista, sosiaalisista normeista ja järjestelmistä edistävät opiskelijan kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä (Bennett 1998, 6; Cambina-Bacote 2002, 182–183; Chen & Starosta 1998, 244–245; 2005, 252–254; Deardorff 2006a, 247; Kaikkonen 1999, 18; Salo-Lee 2006, 136–138).

Tutkimustulosten mukaan kulttuurien kohdatessa vaihto-opiskelijat tulivat tietoisemmaksi myös uusista, erilaisista perspektiiveistä, kun he vertasivat omaa ajatusmaailmaa ja kulttuuria muihin kulttuureihin. Opiskelijoiden mukaan oman kulttuurin itseäänselvyyksiä ei voinut selittää ennen kuin niitä pääsi peilaamaan vieraisiin kulttuureihin. Tulosten mukaan vaihto-opiskelijat oppivat huomioimaan sen, että ihmiset kasvavat eri kulttuureissa, joten heillä on täysin erilaiset lähtökohdat ajatella kuin itsellä. Erilaisten kulttuurien lisäksi vaihdossa opittiin ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta ja erilaisia toimintatapoja. Tämä tukee teoreettista viitekehystä, jonka mukaan opiskelijavaihto avaa uusia näkökulmia (Garam 2003, 42; 56–57; Montgomery 2010, 67; Murphy-Lejeune 2003, 101–102; 112–113; Roberts 2003, 114). Tutkimustulosten mukaan opiskelijat refleктоivat erilaisista kulttuureista opittua uutta tietoa omaan kulttuuriin, mikä puolestaan lisäsi vastaajien oman kulttuurisen identiteetin kehitystä. Vieraiden kulttuurien tiedostamisen ohella oman kulttuurin tiedostaminen on keskeinen osa kulttuurienvälisiä viestintätaitoja ja

kulttuurienvälistä kompetenssia (Bennett & Bennett 2004, 149; Byram ym. 2001, 5; Chen & Starosta 2003, 346; Halinoja 1996, 124). Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta kulttuurienvälisissä tilanteissa opittu kulttuurienvälinen tieto ja ymmärrys on koottu yhdeksi osaamisalueeksi ja nimetty kulttuurienväliseksi tietotaidoksi.

Vuorovaikutustaidot. Kulttuurien kohtaaminen opiskelijavaihdossa puolestaan loi pohjaa erilaisten vuorovaikutustaitojen kehittymiselle. Kulttuurienvälisen tietotaidon lisäksi vaihto-opiskelijat oppivat opiskelijavaihdon aikana luomaan uusia suhteita ja tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa, mikä mahdollisti vuorovaikutustaitojen kehittymisen. Tulosten mukaan vastaajat oppivat opiskelijavaihdossa paljon sosiaalisia taitoja samalla, kun he loivat kansainvälisiä kontakteja, verkostoituivat ja kansainvälistyivät. Opiskelijavaihdon aikana oppimista tapahtui erityisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa, joissa oli läsnä erilaisten kulttuurien ja, näin ollen, erilaisten vuorovaikutustapojen edustajia. Opiskelijavaihdon vuorovaikutustilanteissa vastaajat oppivat sosiaalisia taitoja, kuten avoimuutta ja erilaisten ihmisten kohtaamista, sekä rohkeutta olla tuntemattomien ihmisten kanssa kontaktissa vieraalla kielellä. Vuorovaikutustaitojen käytännön harjoittelu opiskelijavaihdon monikulttuurisissa tilanteissa tarjoaa siis vaihto-opiskelijalle puitteet kehittyä kulttuurienvälisenä viestijänä ja mahdollistaa näin ollen myös kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen (Cambina-Bacote 2002, 182–183; Lustig & Koester 2003, 171).

Tulosten mukaan opiskelijavaihdon kulttuurienvälisissä kohtaamisissa vuorovaikutus ja sen onnistuminen oli korostuneessa asemassa, sillä erilaiset kulttuurit, kielet ja vuorovaikutustavat tarkoittivat myös suurempaa riskiä konfliktien syntymiselle. Tulosten mukaan opiskelijat kokivat, että kielitaidolla, kärsivällisyydellä, erilaisten vuorovaikutustapojen tiedostamisella ja omalla aktiivisuudella sekä avoimella luonteella ja kohteliaalla käytöksellä oli suuri merkitys vuorovaikutuksen onnistumisessa. Vastaajat kertoivat oppineensa vaihdon aikana käyttämään erilaisia verbaaleja ja nonverbaaleja keinoja, jotta saivat itsensä ilmaistua, joustavuutta ja kansainvälistä viestintää, sekä sietämään virheitä vieraan kielen käyttämisessä. Tutkimuksen tulokset tukevat aiempia tutkimuksia, joiden mukaan vaihto-opiskelijat itse kokevat vaihtojakson kehittävän vuorovaikutustaitoja (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 17; 26; Montgomery 2010, 67; 103; Murphy-Lejeune 2003, 102–103; 112–113).

Tulosten mukaan vaihto-opiskelijoiden taidot ja valmiudet käyttää vierasta kieltä paranivat opiskelijavaihdon aikana, sillä vaihdossa uusi kieli oli läsnä koko ajan

ja sen käyttöä oli mahdotonta välttää. Tutkimuksen tulokset tukevat teoreettista viitekehystä, jonka mukaan kielitaidon parantuminen on yksi opiskelijavaihdon merkittävimmistä hyödyistä (Comp 2008, 76–78; Garam 2003, 42; 56–57; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17). Vuorovaikutustaitojen oppiminen liittyi näin ollen vahvasti konfliktien välttämiseen, vuorovaikutustilanteen onnistumiseen ja oman ymmärrettävyyden lisäämiseen. Vaihto-opiskelijoiden mukaan konfliktit puolestaan olivat seurausta kulttuurisista eroavaisuuksista johtuvista erilaisista vuorovaikutustavoista, kuten erilaisesta verbaalista ja nonverbaalista kommunikoinnista ja oikeaoppisen kielimuodon käyttämisen vaikeudesta, sekä näistä johtuvista väärinymmärryksistä. Opiskelijavaihdossa kerrytetyt vuorovaikutustaidot vastaavat näin ollen kulttuurienvälisen kompetenssin hallinnassa vaadittuja vuorovaikutustaitoja toimia kulttuurienvälisessä viestinnässä (Byram ym. 2001, 5; Chen & Starosta 1998, 244–245; 2005, 246–249).

Henkinen kasvu. Kulttuurienväliset kohtaamiset ja näistä syntyvät onnistumisen kokemukset sekä opiskelijavaihdon tuomaan elämänmuutokseen sopeutuminen nosti tulosten mukaan vaihto-opiskelijoiden itsetuntoa ja paransi heidän itsevarmuutta sekä mahdollisti henkisen kasvun. Henkistä kasvua tapahtui vastaajien mukaan hyvin monella eri alueella; opiskelijat kertoivat itsenäistyneensä ja oppineensa kärsivällisyyttä, avoimuutta liikkua pois omalta mukavuusalueelta ja elämänasennetta, jonka koettiin kantavan vielä opiskelijavaihdon jälkeen. Tulosten mukaan opiskelijavaihdon aikana vaihto-opiskelijat oppivat erityisesti itsestään, kun he huomasivat pärjäävänsä yksin uudessa kulttuurissa, ymmärsivät oman persoonan merkityksen uuteen kulttuuriin sopeutumisessa ja näkivät, että hyvin epätoivoisiltakin vaikuttavissa tilanteissa asioilla oli tapana järjestyä. Vastaajat kertoivat myös oppineensa sietämään stressiä ja epävarmuutta, jonka uusi elämäntilanne ja vieras kulttuuri toivat mukanaan, ja virheitä, joita tapahtui erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja vierasta kieltä käyttäessä. Tutkimustulosten mukaan vaihtojakso olikin monelle vaihto-opiskelijalle selviytymiskokemus, mikä merkitsi henkistä kasvua ja itseluottamuksen ja itsevarmuuden kasvamista. Opiskelijavaihdon kokemukset mahdollistivat myös uusien näkökulmien syntymisen siihen, miten he tarkastelevat elämäänsä opiskelijavaihdon jälkeen.

Vaihto-opiskelun aikana tapahtunut henkinen kypsyminen tukee useita teoreettisessa viitekehyksessä mainittuja tutkimuksia, joiden mukaan vaihtojakso lisää

opiskelijan itsenäistymistä, suvaitsevaisuutta ja sopeutumiskykyä, sekä parantaa tämän itseluottamusta ja omakuvaa (Centre for International Mobility CIMO ym. 2013, 17; 26; Comp 2008, 76–80; Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 17; Montgomery 2010, 67; 103). Tulosten mukaan myös kulttuurienvälisessä viestinnässä vaadittavat joustavuus, itsevarmuus, stressinsietokyky ja empatia kehittyivät opiskelijavaihdon aikana (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 2003, 346; Garam 2003, 42; 56–57; Halinoja 1996, 124; Murphy-Lejeune 2003, 102–103; 112–113). Opiskelijavaihdon henkinen kypsyminen mahdollistaa siis niiden henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittymisen, jotka ovat oleellisia kulttuurienvälisen vuorovaikutuksen onnistumisessa, ja joiden hyödyntäminen on näin ollen olennainen osa kulttuurienvälisen kompetenssin hallintaa (Chen & Starosta 1998, 244–245; 2005, 244–245).

Vaihto-opiskelijoiden tuki ja ohjaus. Vaihto-opiskelijoiden kokemukset tuesta ja ohjauksesta keskittyivät enimmäkseen ennen opiskelijavaihtoa saatuun ohjaukseen. Opiskelijat kokivat erityisesti vertaistuen tärkeäksi ja vaihdossa olleet opiskelijat nähtiin olennaisena informaatiolähteenä heidän aiempien vaihtokokemustensa takia. Lisäksi opiskelijat hyödynsivät tiedekuntien yksittäisiä vaihtokoordinaattoreita ja Jyväskylän yliopiston Kansainvälisten palveluiden apua. Ennen opiskelijavaihtoa, sen aikana ja vaihdon jälkeen vaihto-opiskelijat kokivat tarvitsevansa tukea ja ohjausta erityisesti ongelmatilanteissa, mutta muutoin ohjausta ei koettu tarpeelliseksi. Tuen ja ohjauksen saamisen kannalta olennaisinta oli opiskelijoiden oma aktiivisuus, sillä ilman opiskelijan omaa aloitetta tai tuen tarvetta ohjaus ei saavuttanut opiskelijaa. Tulokset tukevat teoreettista viitekehystä, jonka mukaan opiskelijan mahdollisuudet kansainvälistyä on usein tämän omasta aktiivisuudesta kiinni. Opiskelijoiden kansainväliselle liikkuvuudelle asetetaan harvoin oppimistavoitteita, jotka liittyvät kansainvälisyyteen tai kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen, eivätkä tämän tutkimuksen vastaajat olleet poikkeuksia. (Garam 2012b, 5; 12; Green & Mertov 2009, 36.)

Opiskelijat toivoivat tukea ja ohjausta ennen opiskelijavaihtoon lähtemistä opiskelijavaihdon käytännön asioiden ratkaisemiseksi ja opiskelijavaihtoon sopeutumisen edistämiseksi, mutta opiskelijat toivoivat erityisesti, että vaihto-opiskelija ei jäisi yksin uuteen elämäntilanteeseen. Tulosten pohjalta ei voida yksiselitteisesti todeta miten ohjausta tulisi kehittää, sillä toisaalta vaihto-opiskelijoiden mukaan ohjausta tulisi lisätä, mutta toisaalta aktiivinen opiskelija sai tarvitsemansa tuen ja

ohjauksen. Ohjausta olisi kuitenkin mahdollista kehittää keskittymällä tuen ja ohjauksen näkyvyyden lisäämiseen, jotta se saavuttaa myös ohjauksen suhteen vähemmän aktiiviset opiskelijat. Garamin (2012b, 42) mukaan ohjaus on osa opiskelijan liikkuvuusjakson laatua, jonka avulla on mahdollista varmistaa, että opinnot eivät turhaan pitkity, vaihtoon lähdetään sopivana ajankohtana ja ulkomailla suoritetaan relevantteja opintoja. Näin ollen myös tuen ja ohjauksen lisäämisellä olisi mahdollista lisätä yksittäisten opiskelijoiden vaihtojakson laatua. Eri kulttuureista tulevat opiskelijat voisivat olla voimavara yliopistoille kulttuuritietämyksen kehittämisessä (Lairio & Puukari 2004, 183–184), ja ohjauksen ja vaihto-opiskelijan itsereflektion avulla kohtaamiset ulkomailla edistäisivät kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä ja lisäisivät oppimisen tiedostamista (Jarvis 2012, 112; Roberts 2003, 114; Tuomisto 2000, 51–52).

Yhteenveto. Tutkimustulokset vaihto-opiskelun aikana tapahtuvasta informaalista oppimisesta tukevat aiempaa tutkimusta, jonka mukaan opiskelijavaihdon lopputuloksena voi olla opiskelijan henkinen kasvu, parantunut kulttuurituntemus ja kielitaito sekä kehittyneet vuorovaikutustaidot (Comp 2008, 82). Opiskelijavaihdon ympäristö tarjosi vaihto-opiskelijoiden oppimiselle uuden, kansainvälisen ulottuvuuden. Tämä ei kuitenkaan pelkästään vaikuttanut oppimiseen, sillä kansainvälisyyden lisäksi muutto ulkomaille oli suurimmalle osalle vaihto-opiskelijoita myös suuri elämänmuutos. Vaihto toi mukanaan uudenlaisen elämäntilanteen, joten vieraassa kulttuurissa vaihto-opiskelijan täytyi pystyä toimimaan ja selviytymään yksin ilman läheisten läsnäoloa – monen vastaajan kohdalla ensimmäistä kertaa heidän elämänsä aikana. Näin ollen tulosten mukaan kansainvälisestä opiskelijavaihdosta puhuttaessa tulee kansainvälisyyden ja kulttuurienvälisen kohtaamisen lisäksi huomioida opiskelijan kokema elämänmuutos, joiden yhdistelmä tarjoaa rikkaan, mutta sopeutumisen kannalta vaativan ympäristön oppimiselle.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että opiskelijavaihdossa opitut kompetenssit, kulttuurienvälinen tietotaito, vuorovaikutustaidot ja henkinen kasvu, vastaavat tutkimuksen viitekehysessä Chenin ja Starostan (1998, 244–245; 2005, 244–245) mukaan kuvailtua kulttuurienvälistä kompetenssia. Näin ollen tämän tutkimuksen tulosten mukaan voidaan todeta, että ulkomailla suoritetun kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana tapahtuva informaalinen oppiminen tukee kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymistä (Bennett & Bennett 2004, 149; Chen & Starosta 1998, 241–

242; 2005, 241–242; Deardorff 2006b, 244; Lustig & Koester 2003, 63–64; Penington & Wildermuth 2005, 166). Kulttuurienvälisen kompetenssin kehitys on riippuvainen yksilön kulttuurienvälisistä kokemuksista, joten kansainvälinen opiskelijavaihto on tämän tutkimuksen tuloksiin ja aiempaan teoriaan viitaten erinomainen keino kehittyä kulttuurienvälisenä viestijänä (Bennett 1998, 6; Cambina-Bacote 2002, 181; Salo-Lee 2006, 136–138).

Siitä huolimatta, että tämän tutkimuksen mukaan vaihto-opiskelijat kokivat oppineensa kompetensseja, joiden hallinta on osa kulttuurienvälisestä kompetenssista, teorian mukaan opiskelijavaihdossa vietetty ajanjakso ei kuitenkaan ole tae oppimisesta (Roberts 2003, 114). Informaaleissa tilanteissa tapahtuvaa oppimista on vaikea havaita ja tunnistaa, joten oppimisen ymmärtämisen kannalta opiskelijan itsereflektio on tärkeintä, sillä sen kautta opiskelija voi etsiä oppimastaan erilaisia merkityssisältöjä ja tämän myötä tulla tietoisiksi oppimastaan (Commission of the European Communities 2000, 8; Jarvis 2012, 112; Merriam ym. 2007, 60; Tuomisto 2000, 51–52). Vaihtoon lähtevien opiskelijoiden tukeminen ja ohjaus kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymiseksi ja elämänmuutokseen sopeutumiseksi olisivat keinoja lisätä kompetenssien, ja erityisesti kulttuurienvälisen kompetenssin, kehitystä opiskelijavaihdon aikana. Ohjauksen avulla olisi mahdollista valmistaa vaihto-opiskelijaa sopeutumaan uuteen kulttuuriin ennen opiskelijavaihtoon lähtöä ja näin ollen edistää oppimista opiskelijavaihdon kulttuurienvälisissä kohtaamisissa (Berry ym. 2011, 373; Roberts 2003, 114).

10.2 Tutkimuksen eettiset kysymykset ja luotettavuus

Tieteen tekemisen eettiset kannat vaikuttavat väistämättä tutkijan tekemiin ratkaisuihin, ja näin ollen vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta on tutkijalla itsellään (Tuomi & Sarajärvi 2011, 125; 133). ”Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus”, sillä ”(t)utkimuksen luotettavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut kulkevat täysin yhdessä” (Tuomi & Sarajärvi 2011, 127; 132). Hyvään tieteelliseen käytäntöön ei näin ollen kuulu esimerkiksi puutteellinen viittaaminen, tutkimustulosten vääristely tai tutkimusaineiston huolimaton säilyttäminen (Tuomi & Sarajärvi 2011, 133). Objektiivisyys, eli se miten hyvin tutkittava asia voidaan tavoittaa sellaisena kuin se on

tutkimuskysymysten kannalta olemassa, oli tämän tutkimustyön lähtökohtana. Tästä johtuen tämän tutkimuksen tieteellisyyden perusta oli tutkijan tahdossa toteuttaa tutkimusprosessi johdonmukaisesti hyvään tieteelliseen käytäntöön nojaten tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden lisäämiseksi. (Perttula 2006, 136.)

Tutkimuksen eettiset kysymykset. Haaparanta ja Niiniluoto (1991, 86–87) esittävät tieteen etiikan viisi tärkeää peruskysymystä, joiden käsittely on olennainen osa tutkimustyötä. Ensinnäkin tutkijan tulee pohtia koko tutkimusprosessin ajan sitä, millaista on hyvä tutkimus. Tutkijalla on näin ollen velvollisuus käyttää tutkimustyössään hyvän tutkimuksenteon normeja, kuten perustella tutkimuksessa hyödynnettyjen tieteellisten menetelmien käyttö ja argumentoida tieteellisen päättelyn sääntöjen mukaan. Toiseksi on tärkeää miettiä onko tiedonjano hyväksyttävää, eli pitäisikö tieteellistä tutkimusta harjoittaa. Tutkijan tulee pohtia myös mitä tutkitaan ja miten tutkimusaiheet valitaan, sekä millaisia tuloksia tutkija voi tavoitella tutkimuksellaan. Lopuksi tutkijan tulee pohtia millaisia keinoja hän voi käyttää tutkimuksessaan. (Haaparanta & Niiniluoto 1991, 86–87; Tuomi & Sarajärvi 2011, 126.) Näiden viiden eettisen peruskysymyksen pohdinta liittyy tutkimuksen eettisyyden lisäksi myös tutkimuksen luotettavuuteen, ja niiden käsittely oli olennainen osa koko tämän tutkimusprosessin etenemistä. Tämän tutkimuksen eettisten kysymysten pohdinta alkoi tutkimuskysymyksen asettamisella, jolloin tutkija pohti minkä aiheen ja kohdejoukon hän voi valita tutkielmaansa, ja jatkui aina aineistonkeruuseen ja tulosten raportointiin, jolloin oleellisinta oli tutkimusprosessin ja tulosten läpinäkyvä ja totuudenmukainen raportointi. Tärkeintä oli kuitenkin varmistaa, että tutkimuksen kohdejoukolle ja heidän anonymiteetille ei aiheudu haittaa yhdessäkään tutkimusprosessin vaiheessa.

Tutkimuksen luotettavuus. Tämän tutkimuksen luotettavuutta pyrittiin lisäämään keräämällä mahdollisimman kattava kohdejoukko ja käyttämällä tutkimusmenetelmien triangulaation avulla kahta eri aineistonkeruumenetelmää. Tällöin tutkittavasta aiheesta pystyttiin keräämään mahdollisimman kokonaisvaltainen otos. Triangulaation avulla aineistonkeruumenetelmät tukivat toisiaan ja näin ollen tutkittavasta kohteesta oli mahdollista saada irti myös se aineisto, mikä ei yksittäisten menetelmien avulla olisi ollut mahdollista saavuttaa (Tuomi & Sarajärvi 2011, 143). Triangulaation onnistumisen ja luotettavuuden lisäämisen takia tutkija halusi varmistua aineistonkeruumenetelmien sopivuudesta, joten ennen aineistonkeruun aloittamista

teemahaastattelurunko (liite 2) ja kirjoitelmapyyntö (liite 3) kierrätettiin muiden pro gradu -tutkielmaseminaarilaisten ja tutkielman ohjaajan luettavana, jolloin tutkija sai niihin myös ulkopuolisen näkökulman. Haastattelurungon toimivuus testattiin ennen varsinaista käyttöä, jotta tutkija saisi varmuuden tutkimusteemojen sopivuudesta haastattelutilanteessa. Tämän jälkeen molempiin aineistonkeruussa käytettyihin dokumentteihin tehtiin tarvittavia muutoksia.

Aineiston analyysissä ja tutkimustulosten käsittelyssä tuli huomioida se, että laadullinen haastatteluaineisto on luonteeltaan konteksti- ja tilannesidonnaista, joten oli mahdollista, että tutkittavat puhuivat haastattelutilanteessa toisin kuin jossain muussa tilanteessa (Hirsjärvi ym. 2009, 207). Näin ollen tutkijan lisäksi aineistoon vaikuttaa tutkittava henkilö, sillä aineiston tulkintaa tapahtuu tutkijan ja tutkittavan osalta puolin ja toisin; ”(k)un haastattelija kysyy jotain yllättävää, vastaaja joutuu aina uudestaan miettimään, mihin haastattelija kysymyksellään pyrkii, ja vastaa tulkintansa pohjalta” (Alasuutari 2011, 149). Nämä seikat voivat näin ollen aiheuttaa vääristymiä tutkimustuloksissa (Hirsjärvi ym. 2009, 207). Haastattelujen ja aineiston analyysin aikana tutkija kuitenkin varmistui siitä, että vastaajat kertoivat haastattelujen aikana oppimiskokemuksistaan totuudenmukaisesti, eivätkä vääristelleet vastauksiaan.

Vaihtotarinoiden keräämisessä ja analysoimisessa oli puolestaan mahdollista, että vastaajan subjektiivinen kokemus oppimisesta ja tälle asetetut merkitykset olisivat vastaajalle itselleen johdonmukaisia ja ymmärrettäviä, mutta ulkopuoliselle tutkijalle ne näyttäytyisivät epäselvinä ja sekavina (Laitinen & Uusitalo 2008, 112). Tämä pyrittiin välttämään tutustumalla aineistoon mahdollisimman huolellisesti, jotta tutkija omaisi aineiston analyysin aikana mahdollisimman hyvän kokonaiskuvan tutkimusaineistostaan.

Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ollut pyrkiä tilastollisiin yleistyksiin, sillä tutkielmassa haluttiin selvittää vastaajien kokemuksia ja näkemyksiä opiskelijavaihdossa tapahtuvasta informaalista oppimisesta ja kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisestä (Hirsjärvi ym. 2009, 161; 164; Laitinen & Uusitalo 2008, 121; Tuomi & Sarajärvi 2011, 85). Eskola ja Suoranta (2005, 67) toteavatkin, että yleistettävyyden sijaan laadullisessa aineistossa on tärkeämpää aineiston tulkinta ja tulkintojen kestävyys ja syvyys. Näin ollen tässä tutkimuksessa pyrittiin aineiston syvälliseen tulkintaan kiinnittämällä huomiota tutkimuskysymysten kannalta oleellisen sisällön lisäksi siihen, mitä muuta tutkittavat olivat kertoneet ja kirjoittaneet

tutkittavasta aiheesta. Tutkimustuloksia on mahdollista kuitenkin yleistää tietyiltä osin, sillä analyysin tulokset tukivat teoreettista viitekehystä ja aiempia tutkimustuloksia.

Tutkijan vaikutus. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa tutkijan pohdinta omasta vaikutuksestaan tutkimusprosessiin, aineistonkeruuseen ja aineiston analyysiin liittyvät seikat sekä tutkimuksen raportointi. Näin ollen tutkimuksen luotettavuutta käsiteltäessä on tärkeää pohtia tutkijan vaikutusta tutkimustuloksiin aineistonkeruun eri vaiheissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 229; 232; Ruusuvuori ym. 2010, 27; Tuomi & Sarajärvi 2011, 141.) Tutkijalla itsellään on tutkittavasta aiheesta omakohtaisia kokemuksia ja näin ollen on mahdollista, että tutkijan kokemukset ovat vaikuttaneet aineiston tulkintaan. Tutkijan omakohtaisilla kokemuksilla tutkittavasta aiheesta näytti olevan kuitenkin positiivinen vaikutus tämän tutkimusprosessin etenemisessä, sillä tutkija pystyi helposti samaistumaan vastaajien oppimiskokemuksiin, esittämään haastattelussa tarkentavia kysymyksiä omien kokemustensa pohjalta ja löytämään analyysistä tutkimusteemojen kannalta olennaisia vastauksia. Vaarana oli kuitenkin, että tutkija pyrki etsimään vastauksia tutkimustuloksista pelkästään omien kokemustensa valossa. Tutkija kuitenkin huomioi omien kokemusten ja mahdollisen vertailun vaikutuksen koko aineistonkeruu- ja analyysiprosessin ajan, eikä tutkimustulokset näin ollen vääristyneet. Tutkijan kokemusten varsinaista vaikutusta on loppujen lopuksi vaikea arvioida.

Tutkimusprosessin lopuksi tutkijan tulee selvittää raportissaan mahdollisimman läpinäkyvästi ja totuudenmukaisesti tutkittava ilmiö ja tutkimusprosessi, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida itse tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimusprosessin julkisuus on olennainen osa tutkimuksen luotettavuutta ja tällä tarkoitetaan yksityiskohtaisen raportoinnin lisäksi tutkijan saamaa arviota tutkimusprosessista omilta tutkijakollegoiltaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 229; 232; Tuomi & Sarajärvi 2011, 141; 142.) Tämän tutkielman tutkimusprosessin aikana tutkija kirjoitti tutkimuspäiväkirjaa, jotta raportoinnin aikana oli mahdollista kertoa yksityiskohtaisesti prosessin etenemisestä. Tutkijan tekemiä valintoja on arvioitu niin tutkijan itsensä kuin muiden pro gradu -tutkielmaryhmän jäsenten ja tutkielman ohjaajien osalta. Tutkielman kirjoittamisessa pyrittiin myös ehdottomaan läpinäkyvyyteen, eli raportoimaan tutkielman viitekehystä, tutkimustuloksista ja analyysistä mahdollisimman totuudenmukaisesti ja yksityiskohtaisesti.

10.3 Jatkotutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tulosten ja teoreettisen viitekehyksen valossa voidaan todeta, että opiskelijavaihdon aikana tapahtuva informaali oppiminen mahdollistaa erilaisten kansainvälisessä ympäristössä tarvittavien kompetenssien ja erityisesti kulttuurienvälisen kompetenssin kehittymisen. Näin ollen olisi mielekästä tutkia enemmän vaihdossa tapahtuvaa informaalia oppimista ja tutkimustulosten avulla pyrkiä kehittämään esimerkiksi opiskelijoiden saamaa ohjausta opiskelijavaihtoon ja vaihdossa kertyneen osaamisen hyödyntämiseen liittyen. Vaihto-opiskelijoiden saaman ohjauksen avulla olisi mahdollista auttaa opiskelijaa ymmärtämään vaihtoaikana opittujen kompetenssien tuomat hyödyt ja käyttömahdollisuudet opinnoissa ja työelämässä. Tämän takia myös vaihto-opiskelijoiden ohjaukseen kohdistuva tutkimus olisi relevantti jatkotutkimusaihe. Vaihto-opiskelijoiden informaalia oppimista voisi tutkia pitkittäistutkimuksella keräämällä tutkimusaineistoa ennen vaihtoa ja sen jälkeen, ja vertailla oppimistuloksia ennen vaihtoaikaa asetettuihin tavoitteisiin tai tarkastella ohjauksen vaikutusta opiskelijan oppimistuloksiin.

Vaihto-opiskelijoiden informaaliin oppimiseen liittyvä jatkotutkimus on ajankohtainen aihe, sillä opiskelijavaihtoon lähtevien korkeakouluopiskelijoiden määrää on pyritty lisäämään viime vuosina (Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009, 30). Opiskelijavaihdossa opitaan kompetensseja, joita tarvitaan työelämässä (Demos Helsinki & Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO 2013, 6–8), joten opiskelijavaihdon kokemusten merkityksiä tulisi tutkia myös työelämän kannalta. Tähän liittyen olisi mielenkiintoista selvittää miten opiskelijavaihdon suorittaneet ja työelämään sittemmin siirtyneet itse kokevat hyötynensä opiskelijavaihdon kokemuksista. Joka tapauksessa vaihto-opiskelijan kokemuksiin kohdistuneiden tutkimustulosten hyödyntäminen ohjauksen ja opiskelijan reflektoinnin tukemiseksi on ennen kaikkea järkevää, sillä on kaikkien – opiskelijan, lähettävän instituution ja työelämän – intressien mukaista pyrkiä hyödyntämään vaihto-opiskelijoihin kertynyt valtava potentiaali.

LÄHTEET

- Agapova, O. 2007. Biographical learning in adult education. *Adult education and development* 68. Viitattu 15.5.2013: http://www.iiz-dvv.de/index.php/article_id=145&clang=1
- Aittola, T. 2000. Aikuisten oppiminen arkielämän ympäristöissä. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T. (toim.) *Arkipäivän oppiminen*. Saarijärvi: Gummerus, 59–89.
- Alasuutari, P. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. Riika: Vastapaino.
- Alheit, P. 2009. Biographical learning – within the new lifelong learning discourse. Teoksessa Illeris, K. (toim.) *Contemporary theories of learning. Learning theorists... in their own words*. Abingdon: Routledge, 116–128.
- Arasaratnam, L.A. & Doerfel, M.L. 2005. Intercultural communication competence: Identifying key components from multicultural perspectives. *International Journal of Intercultural Relations* 29 (2), 137–163.
- Begley, P.A. 2003. Sojourner adaptation. Teoksessa Samovar, L.A. & Porter, R.E. (toim.) *Intercultural communication. A reader*, 10th edition. Belmont: Thomson Wadsworth, 406–411.
- Bennett, M.J. 1998. Intercultural communication: a current perspective. Teoksessa Bennett, M.J. (toim.) *Basic concepts of intercultural communication*. Yarmouth: Intercultural Press, 1–20.
- Bennett, J.M. & Bennett, M.J. 2004. Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity. Teoksessa Landis, D., Bennett, J.M. & Bennett, M.J. (toim.) *Handbook of intercultural training*, 3rd edition. Thousand oaks: Sage Publications, 147–165.
- Berry, J.W., Poortinga, Y.H., Breugelmans, S.H., Chasiotis, A. & Sam, D.L. 2011. *Cross-cultural psychology: Research and applications*. 3rd edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bhawuk, D.P.S. & Triandis, H.C. 1996. The role of culture theory in the study of culture and intercultural training. Teoksessa Landis, D. & Bhagat, R.S. (toim.) *Handbook of intercultural training*, 2nd edition. Thousand Oaks: Sage Publications, 17–34.

- Burnett, C. & Gardner, J. 2006. The one less travelled by...: The experience of Chinese students in a UK university. Teoksessa Byram, M. & Feng, A. (toim.) Living and studying abroad: research and practice. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 64–90.
- Byram, M., Nichols, A. & Stevens, D. 2001. Introduction. Teoksessa Byram, M., Nichols, A. & Stevens, D. (toim.) Developing intercultural competence in practice. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1–8.
- Byram, M. & Feng, A. 2006. Introduction. Teoksessa Byram, M. & Feng, A. (toim.) Living and studying abroad: research and practice. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1–10.
- Cambina-Bacote, J. 2002. The process of cultural competence in the delivery of healthcare services: A model of care. *Journal of Transcultural Nursing* 13 (3), 181–184.
- Centre for International Mobility CIMO, Swedish Council for Higher Education and Norwegian Centre for International Cooperation in Education (SIU). 2013. Living and learning – Echange studies abroad. A study of motives, barriers and experiences of Finnish, Norwegian and Swedish students. Viitattu 29.4.2013: http://cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/28083_Living_and_learning.pdf
- Chen, G-M. & Starosta, W.J. 1998. Foundations of intercultural communication. Boston: Ally and Bacon.
- Chen, G-M. & Starosta, W.J. 2003. Intercultural awareness. Teoksessa Samovar, L.A. & Porter, R.E. (toim.) Intercultural communication. A reader, 10th edition. Belmont: Thomson & Wadsworth, 344–353.
- Chen, G-M. & Starosta, W.J. 2005. Foundations of intercultural communication. Lanham: University Press of America.
- Christians, C.G. 2005. Ethics and politics in qualitative research. Teoksessa Denzin, K. & Lincoln, Y.S. (toim.) The Sage handbook of qualitative research, 3rd edition. California: Sage Publication, 139–164.
- Claes, M-T. 2003. Intercultural communication introduced. Teoksessa Kistler, P. & Konivuori, S. (toim.) From international exchanges to intercultural communication. Combining theory and practise. Saarijärvi: Gummerus, 14–21.

- Commission of the European Communities. 2000. A memorandum on lifelong learning. Brussels: European Community. Viitattu 15.5.2013: <http://www.bologna-berlin2003.de/pdf/MemorandumEng.pdf>
- Comp, D. 2008. Identifying sojourner change after a study abroad experience: A content analysis approach. *International topics* 2 (1), 65–87.
- Cushner, K. & Karim, A.U. 2004. Study abroad at university level. Teoksessa Landis, D., Bennett, J.M. & Bennett, M.J. (toim.) *Handbook of intercultural training*, 3rd edition. Thousand oaks: Sage Publications, 289–308.
- Daavittila, T., Garam, I., Jäppinen, O., Kallio, A., Kekki, M., Kopperi, M., Lähdeniemi, S., Siltala, A. & Wakonen, E-L. 2009. Taustaa ja tavoitteita. Teoksessa Daavittila, T., Garam, I., Jäppinen, O., Kallio, A., Kekki, M., Kopperi, M., Lähdeniemi, S., Siltala, A. & Wakonen, E-L. (toim.) *Matkalla kansainvälisyyteen: Kansainvälistymisen edellytykset koulusta työelämään*. Seminaarijulkaisu. Helsinki: Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO, 4.
- Dahl, Ö. 2006. Bridges of understanding. Perspectives on intercultural communication. Teoksessa Dahl, Ö., Jensen, I. & Nynäs, P. (toim.) *Bridges of understanding. Perspectives on intercultural communication*. Oslo: Oslo Academic Press, 7–22.
- Deardorff, D.K. 2006a. Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education* 10 (3), 241–266.
- Deardorff, D.K. 2006b. Assessing intercultural competence in study abroad students. Teoksessa Byram, M. & Feng, A. (toim.) *Living and studying abroad: research and practice*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 232–256.
- Demos Helsinki & Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO. 2013. Piilotettu osaaminen. Emme tunnista nykyajan kansainvälisiä osaajia – mutta juuri heitä jokainen työnantaja tarvitsee muuttuvassa maailmassa. Viitattu 29.4.2013:
http://cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/28224_piilotettu_osaaminen_raportti_valmis_logot.pdf
- Ellström, P-E. 1996. Rutin och reflektion. Förutsättningar och hinder för lärande i dagligt arbete. Teoksessa Ellström, P-E., Gustafsson, B. & Larsson, S. (toim.)

- Livslångt lärande. Lund: Studentlitteratur, 142–179.
- Erkkilä, R. 2006. Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemusten tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 195–226.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen, 7. painos. Tampere: Vastapaino.
- Gadotti, M. 2009. Adult education and competence development: from a critical thinking perspective. Teoksessa Illeris, K. (toim.) International perspectives on competence development: Developing skills and capabilities. New York: Routledge, 18–33.
- Garam, I. 2000. Kansainvälisyyttä käytännössä. Suomalaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksia ulkomailla opiskelusta. 18/2000. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs.
- Garam, I. 2003. Kun opintie vie ulkomaille. Suomalaisten tutkinto-opiskelu ulkomaisissa korkeakouluissa. CIMO publications 2c/2003. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Garam, I. 2005. Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus ja työelämä. Työnantajien näkemyksiä ulkomailla opiskelun ja harjoittelun merkityksestä. CIMO publications 1/2005. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Garam, I. 2007. Aikuiskoulutus ja kansainvälisyys. Suomalaisten oppilaitosten näkemyksiä kansainvälisestä toiminnasta. CIMO publications 2/2007. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.
- Garam, I. & Ketolainen, J. 2009. Erasmus exchange, international degree students and teaching in foreign languages: the internationalisation of Finnish higher education. Teoksessa Airas-Hyödynmaa, M. & Balme, L. (toim.) Across the borders. Internationalisation of Finnish higher education. Helsinki: Centre for International Mobility CIMO, 18–33.
- Garam, I. 2012a. Kansainvälinen liikkuvuus yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa 2011. Tietoa ja tilastoja-raportti 4/2012. Helsinki: Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO.
- Garam, I. 2012b. Kansainvälisyys osana korkeakouluopintoja. Tietoa ja tilastoja-raportti 1/2012. Helsinki: Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO.

- Green, W. & Mertova, P. 2009. Internationalisation of teaching and learning at the University of Queensland. A report on current perceptions and practices. Australia: University of Queensland.
- Gudykunst, W.B. 1998. Bridging differences: Effective intergroup communication, 3rd edition. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Haaparanta, L. & Niiniluoto, I. 1991. Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Halinoja, R. 1996. Kouluttautuminen monikulttuurisuuteen. Teoksessa Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. (toim.) Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä. Jyväskylä: Gummerus, 115–131.
- Hall, E.T. 1976. Beyond Culture. New York: Anchor Press.
- Hellqvist, K., Keruhel, J., Kurppa, M., Laukkala, J. & Marroquin, C.A. 2003. The bonfire model of intercultural competence. Teoksessa Kistler, P. & Konivuori, S. (toim.) From international exchanges to intercultural communication. Combining theory and practise. Saarijärvi: Gummerus, 129–132.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita, 15.-16. painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Hofstede, G. & Hofstede, G.J. 2005. Cultures and organizations. Software of the mind, 2nd edition. New York: McGraw-Hill.
- Hopkins, J.R. 1999. Studying abroad as a form of experiential education. *Liberal Education* 85 (3), 36–41.
- Howell, W.S. 1982. The empathic communicator. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Hyvärinen, M. & Löyttyniemi, V. 2005. Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Illeris, K. 2007. How we learn: Learning and non-learning in school and beyond. London: Routledge.
- Illeris, K. 2009. Competence, learning and education: how can competences be learned, and how can they be developed in formal education? Teoksessa Illeris, K. (toim.) International perspectives on competence development: Developing skills and capabilities. New York: Routledge, 83–98.

- Jarvis, P. 2009. Learning to be an expert: competence development and expertise. Teoksessa Illeris, K. (toim.) International perspectives on competence development: Developing skills and capabilities. New York: Routledge, 99–110.
- Jarvis, P. 2010. Adult education and lifelong learning. Theory and practice, 4th edition. London: Routledge.
- Jarvis, P. 2012. Adult learning in the social context. Florence: Routledge.
- Juusola, H. 2009. Liikkuvuus – Avain aidosti kansainväliseen korkeakouluyhteisöön. Seminaarijulkaisu. Matkalla kansainvälisyyteen: kansainvälistymisen edellytykset koulusta työelämään, Jyväskylä 10. - 11.12.2009.
- Kaikkonen, P. 1999. Kulttuurien välinen oppiminen ja kasvatus. Teoksessa Matinheikki-Kokko, K. (toim.) Monikulttuurinen koulutus. Perusteita ja kokemuksia. Helsinki: Opetushallitus, 17–29.
- Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO. 2012. Erasmus – Euroopan unionin vaihto- ja yhteistyöohjelma korkeakouluille. Verkkosivut. Viitattu 17.5.2012 : <http://www.cimo.fi/ohjelmat/erasmus>
- Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO. 2013. Opiskelijavaihdon motiivit, esteet ja hyödyt. Suomalaisopiskelijat pohjoismaisessa vertailussa. Fakta Express 2/2013. Helsinki: Kansainvälisen liikkuvuuden ja yhteistyön keskus CIMO.
- Koivisto, J. 2009. Challenges of the Erasmus programme to students. Teoksessa Airas-Hyödynmaa, M. & Balme, L. (toim.) Across the borders. Internationalisation of Finnish higher education. Helsinki: Centre for International Mobility CIMO, 100–107.
- Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia 2009-2015. 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009: 21. Helsinki: Opetusministeriö.
- Korppi-Tommola, A. 2002. Vaihto-opiskelusta oppia vai vain elämäkokemusta? Tieteessä tapahtuu 20 (7), 53–54.
- Kuorti, K. 2009. Once upon a time there was Erasmus: a reality based time travel to the history of our future. Teoksessa Airas-Hyödynmaa, M. & Balme, L. (toim.) Across the borders. Internationalisation of Finnish higher education. Helsinki: Centre for International Mobility CIMO, 118–122.

- Lairio, M. & Puukari, S. 2004. Monikulttuurisuus osana korkea-asteen ohjauksen kehittämistä. Teoksessa Kasurinen, H. (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään - opintojen ohjaus oppilaitoksessa. Helsinki: Opetushallitus, 176–186.
- Laitinen, M. & Uusitalo, T. 2008. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. Teoksessa Kaasila, R., Rajala, R. & Nurmi, K.E. (toim.) Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Juvenes print, 106–151.
- Larsson, S. 1996. Vardagslärande och vuxenstudier. Teoksessa Ellström, P-E., Gustafsson, B. & Larsson, S. (toim.) Livslångt lärande. Lund: Studentlitteratur, 9–28.
- Lave, J. & Wenger, E. 1991. Situated learning: Legitimate peripheral participation. Cambridge: Cambridge university press.
- Leuven/Louvain-La-Neuve Communiqué. 2009. The Bologna process 2020 – the European higher education area in the new decade. Communiqué of the conference of European ministers responsible for higher education. Leuven and Louvain-La-Neuve 28. - 29.4.2009. Julkilausuma. Viitattu 15.5.2013:
http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communicu%C3%A9_April_2009.pdf
- Lustig, M.W. & Koester, J. 2003. Intercultural competence: Interpersonal communication across cultures, 4th edition. Boston: Allyn and Bacon.
- Martin, J.N. & Harrell, T. 2004. Intercultural reenty of students and professionals: Theory and practice. Teoksessa Landis, D., Bennett, J.M. & Bennett, M.J. (toim.) Handbook of intercultural training, 3rd edition. Thousand oaks: Sage Publications, 309–336.
- Merriam, S.B., Caffarella, R.S. & Baumgartner, L.M. 2007. Learning in adulthood. A comprehensive guide, 3rd edition. San Francisco: Jossey-Bass.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. 1994. Qualitative data analysis, 2nd edition. Thousand oaks: Sage Publications.
- Montgomery, C. 2010. Understanding the international student experience. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Murphy-Lejeune, E. 2003. An experience of interculturality: Student travellers abroad. Teoksessa Alred, G., Byram, M. & Fleming, M. (toim.) Intercultural experience and education. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 101–113.

- Nordplus 2012-2016 programme document. Nordplus. Elektroninen dokumentti. Viitattu 24.5.2013:
http://www.nordplusonline.org/eng/media/files/publications_media/programme_documents/nordplus_2012_2016_programme_document_in_english
- Ollikainen, A. 1999. The single market for education and national educational policy. Europeanisation of Finnish education policy discourses 1987-1997. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 49. Turku: Turun yliopisto.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivut. 2013. Bolognan prosessi. Viitattu 14.5.2013: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/bologna/>
- Pearson-Evans, A. 2006. Recording the journey: Diaries of Irish students in Japan. Teoksessa Byram, M. & Feng, A. (toim.) Living and studying abroad: research and practice. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 38–63.
- Penington, B. & Wildermuth, S. 2005. Three weeks there and back again: A qualitative investigation of the impact of short-term travel/Study on the development of the intercultural competency. Journal of Intercultural Communication Research 34 (3), 166–183.
- Perttula, J. 2006. Kokemus ja kokemusten tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemusten tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Rickheit, G., Strohner, H. & Vorwerg, C. 2010. The concept of communicative competence. Teoksessa Rickheit, G. & Strohner, H. (toim.) Handbook of communication competence. Berlin: de Gruyter, 15–62.
- Roberts, C. 2003. Ethnography and cultural practice: Ways of learning during residence abroad. Teoksessa Alred, G., Byram, M. & Fleming, M. (toim.) Intercultural experience and education. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 114–130.
- Rogers, A. 1997. Learning: Can we change the discourse? Adults learning 8 (5), 116–117.
- Ruohotie, P. 2005. Kvalifikaatioiden ja kompetenssien kehittäminen koulutuksen tavoitteena. Teoksessa Varis, T. (toim.) Uusrenesanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen. Helsinki: OSAKA-Säätiö, 31–50.

- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino, 22–56.
- Ruusuvuori, J. 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9–38.
- Saarikallio-Torp, M. & Wiers-Jenssen, J. 2010. Nordic students abroad. Student mobility patterns, student support systems and labour market outcomes. Studies in social security and health 110. Helsinki: The Social Insurance Institution, Finland.
- Salo-Lee, L. 1996. Kieli, kulttuuri ja viestintä. Teoksessa Salo-Lee, L., Malmberg, R. & Halinoja, R. (toim.) Me ja muut. Kulttuurienvälinen viestintä. Jyväskylä: Gummerus, 6–35.
- Salo-Lee, L. 2003a. Introduction: Intercultural communication: Academic field or everyday practise? Teoksessa Kistler, P. & Konivuori, S. (toim.) From international exchanges to intercultural communication. Combining theory and practise. Saarijärvi: Gummerus, 9–13.
- Salo-Lee, L. 2003b. Intercultural communication as intercultural dialogue: Revisiting intercultural competence. Teoksessa Kistler, P. & Konivuori, S. (toim.) From international exchanges to intercultural communication. Combining theory and practise. Saarijärvi: Gummerus, 121–128.
- Salo-Lee, L. 2004. Kulttuurienvälinen viestintä. Yhteisöviestinnän perusteiden verkko-oppimateriaali. Viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. Viitattu 23.4.2013:
<http://www.pkky.fi/Resource.phx/pkky/aiko/projektit/monitulkki/aineisto.htx.i1818.pdf>
- Salo-Lee, L. 2005. Kohden kulttuurienvälistä kompetenssia. Teoksessa Varis, T. (toim.) Uusrenesanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen. Helsinki: OSAKA-Säätiö, 123–134.
- Salo-Lee, L. 2006. Intercultural competence research: Focuses and challenges. Teoksessa Dahl, Ö., Jensen, I. & Nynäs, P. (toim.) Bridges of understanding. Perspectives on intercultural communication. Oslo: Oslo Academic Press, 129–

140.

- Salo-Lee, L. 2007. Towards cultural literacy. Teoksessa Kaivola, T. & Melén-Paaso, M. (toim.) Education for global responsibility – Finnish perspectives. Helsinki: Opetusministeriö, 75–82.
- Samovar, L.A. & Porter, R.E. 2003. Understanding intercultural communication: An introduction and overview. Teoksessa Samovar, L.A. & Porter, R.E. (toim.) Intercultural communication. A reader, 10th edition. Belmont: Thomson & Wadsworth, 6–17.
- Sevón, E. 2010. Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä. Luentomateriaali 1.3.2010. Kasvatus- ja aikuiskasvatustieteen yksikkö. Kasvatustieteiden laitos. Kasvatustieteiden tiedekunta. Jyväskylän yliopisto.
- Shapiro, J.M., Ozanne, J.L. & Saatcioglu, B. 2008. An interpretive examination of the development of cultural sensitivity in international business. *Journal of International Business Studies* 39 (1), 71–87.
- Taajamo, M. 2005. Ulkomaiset opiskelijat Suomessa. Kokemuksia opiskelusta ja oppimisesta, elämästä ja erilaisuudesta. Tutkimuksia 16. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Thomas, V., Kealey, D., Protheroe, D. & MacDonald, D. 2000. A profile of the interculturally effective person. Ottawa: Centre for Intercultural Learning, Canadian Foreign Service Institute.
- Tight, M. 1996. Key concepts in adult education and training. London: Routledge.
- Ting-Toomey, S. 1999. Communicating across cultures. New York: The Guildford Press.
- Triandis, H.C. 2003. Culture and conflict. Teoksessa Samovar, L.A. & Porter, R.E. (toim.) Intercultural communication. A reader, 10th edition. Belmont: Thomson & Wadsworth, 18–28.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Tammi.
- Tuomisto, J. 2000. Arkipäivän oppiminen aikuiskasvatuksen ja elinikäisen oppimisen kontekstissa. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T. (toim.) Arkipäivän oppiminen. Saarijärvi: Gummerus, 30–58.
- Tynjälä, P., Slotte, V., Nieminen, J., Lonka, K. & Olkinuora, E. 2004. Yliopistosta valmistuneet työelämässä. Teoksessa Tynjälä, P., Välimaa, J. & Murtonen, M.

- (toim.) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Juva: PS-Kustannus, 91–108.
- Vaherva, T. 2000. Informaali ja satunnainen oppiminen työpaikalla. Teoksessa Sallila, P. & Vaherva, T. (toim.) Arkipäivän oppiminen. Saarijärvi: Gummerus, 156–177.
- Valleala, U-M. 2007. Oppiiko vanha koira uusia temppuja? Näkökulmia aikuisten opiskeluun ja oppimiseen. Teoksessa Collin, K. & Paloniemi, S. (toim.) Aikuiskasvatus tieteenä ja toimintakenttinä. Juva: PS-Kustannus, 55–92.
- Wiseman, R.L. 2002. Intercultural communication competence. Teoksessa Gudykunst, W.B. & Mody, B. (toim.) Handbook of international and intercultural communication, 2nd edition. Thousand oaks: Sage Publications, 207–224.

Liite 1: Tutkimuspyyntö

TUTKIMUSPYYNTÖ

Oletko opiskellut ulkomailla? Haluaisitko vastaajaksi opiskelijavaihtoa koskevaan tutkimukseen?

Olen kasvatustieteen pääaineopiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaani suomalaisten vaihto-opiskelijoiden informaalista oppimisesta opiskelijavaihdon aikana. Gradussani haluan selvittää millaisia taitoja opiskelijavaihdossa opitaan ja mitä hyötyä opiskelijalle on ollut opiskelijavaihdosta.

Kerään tutkimustani varten vastaajia Jyväskylän yliopiston opiskelijoista, jotka ovat olleet opintojensa aikana opiskelijavaihdossa. Kerään aineistoni teemahaastatteluilla ja kirjoitelmilla. Vastaaja voi itse valita haluaako hän vastata kirjoittamalla narratiivin tai tulemalla haastatteluun. Aineisto on tarkoitus kerätä vielä tämän syksyn aikana.

Jos kiinnostuit tutkimuksestani ja haluat auttaa minua keräämään aineiston, otathan minuun pikimmiten yhteyttä.

Ystävällisin terveisin,

Ina Jääskeläinen, KK
(sähköpostiosoite)

Liite 2: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELURUNKO

- 1 Taustatiedot
 - Haastateltavan ikä?
 - Mitä haastateltava opiskelee?
 - Kuinka kauan aikaa haastateltava on opiskellut?
 - Milloin haastateltava lähti opiskelijavaihtoon?
 - Minne haastateltava lähti opiskelijavaihtoon?
 - Kuinka pitkäksi aikaa haastateltava lähti opiskelijavaihtoon?
 - Miksi haastateltava lähti opiskelijavaihtoon?
 - Minkä vaihto-ohjelman kautta haastateltava lähti vaihtoon?
 - Millaiset kansainväliset taidot haastateltava omasi jo ennen vaihtoon lähtöä?
 - Miten haastateltava valmistautui opiskelijavaihtoon ennen vaihtoon lähtöä?

- 2 Mitä opiskelijavaihdossa opitaan?
 - Millaisia odotuksia haastateltavalla oli uuteen kulttuuriin liittyen vaihtoon lähdeäessä?
 - Onnistumisia ja epäonnistumisia
 - Vastasiko todellisuus odotuksia?
 - Miten eläminen ja arki vaihtokohteessa erosivat tavallisesta arjesta Suomessa?
 - Esimerkkitilanteita oppimisesta, jotka jäivät erityisesti mieleen
 - Onnistumisia toisen ihmisen ja toisen kulttuurin kohtaamisessa
 - Epäonnistumisia toisen ihmisen ja kulttuurin kohtaamisessa
 - Joutuiko haastateltava vaihdon aikana konfliktitilanteeseen? Miten tilanne eteni ja päättyi?

- 3 Millaisia taitoja opiskelijavaihdossa opitaan?
 - Mitkä asiat tai tapahtumat muuttivat aiempia käsityksiä omasta kulttuurienvälisestä osaamisesta / taidoista / tiedoista?
 - Miten nämä kokemukset muuttivat aiempia käsityksiä omasta

kulttuurienvälisestä osaamisesta / taidoista / tiedoista?

Onnistumisia, jossa haastateltava huomasi että omat (kansainväliset) taidot johtivat hyvään lopputulokseen

Epäonnistumisia, jossa haastateltava huomasi että omat (kansainväliset) taidot eivät johtaneet hyvään lopputulokseen

Millä tavoin haastateltava koki itse pystyneensä vaikuttamaan vuorovaikutustilanteiden lopputulokseen?

Millä tavoin haastateltava nyt opiskelijavaihdon jälkeen toimisi vieraassa kulttuurissa / kansainvälisessä ympäristössä?

4 Mitä hyötyä opiskelijavaihdosta on ollut?

Mitä hyötyä opiskelijavaihdosta on ollut haastateltavalle?

Miten opiskelijavaihdon kokemukset näkyvät haastateltavan elämässä?

Millä tavoin opiskelijavaihto on muuttanut haastateltavaa?

Onko muutosta tapahtunut?

Mitä haastateltava on jäänyt kaipaamaan opiskelijavaihdon jälkeen?

5 Millaista ohjausta opiskelija sai opiskelijavaihtoon liittyen?

Onko haastateltava hyödyntänyt opiskelijavaihdon kokemuksia palatessaan Suomeen?

Millä tavoin ja missä opiskelijavaihdon kokemuksia on hyödynnetty, esimerkiksi opiskeluissa ja työelämässä?

Millaista ohjausta haastateltava sai ennen vaihtoa / vaihdon aikana / vaihdon jälkeen?

Millaista ohjausta haastateltava olisi toivonut ennen vaihtoa / vaihdon aikana / vaihdon jälkeen?

Liite 3: Kirjoitelmapyyntö

KIRJOITELMAPYYNTÖ

Jyväskylä 8.11.2012

SUOMALAISTEN KORKEAKOULUOPISKELIJOIDEN INFORMAALI
OPPIMINEN KANSAINVÄLISEN OPISKELIJAVAIHDON AIKANA

Mitä opiskelijavaihdossa opitaan? Millaisia taitoja ja tietoja vaihto-opiskelija oppii eläessään vieraassa kulttuurissa? Miten opitut taidot ja tiedot näyttäytyvät vaihto-opiskelijan elämässä?

Olen kasvatustieteen pääaineopiskelija Jyväskylän yliopistosta ja teen pro gradu -tutkielmaani. Aiheeni on: Suomalaisten korkeakouluopiskelijoiden informaali oppiminen kansainvälisen opiskelijavaihdon aikana. Toivoisin Sinun osallistuvan tutkimukseeni.

Toiveeni on, että:

Kirjoittaisit minulle vapaamuotoisen kirjoitelman siitä millaisia kansainvälisessä ympäristössä tarvittavia taitoja ja tietoja olet oppinut ollessasi opiskelijavaihdossa. Kirjoitelmassa voit pohtia millaisia taitoja sinulla oli jo ennen vaihtoon lähtöä, ja kuinka ne kehittyivät vaihdon aikana ja sen jälkeen. Voit rakentaa tämän omakohtaisen kertomuksesi esimerkiksi kertomalla kokemuksista ja esimerkkitilanteista toisen ihmisen ja toisen kulttuurin kohtaamisesta ja näissä tapahtuneesta oppimisesta, jotka ovat jääneet erityisesti mieleesi. Voit myös esimerkiksi kertoa, millä tavoin koit itse pystyneesi vaikuttamaan vuorovaikutustilanteiden lopputulokseen kansainvälisessä ympäristössä. Voit pohtia millaista tukea ja ohjausta sait opiskelijavaihtoon liittyen ennen vaihtoa, vaihdon aikana ja vaihdon jälkeen, ja miten itse valmistauduit uuden kulttuurin kohtaamiseen. Lopuksi voit kertoa millä tavoin ja missä olet hyödyntänyt opiskelijavaihdon kokemuksia.

Kertomuksia käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Henkilökohtaiset tunnistamisen mahdollistavat tiedot ovat vain minun käytössäni. Tutkielmaani ohjaa KT Kaija Collin.

Voit lähettää kirjoitelman nimettömänä, mutta kerro kirjoitelmasi seuraavia taustatietoja: ikäsi; mitä ainetta opiskelet ja kuinka kauan aikaa olet opiskellut; milloin, minne ja kuinka pitkäksi aikaa lähdit opiskelijavaihtoon; minkä vaihto-ohjelman kautta menit vaihtoon; miksi lähdit opiskelijavaihtoon.

Toivon, että toimittaisit kirjoitelmasi minulle sähköisesti 30.11.2012 mennessä.

Jos ilmenee kysyttävää kirjoitelmasta tai tutkimuksestani, kerron mielelläni lisää pyydettäessä.

Kiitos osallistumisestasi! Juuri Sinun kirjoitelmasi on minulle tärkeä!

Ystävällisin terveisin,

Ina Jääskeläinen, KK (sähköpostiosoite)